

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Kairi Leppenen

**IMMATERIAALNE PÕHIVARA: RAAMATUPIDAMISLIK
KÄSITLUS**

Magistritöö

Juhendajad: lektor Monika Nikitina-Kalamäe
professor Jaan Alver

Tallinn 2014

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. IMMATERIAALSE VARA KAJASTAMISE ÜLDPÕHIMÕTTED	8
1.1 Immateriaalse vara mõiste, olemus ja liigitamine	8
1.2 Immateriaalse vara esmane ja edasine kajastamine ASC 350 alusel.....	14
1.3 Immateriaalse vara esmane ja edasine kajastamine IAS 38 alusel	18
1.4 Immateriaalse vara esmane ja edasine kajastamine RTJ 5 alusel.....	24
1.5 Enam tuntud immateriaalsed varaobjektid	27
2. IMMATERIAALSE VARA VÄÄRTUSE MÕÕTMINE JA HINDAMINE	34
2.1 Immateriaalse vara väärtuse mõõtmise ja hindamise olulisus	34
2.2 Peamised probleemid immateriaalse vara väärtuse mõõtmisel ja hindamisel.....	41
2.3 Tuntumad mõõtmismeetodid	44
2.3.1 Otsese intellektuaalse kapitali meetodid	44
2.3.2 Turukapitalisatsioonimeetodid.....	50
2.3.3 Tulemuskaardi meetodid.....	53
2.3.4 Vara kasumlikkuse meetodid	58
2.4 Kokkuvõtte meetoditest	62
3. IMMATERIAALSE VARA OSATÄHTSUSE DÜNAAMIKA EESTI ETTEVÕTETES	66
3.1 Valimi koostamine ja valitud ettevõtete tutvustus.....	66
3.2 Immateriaalse vara osatähtsuse ja mitmekesisuse analüüs	69
KOKKUVÕTE	80
VIIDATUD ALLIKAD	83
SUMMARY	87
LISAD	90
Lisa 1. Maailma väärtuslikumad brändid (seisuga november 2013)	90
Lisa 2 Tehnoloogia vahendaja meetod	94
Lisa 3. Dünaamiline rahalise väärtuse meetod	95
Lisa 4. Finantsmeetod immateriaalse vara mõõtmiseks – FiMIAM.....	96
Lisa 5a. Immateriaalse vara jälgimise meetodi mõõdikute näited.....	97
Lisa 5b. Immateriaalse vara jälgimise meetodi indekse näited	97
Lisa 6a. Taani juhendid – joonis	98

Lisa 6b. Taani juhendid – maatriks.....	98
Lisa 7. Loetelu mitmesugustest meetoditest.....	99
Lisa 8. Arco Vara AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	101
Lisa 9. Baltika AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	102
Lisa 10. Ekspress Grupp AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	103
Lisa 11. Harju Elekter AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	104
Lisa 12. Merko Ehitus AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	105
Lisa 13. Nordecon AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	106
Lisa 14. Olympic Entertainment Group AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	107
Lisa 15. Premia Foods AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	108
Lisa 16. Silvano Fashion Group AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	109
Lisa 17. Skano Group AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	110
Lisa 18. Tallink Grupp AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	111
Lisa 19. Tallinna Kaubamaja AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	112
Lisa 20. Tallinna Vesi AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga.....	113
Lisa 21. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras (koondtabel) aasta lõpu seisuga.....	114
Lisa 22. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras (joonis) aasta lõpu seisuga.....	115

ABSTRAKT

Paljude ettevõtete konkurentsieeliseks on saanud immateriaalne vara ja selle oskuslik kasutamine ettevõtte eesmärkide saavutamisel. Finantsaruandluse standardid seavad raamatupidamisele mitmeid piiranguid ja ettevõtete jaoks on oluline kõiki nõudeid täpselt mõista. Eriti oluline on see olukordades, kus muu standardi rakendamine annaks teistsuguse tulemuse.

Ettevõtte raamatupidamislik väärtus ja turuväärtus erinevad paljudel teadmismahukatel ettevõtetel mitmekordselt. Ettevõtte turuväärtus on palju rohkemat kui lihtsalt ettevõtte omakapitali väärtus bilansis. Raamatupidamist reguleerivad õigusaktid on väga üldistavad ja seega on keeruline neid rakendada väga spetsiifiliste immateriaalsete varaobjektide puhul. Probleemi aitaks kindlasti leevendada konkreetseid tegevusvaldkondi reguleerivate standardite koostamine, mis looks ühtsed alused immateriaalse vara kajastamiseks.

Töös on tutvustatud kuutteisest immateriaalse vara väärtuse mõõtmise meetodit ning välja toodud meetodite eelised ja puudused. Ettevõtte raamatupidamise jaoks on vaja meetodit, mis rahuldaks nii investorite, muude sidusrühmade, äripartnerite kui ka juhtimise vajadusi. Meetod peab andma ülevaate ettevõtte tegelikust väärtusest ja tulemuslikkusest. Antud teemat on eestikeelsetes allikates veel küllaltki vähe käsitletud, seega on magistritöö kasutatav ka teema õpetamisel.

Töö eesmärk oli välja selgitada, kas ülemaailmne immateriaalse vara osatähtsuse suurenemine põhivaras on aset leidnud ka Eestis. Analüüsi tulemused näitavad, et Tallinna Börsi põhinimekirjas olevate ettevõtete immateriaalse vara osatähtsus näitab pigem tõusvat trendi, kuid oli viimase kümnendi jooksul mitmes ettevõttes küllaltki kõikumine ning oleks väärt teha ühest järeldust, et osatähtsus selle perioodi jooksul ainult suurenes.

Võtmesõnad: immateriaalne vara, intellektuaalne vara, intellektuaalne kapital, ASC 350, IAS 38, RTJ 5, mõõtmise ja hindamise olulisus, mõõtmise meetodid, immateriaalse vara osatähtsus.

SISSEJUHATUS

Viimase paarikümne aasta jooksul on (laiemale avalikkusele) peaaegu märkamatu toimunud ärimaailmas revolutsioon: üleminek tööstuslikult kapitalismilt, kus äri aluseks oli käegakatsutav füüsiline vara, nii-öelda uuele majandusele, kus kaupade tootmine ja teenuste osutamine ning majandusüksusele väärtuse loomine sõltub ja tugineb peamiselt immateriaalsel varal. Tekib küsimus, kas ka sama kiirelt on toimunud muudatused raamatupidamist reguleerivates õigusaktides, mis peaksid olema juhendmaterjaliks kõigile ettevõtjatele, kellel on vajadus kajastada immateriaalset ehk ainetut põhivara (edaspidi lihtsalt immateriaalset vara)?

Aina rohkem majandusüksuseid tegutseb ülemaailmselt, mistõttu on majandusüksuste juhtidel oluline teha valik mitmesuguste õigusaktide vahel, mida raamatupidamises aluseks võtta. Eestis tegutseb ka mitmeid globaalsete majandusüksuste tütarettevõtteid, mis lähtuvad tegevuses USA standardist (US GAAP), seega on oluline olla kursis ka selle eripäradega. Eestis on, vastavalt raamatupidamise seadusele, kõigil majandusüksustel võimalik valida, kas koostada aruandeid vastavuses Euroopa Komisjoni poolt vastu võetud rahvusvaheliste finantsaruandluse standarditega (IFRS) või Eesti hea raamatupidamistavaga. Eesti hea raamatupidamistava, mida kirjeldatakse Raamatupidamise Toimkonna juhendites (RTJ), on mõeldud rakendamiseks eelkõige väikestele ja keskmise suurusega majandusüksustele, kellel puudub vajadus täismahus IFRSi põhiste aruannete koostamiseks. Majandusüksused peavad tegema valiku rahvusvaheliste standardite ja kohalike juhendmaterjalide vahel, seega on oluline välja tuua nende erinevused ja sarnasused ning samuti erisused US GAAP-i ja IFRS-i vahel.

Tuntumad immateriaalsete varaobjektide näited on patendid, kaubamärgid, autoriõigused, litsentsid ja frantsiisid. Informatsiooniajastul peavad majandusüksused looma ja kasutama üha uusi immateriaalseid väärtuseid – näiteks kliendisuhteid, töötajate oskusi ja teadmisi ning infotehnoloogiat (tarkvara). Immateriaalsed väärtused on muutunud küll üheks olulisemaks konkurentsieeliseks, kuid selle nähtuse enda ja selle abil loodava väärtuse kirjeldamiseks on veel vähe vahendeid. Suurim probleem seisneb selles, et immateriaalse vara väärtus sõltub selle organisatsioonilisest kontekstist ja majandusüksuse strateegiast. Sellise

immateriaalse vara väärtust, nagu näiteks klientide andmebaas, ei saa vaadelda eraldiseisvana organisatsioonilistest protsessidest, mis seda ja teisi varaobjekte – nii materiaalseid kui immateriaalseid – klientide hüvanguks ja majandusüksuse tuluks ümber töötada aitavad. Väärtus ei peitu ühes immateriaalses varaobjektis. Väärtus tekib varaobjektide kombinatsioonist ja strateegiast, mis neid ühendab. Seega on väga aktuaalne üha olulisemaks muutuva te immateriaalsete väärtuste hindamine ja kajastamine majandusüksuste aruannetes, et anda kõigile huvirühmadele piisav ülevaade majandusüksuse hetke olukorrast.

Immateriaalse vara mõju majandusüksuse edukale toimimisele on viimastel aastatel oluliselt suurenenud ning on suurenenud ka vajadus selle kajastamiseks majandusüksuse finantsaruannetes. Nagu ikka iga uue varaobjekti puhul, tekivad inimestel mitmesugused arusaamad, kuidas vara kajastada ning see tekitab probleemküsimusi. Kas majandusüksused kajastavad immateriaalset vara aruannetes kooskõlas õigusaktidega või üritatakse leida võimalusi, et aruannet ühel või teisel moel huvirühmadele ahvatlevana näidata? Kas immateriaalset vara saab iseseisvana raamatupidamises kajastada? Kuidas sellise vara väärtust peaks mõõtma? Kuidas peaks toimuma amortiseerimine ja kas üldse peaks? Milline on konkreetse varaobjekti kasulik eluiga ja kas seda on üldse võimalik määrata? Kuidas peaks väärtuse vähenemist mõõtma ja kajastama? Need ja paljud teised küsimused tekivad seoses immateriaalse varaga ning seega kajastavad ka teema aktuaalsust.

Töö eesmärk on välja selgitada, kas ülemaailmne immateriaalse vara osatähtsuse suurenemine põhivaras on aset leidnud ka Eestis. Selle eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised ülesanded:

- 1) Käsitleda põhjalikult immateriaalse vara mõistet, olemust, liigitamist ja kajastamist.
- 2) Tutvuda põhjalikult immateriaalse vara väärtuse mõõtmise ja hindamisega.
- 3) Analüüsida börsiettevõtete majandusaasta aruandeid.

Töö esimene osa on teoreetiline ja selles käsitletakse immateriaalse vara olemust ja selle liigitamise aluseid. Veel käsitletakse immateriaalse vara arvele võtmist ja edasist kajastamist. Seejuures on vajalik selgitada mitmesugustes regulatsioonides kirjeldatud kajastamise nõudeid. Immateriaalse vara olemuse, arvele võtmise ja edasise kajastamise mitmesuguste võimaluste käsitlemisel toetutakse rahvusvahelistele raamatupidamisstandarditele: USA-s Accounting Standards Codification 350 (ASC 350) ja 805 (ASC 805) ning

Euroopas laialt levinud International Accounting Standard 36 (IAS 36) ja 38 (IAS 38) ning Eesti heale raamatupidamistavale (Raamatupidamise Toimkonna juhendile RTJ 5).

Teises peatükis on käsitletud immateriaalse vara väärtuse mõõtmist ja hindamist. Käsitletakse peamisi probleeme, millega seistakse silmitsi, kui soovitakse immateriaalset vara hakata kajastama majandusüksuse bilansis – millised on probleemid nii mõõtmisel kui ka hindamisel. Samuti tutvustatakse mitmesuguseid immateriaalse vara väärtuse mõõtmise meetodeid – nende hulgas käsitletakse nii vanemaid, juba tuntud meetodeid kui ka nüüdisaegseid ja vähem levinud meetodeid. Võimalusel antakse ka soovitusi, millisel puhul mingit meetodit majandusüksus eelistama peaks. Autori andmetel peaaegu puudub selleteemaline eestikeelne kirjandus.

Kolmas osa on rakenduslik ja selle eesmärk on konkreetsete ettevõtete näitel välja selgitada, milline oli Eestis registreeritud äriühingutes immateriaalse vara osatähtsuse dünaamika põhivaras viimase kümnendi jooksul. Analüüsi aluseks on võetud kõigi Tallinna Börsi põhinimekirja kuuluvate ettevõtete 2003.-2012. a majandusaasta aruanded. Majandusaasta aruannetest on välja toodud vara puudutavad bilansinäitajad ja samuti käsitletud immateriaalse vara kohta esitatavat lisa. Bilansinäitajate põhjal on arvutatud immateriaalse vara osatähtsus põhivara kogusummas ning majandusaasta aruannete lisadest on kogutud infot immateriaalse vara liikide mitmekesisuse muutumise kohta.

Töö kirjutamisel on kasutatud standardeid ASC 350 ja 805, IAS 36 ja 38, IFRS 13 ning RTJ 5. Lisaks on kasutatud erialast kirjandust. Kolmanda osa kirjutamisel on kasutatud Tallinna Börsi põhinimekirja kuuluva kolmeteistkümne börsiettevõtte 2003.-2012. a majandusaasta aruanded.

1. IMMATERIAALSE VARA KAJASTAMISE ÜLDPÕHIMÕTTED

1.1 Immateriaalse vara mõiste, olemus ja liigitamine

Immateriaalset vara on defineeritud mitmesuguselt. Järgnevalt on antud ülevaate õigusaktides ja autorite kasutatud immateriaalse vara definitsioonidest, immateriaalse vara olemusest ja liigitamise võimalustest.

US GAAP defineerib immateriaalset vara kui vara, millel puudub füüsiline substants (ASC 350-30-20). Definitsioonis on rõhutatud ka, et väljendi immateriaalne vara alla ei kuulu *goodwill*. Standardis IAS 38 on immateriaalset vara defineeritud kui eristatavat mitterahalist vara, millel puudub aineiline vorm. Lisaks sellele täpsustab standard kolm kriteeriumit, millele immateriaalne põhivara peab vastama: eristatavus, valitsev mõjuvõim ja tulevane majanduslik kasu.

IAS 38 § 11 kohaselt peab immateriaalne vara olema eristatav, et seda oleks võimalik firmaväärtusest eristada. Äriühenduses kajastatud firmaväärtus on vara, mis kujutab tulevikus saadavat majanduslikku kasu äriühenduses omandatud varaobjektidest, mida ei ole eraldi kindlaks tehtud ega kajastatud. Tulevane majanduslik kasu võib tekkida omandatud eristatavate varaobjektide koosmõjust või varaobjektidest, mida ei ole võimalik finantsaruannetes eraldi kajastada, kuid mille eest omandaja on valmis äriühenduses tasu maksuma. Vara vastab immateriaalse vara mõiste kohaselt eristatavuse kriteeriumile, kui see (IAS 38 § 12):

- 1) on eristatav, kui seda saab majandusüksusest eraldada või lahutada, eraldi või koos seotud lepingu, vara või kohustistega müüa, üle anda, litsentseerida, rentida, vahetada või
- 2) tuleneb lepingulistest või muudest juriidilistest õigustest, olenemata sellest, kas neid õigusi saab majandusüksusest või muudest õigustest ja kohustustest üle anda või eraldada.

IAS 38 § 13 kohaselt on majandusüksusel vara üle valitsev mõju, kui majandusüksusel on õigus vastavalt soovile suunata sellest ressursist saadavat tulevast majanduslikku kasu ja ta võib piirata teiste ligipääsu nimetatud kasule. Majandusüksuse võime mõjutada immateriaalse varaga seotud tulevast majanduslikku kasu tuleneb üldjuhul juriidilistest õigustest, mille täitmist on võimalik kohtus nõuda. Juriidiliste õiguste puudumisel on valitseva mõju olemasolu tõestamine keerulisem. Sellegipoolest ei ole õiguste kohtulik kaitstavus valitseva mõju vajalik eeltingimus, kuna majandusüksusel võib olla võimalus tulevast majanduslikku kasu suunata muul viisil. Majandusüksusel on nimetatud kasu üle valitsev mõju näiteks siis, kui teadmised on kaitstud juriidiliste õigustega (nt autoriõigus, kaubanduskokkuleppe piirang või töötajatele kehtiv konfidentsiaalsusnõue).

IAS 38 § 9 on näitena toodud loetelu varaobjektidest, mille puhul on oluline kindlaks teha, kas need vastavad immateriaalse vara tunnustele või tuleks omandamise või loomisega seotud kulutusi tekkimise hetkel kuluna kajastada. Nendeks on arvutitarkvara, patendid, autoriõigused, kinofilmid, kliendinimekirjad, hüpoteegi teenindamise õigused, kalastamisload, impordikvoodid, frantsiisid, kliendisuhted või suhted tarnijatega, püsikliendid, turuosa ja turustusõigused.

Teatud juhtudel võib varal olla nii materiaalse põhivara kui ka immateriaalse põhivara tunnuseid. Sellisel juhul liigitatakse vara vastavalt sellele, kumma tunnustele ta rohkem vastab. Näiteks arvutitarkvara klassifitseeritakse materiaalseks põhivaraks juhul, kui see on lahutamatult seotud teatud riistvaraga. Juhul kui arvutitarkvara kasutamine on sõltumatu riistvarast, klassifitseeritakse see immateriaalseks põhivaraks. Näiteks raamatupidamisprogramm kajastatakse tavaliselt immateriaalse põhivarana, sest selle kasutamine üldjuhul ei sõltu konkreetsest riistvarast, vaid seda saab kasutada iga arvutiga.

Raamatupidamise Toimkonna juhendi RTJ 5 järgi on immateriaalne vara füüsilise substantsita, muust varast eristatav mitterahaline vara. Kohalik juhend lähtub standardist väikeste ja keskmise suurusega majandusüksustele (International Financial Reporting Standard for Small and Medium-Sized Entities lühendatult SME IFRS), mille punktis 18.2 on täpsustatud vara eristatavus samasuguse kahe alapunktina nagu eespool kirjeldatud IAS 38 paragrahvis 12. RTJ-is 5 on eraldi defineeritud ka immateriaalne põhivara kui vara, mida majandusüksus kavatab kasutada pikema perioodi jooksul kui üks aasta.

Paljud autorid on püüdnud loetleda immateriaalse vara tunnuseid. Näiteks immateriaalse vara neli täiendavat tunnust, mis eristavad seda materiaalsest varast (Nikolai, Bazley 2003, 456):

- 1) Vara abil teenitava tulevase majandusliku kasu osas on suurem ebakindlus.
- 2) Väärtus on subjektiivne ja sõltub rohkem mitmesugustest muutustest, näiteks võib see oluliselt sõltuda konkurentsitingimustest.
- 3) Varal võib olla väärtus ainult ühe konkreetse majandusüksuse jaoks.
- 4) Piiramatu kasutuseaga immateriaalse vara väärtust ei kanta selle kasuliku eluea jooksul kuluks.

Väliskirjanduses defineeritakse immateriaalset vara üldsõnaliselt tihti kui mittemateriaalset põhivara, mis annab nende omanikele pikaajalised õigused, privileegid või konkurentsieelised (Larson 2005, 398).

Kõik eelpool nimetatud definitsioonid võib ülevaatlilikult kokku võtta järgmise loeteluga (Alver J., Alver L. 2011, 32): identifitseeritavus; füüsilise substantsi puudumine; tulevikus saadava tulu suhteline ebakindlus; oodatav tuluperiood on limiteeritud kas seaduse või lepinguga, varaobjekti eluiga võib olla üpris ebamäärane; üldjuhul soetatakse ainetut (põhi)vara majandusüksuse põhitegevuse tarbeks; ainetu põhivaraobjekt omab sageli väärtust vaid selle soetanud majandusüksusele; ainetu põhivaraobjekti väärtus võib oluliselt kõikuda, kuna tema kasulikkus tugineb suuresti konkurentsieelistele.

Loetelu sagedamini määratletud immateriaalsetest varaobjektidest (Graham 2009, 266): joonised, tootemargid, eetrisse andmise õigused/litsentsid, sertifikaadid, lepingud, koostööettevõtted, autoriõigused, lepingud klientidega, kliendinimekirjad, kliendisuhted, andmebaasid, kavandid, arendusõigused, jaotusvõrgud, levitamise õigused, naftapuurimise õigused, elektrooniline meedia, töölepingud, uurimise õigused, filmiarhiivid, valemid, frantsiisikokkulepped, lõpetamata uurimis- ja arendustegevused, kindlustuslepingud, ühisettevõtted, laboripäevikud, maandumisõigused, liisinguõigused, litsentsilepingud, juhtimislepingud, käsikirjad, meditsiinilised graafikud ja protokollid, kaevandamisõigused, heliloomingud, laulusõnad, patendid, mustrid/lõikelehed, load, tootekujundused, omandiõigused, patenteeritud tehnoloogia, trükised, jaemüügipinnad, autoritasu lepingud, teenustemärgid, skeemid ja joonised, loosungid, tarkvara, tellimuste nimekirjad, suhted tarnijatega, tehnilised dokumentatsioonid, tehnoloogilised õigused, ärisaladused, kaubamärgid ja ärinimed.

Veel on töös kasutatud mõisteid intellektuaalne vara ja intellektuaalne kapital. Intellektuaalne vara on justkui osa immateriaalsest varast, kuid kitsendab seda mõistet. Intellektuaalse varana võib käsitleda nii patente kui ka kaubamärke, mis on reguleeritud vastavate õigusaktidega (vastavalt patendiseadus ja kaubamärgiseadus). Intellektuaalse kapitali mõistet on töös kasutatud nendel juhtudel, kui on kirjeldatud ka neid immateriaalsed väärtusi, mis majandusüksuse tegevust mõjutavad, kuid enamasti majandusüksuse raamatupidamises ei kajastu, sest need ei vasta immateriaalse vara mõistele (näiteks oskusteave (*know-how*) ja tehnilist laadi ärisaladused). Intellektuaalse kapitali roll majandusüksuste edukas toimimises on aja jooksul suurenenud – üha suuremat konkurentseelist annavad inimeste oskused ja teadmised ning seetõttu on oluline ka nende abil loodava väärtuse kajastamine majandusüksuse raamatupidamises.

Tabelis 1 on toodud immateriaalse vara ja intellektuaalse vara sarnasused ja erinevused. Suures osas on need kaks vara väga sarnased, kuid suurim erinevus seisneb kindlasti valitsevas mõjuvõim ja väärtuses, mida omab vara soetanud majandusüksus. Nimelt kui vaadelda inimeste teadmisi kui intellektuaalset vara, siis majandusüksusel ei ole selle üle valitsevat mõju nagu mõne patendi üle, sest töötaja võib lahkuda ja seega ei oma see vara ka väärtust ainult majandusüksusele, kes vara soetas. Üldjuhul ei ole intellektuaalse vara oodatav tuluperiood limiteeritud mõne seaduse või lepinguga nagu see on immateriaalse vara puhul.

Tabel 1. Immateriaalse vara ja intellektuaalse vara sarnasused ja erinevused

Sarnasused	Erinevused
<ul style="list-style-type: none"> • ainetu; • eristatav; • tulevikus saadava tulu suhteline ebakindlus; • eluiga võib olla üpris ebamäärane; • väärtus kõikuv (kasulikkus tugineb konkurentsieelistele); • üldjuhul soetatakse majandusüksuse põhitegevuse tarbeks. 	<ul style="list-style-type: none"> • valitsev mõjuvõim puudub (intellektuaalne vara); • omab väärtust vaid selle soetanud majandusüksusele (immateriaalne vara); • oodatav tuluperiood on limiteeritud kas seaduse või lepinguga (immateriaalne vara).

Allikas: (Autori koostatud)

USA Finantsarvestuse Standardite Komitee on immateriaalsed varaobjektid jaotanud viide kategooriasse (Elliot 2004, 451): turupõhisteks, kliendipõhisteks, kunstiga seonduvateks, lepingupõhisteks ja tehnoloogiapõhisteks.

Turuga seotud immateriaalseteks varaobjektideks võib lugeda neid varaobjekte, mis on seotud äritegevust mõjutavate teguritega. Näiteks võivad sellisteks varaobjektideks olla kaubamärgid, ärinimed, teenusemärgid, kollektiivkaubamärgid, unikaalset värvi, unikaalse kuju või kujundusega pakendid, ajalehtede pealkirjad, interneti domeeninimed või mittekonkureerimise kokkulepped. (Ibid.)

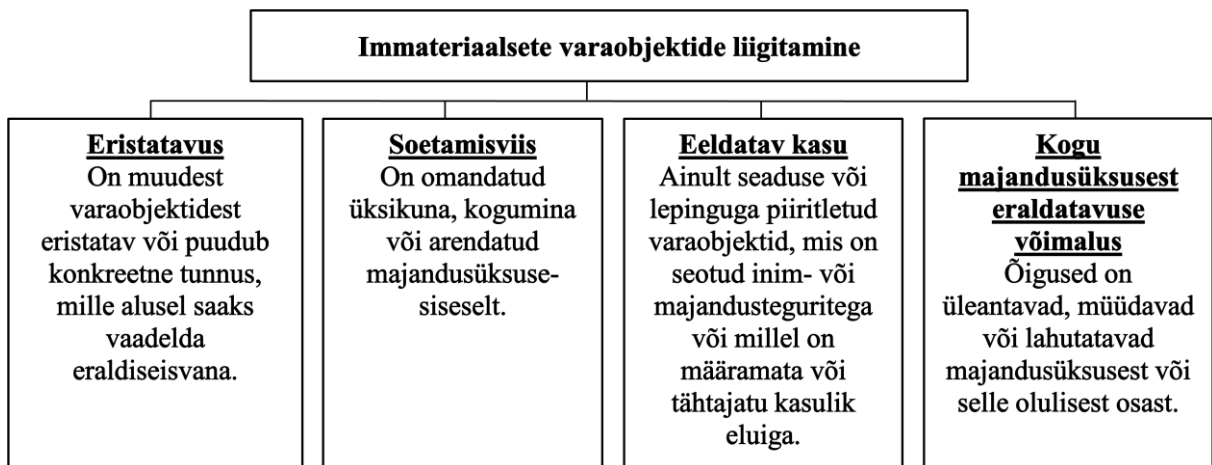
Klientidega seotud immateriaalseteks varaobjektideks võib pidada neid varaobjekte, mis on seotud näiteks klientide struktuuriga nagu näiteks mitmesugused nimekirjad (kliendi-, reklaami-, müüjate-, aadresside-, tellimustenimekirjad), kliendibaasid; hoiustaja või laenuvõtja suhted (finantsasutused); jaotussüsteemid ja turustuskanalid ning klienditeeninduse võimed ja oskused toodete või teenuste toetamiseks. (Delaney et al 2003, 350)

Kunstiga seotud ehk teisisõnu kohustustel põhinevateks immateriaalseteks varaobjektideks võib lugeda kõige traditsioonilisemaid immateriaalseid varaobjekte, näiteks patente, autoriõigusi (käsikirjade, kirjandusteoste ja heliteoste), frantsiise (kaabli, raadio ja televisiooni) ning kaubamärke ja ärinimesid. (Ibid.)

Lepingutel põhinevatel immateriaalsetel varaobjektidel on fikseeritud või kindel otstarve nagu paljude lepingu liikide puhul (nõustamise, litsentseerimise, tootmise, autoritasu); koostöölepingud (reklaami, ehituse, nõustamise, kliendi, tööhõive, kindlustuse, hoolduse, juhtimise, turunduse, laenu, ostu, teenuse ja tarnimise); liising; load (ehitus) ning õigused (ringhäälingu arendamise, gaasi jaotamise, maandumise, üürimise, laenu teenindamise, puidu lõikamise või kasutamise). (Ibid.)

Tehnoloogial põhinevateks immateriaalseteks varaobjektideks võib lugeda neid varaobjekte, mis on seotud uuenduste või tehnoloogiliste arengutega majandusüksustes. Need hõlmavad arvutitarkvara ja -litsentse, arvutiprogramme, infosüsteeme, programmi formaate ja interneti domeeninimesid ja portaale, salajasi valemeid ja protsesse ning retsepte, tehnilisi jooniseid, tehnilisi ja menetluslike käsiraamatuid; andmebaase, tootmisprotsesse, tootmisliine, teadus- ja arendustegevust ning tehnoloogilist oskusteavet. (Ibid.)

Immateriaalseid varaobjekte võib liigitada mitmel alusel. Näiteks USA Finantsarvestuse Standardite Komitee eelkäija Raamatupidamise Printsipiide Komitee (Accounting Principles Board – APB) pakkus välja joonisel 1 toodud jaotuse.

Joonis 1. Immateriaalsete varaobjektide liigitamine

Allikas: (Autori koostatud Schroeder 2009 lk 339 põhjal)

Ühe võimaliku jaotuse alusena on välja pakutud immateriaalsete varaobjektide jaotamist nende soetamise järgi. Seega vaadeldakse eraldi majandusüksusesse väljastpoolt ostetud varaobjekte ja sisemiselt loodud varaobjekte. Mida omakorda saaks jaotada nende eristatavuse järgi, kas varaobjekt on muudest majandusüksuse varaobjektidest selgelt eristatav või mitte. Soetatud ja piiratud kasuliku elueaga eristatavate varaobjektide kulud kapitaliseeritakse ja amortiseeritakse nende kasuliku eluea jooksul (näiteks patendid). Soetatud ja piiramatu kasuliku elueaga eristatava varaobjekti (kaubamärk) kulud kapitaliseeritakse ja selle väärtuse langust hinnatakse vähemalt üks kord aastas. Soetatud ja mitteeristatava varaobjekti (firmaväärtus) kulud kapitaliseeritakse ning selle väärtuse langust hinnatakse vähemalt üks kord aastas. (Nikolai 2003, 457)

Teise rühma moodustavad sisemiselt arendatud immateriaalsed varaobjektid, mida samuti saab jaotada nende eristatavuse järgi. Selgelt eristatavad teadus- ja arendustegevuse kulutused kajastatakse kuluna ja neid ei kapitaliseerita. Teatud piiratud ja piiramata elueaga kulutused immateriaalsele varale kapitaliseeritakse ja amortiseeritakse nende kasuliku eluea jooksul või teostatakse iga-aastaseid vara väärtuse hindamise teste. Sellised kulutused, mis ei ole selgelt eristatavad, kajastatakse samuti perioodikuludena. (Ibid.)

Alapeatükis 1.1 käsitletud allikate põhjal võib väita, et immateriaalse vara mõiste defineerimisel ja varaobjektide jaotamisel on mitmeid võimalusi.

1.2 Immateriaalse vara esmane ja edasine kajastamine ASC 350 alusel

Immateriaalseid varaobjekte puudutavat reguleerib USA-s ASC 350 (Intangibles – Goodwill and other). See standard käsitleb nii firmaväärtuse kajastamist kui ka muude immateriaalsete varaobjektide kajastamist, mis on soetatud eraldiseisvana või varaobjektide kogumina. Töös ei kajastata firmaväärtust puudutavat osa. Oluline on ka standard 805-20, milles on kirjeldatud immateriaalse vara kajastamist, kui see on omandatud äriühenduse moodustamise raames ja standard 958-805, kui immateriaalne vara on omandatud mittetulundusettevõtte soetamisel. ASC 350-20 kohaselt on immateriaalne vara (v.a finantsvara) vara, millel puudub füüsiline substants. Immateriaalne vara, mis on soetatud eraldiseisvana või koos muude varaobjektidega, tuleb raamatupidamises kajastada (350-30-25-1).

Näitena on toodud mõned kriteeriumid, mille kohaselt kulutused kajastatakse kohe kuluna ja neid ei tohi kapitaliseerida (ASC 350-30-25-3): kulutused, mis on tehtud majandusüksusest arendustena või eesmärgiga hoida ja taastada olemasolevat immateriaalset vara ning mille väärtust ei ole eraldiseisvana võimalik määrata. Need on määramata elueaga ja pigem omased pidevatele äriprotsessidele ning seotud majandusüksuse kui tervikuga. Kuid on ka erandeid, mille puhul siiski tehtud kulutused kapitaliseeritakse. Näiteks immateriaalsed varaobjektid, mis ei vasta vara kajastamise kummalegi kriteeriumile (ei ole seotud lepinguliste õigustega või eraldiseisvana hinnatavad). Näiteks spetsiaalse haruldased tootmisprotsessid, mis on seotud soetatud tootmistehasega. Selliste tehingutega kaubeldakse tavaliselt börsil ning see annab usaldusväärset infot varaobjektide olemasolust ja õiglasest väärtusest. (ASC 350-30-25-4)

Eraldi on kirjeldatud nii-öelda kaitstava immateriaalse vara (*defensive intangible asset*) kajastamist, mis võetakse raamatupidamises arvele eraldi varaobjektina. Siia ei kuulu immateriaalne vara, mida kasutatakse teadus- ja arendustegevuses. (ASC 350-30-25-5) Kaitstav immateriaalne vara on vara, mille majandusüksus on soetanud, kuid ei kavatse seda aktiivselt kasutada, vaid hoiab teadlikult enda valduses, et võtta sellega konkurentidelt ligipääs sellele varale (ASC 350-30-20). Täpsustavad rakendamise juhendid, kas tegu on kaitstava immateriaalse varaga, leiab paragrahvist 350-30-55-1, mille kohaselt on sellise varaga tegu, kui majandusüksus ei kasuta seda aktiivselt või vara, mida majandusüksus kasutab üleminekuajal kavatsusega selle vara kasutamine lõpetada. Kaitstavast varast võib saada immateriaalne vara sel hetkel, kui majandusüksus hakkab seda aktiivselt tegevuses kasutama.

Immateriaalne vara, mis on soetatud individuaalselt või varakogumina (aga mitte see, mis on omandatud äriühenduse soetamise raames), võetakse algselt arvele soetusmaksumuses, mis tavaliselt sisaldab tehingukulusid. (ASC 805-50-30-1) Paragrahvist 350-30-35-17A leiab juhendi äriühenduse asutamise käigus soetatud immateriaalse vara või mittetulundusettevõtte soetamisel omandatud vara (kasutatakse uurimis- ja arendustegevuses) kajastamise kohta. Lisaks on eraldi välja toodud ka alateema 730-10 nende immateriaalsete varaobjektide kohta, mis on soetatud eesmärgiga kasutada neid uurimis- ja arendusprojektides ühekordselt ning mis ei leia tulevikus alternatiivset kasutust (näiteks muudes samalaadsetes projektides).

Hilisemaid immateriaalsele varale tehtud kulutusi üldjuhul ei kapitaliseerita, kui just ei ole võimalik tõendada, et kulutused aitavad suurendada vara kasulikkust (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 35).

Kui piiratud kasuliku elueaga immateriaalne varaobjekt on raamatupidamises arvele võetud, siis tuleb seda ASC 350-30-35-1 kohaselt selle kasuliku eluea jooksul amortiseerida. See on periood, mille jooksul vara eeldatavalt loob majandusüksusele lisaväärtust (mõjutab tulevase rahavoogusid). Seejuures kasulik eluiga ei ole periood, mis kulub majandusüksusel analoogseid eeliseid andva sisemise immateriaalse vara loomiseks. (ASC 350-30-35-2)

ASC-is 350-30-35-3 on kokkuvõtlikult toodud kuus olulist punkti, mille alusel vara kasulikku eluiga hinnata. Ükski neist asjakohastest teguritest ei ole teistest tähtsam. Tegurid on järgmised:

- 1) Eeldatav periood, mille jooksul majandusüksus vara kasutab.
- 2) Mõne teise analoogse vara või vararühma eeldatav kasulik eluiga, mis võib sarnaneda selle vara kasuliku elueaga.
- 3) Juriidiline, regulatoorne või lepinguline piirang, mis võib piirata vara kasulikku eluiga. Kui vara ja sellest tulenevad rahavood on piiratud lepinguga, ei saa olla vara kasulik eluiga lepingu pikkusest pikem.
- 4) Majandusüksuse enda varasem kogemus sarnaste uuenduste ja laienemistega, mis on kooskõlas vara sihtotstarbega.
- 5) Vananemise, nõudluse, konkurentsi ja muude majanduslike tegurite mõju (näiteks tööstusharu stabiilsus, teadaolevad tehnoloogilised eelised, seadusandlikud meetmed, mille tulemuseks on ebaselge või muutuv regulatiivne keskkond ning oodatavad muudatused turustuskanalites).

- 6) Ülalpidamiskulud, mis on vajalikud, et saada varast tulevikus eeldatavat kasu (näiteks olulisel määral hooldamist vajav bilansiline vara võib viidata selle vara piiratud kasulikule elueale).

Kui ükski juriidiline, regulatoorne, lepinguline, konkurentsi, majanduslik või muu tegur ei piira immateriaalse vara kasulikku eluiga, siis võib pidada selle vara kasulikku eluiga piiramatuks (ASC 350-30-35-4) ja sellisel juhul tuleb vara amortiseerida selle eeldatava kasuliku eluea jooksul. Kasutatav amortisatsioonimeetod peab peegeldama varast saadavat kasu. Kui eeldatav kasu ei ole usaldusväärselt hinnatav, tuleks kasutada lineaarset amortisatsioonimeetodit. (ASC 350-30-35-6)

Amortiseeritavaks väärtuseks on varaobjekti soetusmaksumus, millest on lahutatud selle jääkmaksumus, mis loetakse nulliks, kui ei ole teada, et pärast varaobjekti kasuliku eluea möödumist on varaobjektil veel kasulik eluiga mõne teise majandusüksuse jaoks ja vähemalt üks järgmistest tingimustest on täidetud (ASC 350-30-35-8):

- 1) Majandusüksus on saanud kinnituse kolmandalt osapoolelt, kes ostab selle vara pärast selle kasuliku eluea möödumist.
- 2) Jääkmaksumus on võimalik kindlaks teha aktiivse turu hindade põhjal ja eeldatakse, et aktiivne turg toimib ka vara kasuliku eluea lõppedes.

Majandusüksus peaks hindama vara kasulikku eluiga igal aruandeperioodil (vähemalt üks kord aastas), et tuvastada muutusi vara järele jäänud kasulikus elueas. Pärast muutuste avastamist tuleb vara soetusmaksumust (millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused) amortiseerida vastavalt selle korrigeeritud kasulikule elueale ning juba amortiseeritud perioodi tagasiulatuvalt korrigeerida vaja ei ole. (ASC 350-30-35-9) Samuti tuleb hinnata vara väärtust, et tuvastada vara väärtuse langust, sest vara väärtus võib tihedas konkurentsis väga kiiresti muutuda. Vara väärtuse langus tuleb kajastada kasumiaruandes juhul, kui vara bilansiline väärtus on väiksem kui vara õiglane väärtus. Amortisatsiooni arvutatakse edasipidi korrigeeritud bilansiliselt maksumuselt. (ASC 350-30-35-14)

Vastavalt US GAAP-ile võib majandusüksus kõigepealt valida hindamiseks kvalitatiivsed tegurid ja nende põhjal otsustada, kas vara väärtuse languse edasine hindamine kvantitatiivselt on vajalik. Väärtuse edasine testimine US GAAP-i kohaselt on vajalik ainult juhul, kui majandusüksus näeb kvalitatiivse hinnangu põhjal tõenäosust, et määramata elueaga immateriaalse vara õiglane väärtus on väiksem selle bilansilisest maksumusest.

Vastasel juhul ei ole edasine testimine vajalik. Majandusüksus võib valida, kas läbi viia kvalitatiivne hindamine mitte ühegi, mõne või kõikide majandusüksuse määramata kasuliku elueaga immateriaalsete varaobjektide lõikes. Majandusüksus saab kvalitatiivse hindamise vahele jätta ja teostada otse kvantitatiivse hinnangu ning mõnel järgmisel perioodil soovi korral alustada taas kvalitatiivsest hindamisest. (IFRS and US GAAP: Similarities and Differences, 71)

Kõik varaobjektid ei ole piiratud kasuliku elueaga. Immateriaalset vara, millel on piiramatu kasulik eluiga, ei amortiseerita seni, kuni ei selgu, et selle kasulik eluiga on muutunud piiratuks (ASC 350-30-35-15). Seetõttu tuleb sellise vara väärtust vähemalt üks kord aastas testida (vajadusel tihedamini, kui on alust arvata, et vara väärtus on mingil põhjusel vähenenud). Vara väärtuse test peab sisaldama vara õiglase ja bilansilise väärtuse võrdlust. Kui vara bilansiline väärtus ületab vara õiglast väärtust, tuleb vara väärtust vähendada vastava õiglase väärtuseni. (ASC 350-30-35-18) Alla hinnatud vara väärtust ei ole enam lubatud tagasi üles hinnata (ASC 350-30-35-20).

Olukorras, kus määramata elueaga varaobjekte on kasutatud ühe tervikuna ja need on seetõttu üksteisest sisuliselt lahutamatud, kuid raamatupidamises on neid eraldi kajastatud, tuleb varaobjektid väärtuse testimiseks ühendada raamatupidamises üheks üksuseks. Näitajad, mille alusel kaks või enam määramata elueaga immateriaalset varaobjekti peaks raamatupidamises väärtuse testimise eesmärgil kajastuma ühe varakogumina on põhjalikumalt toodud ASC-i 350 paragrahvis 30-35-23. Näiteks immateriaalsed varaobjektid osteti eesmärgiga konstrueerida või tõhustada ühte varaobjekti (see tähendab, et neid kasutatakse koos või kui varaobjektid oleks ostetud ühe soetuse käigus, oleks need raamatupidamises kajastatud ühe varaobjektina).

Vastukaaluks eelnevale on toodud ASC-i 350 paragrahvis 30-35-24 ka näitajaid, mis viitavad sellele, et kahte või enam immateriaalset varaobjekti ei tohiks vara väärtuse testimise eesmärgil käsitleda ühe varaobjektina. Näiteks iga immateriaalne varaobjekt annab väärtust eraldiseisvana muudest varaobjektidest (nagu oleks immateriaalse varaobjekti kasutamise ainuõigus litsentseeritud teisele üksusele) või majandusüksus plaanib realiseerida ühe või mitu varaobjekti eraldi.

Info kajastamise kohta raamatupidamise aruannetes on lühidalt toodud kaks nõuet. Esiteks, finantsseisundi aruandes peab immateriaalne vara olema näidatud vähemalt summeeritud kujul ja eraldi reana. See nõue ei välista üksikute varaobjektide või varaobjektide rühmade kajastamist eraldi kirjetena. (ASC 350-30-45-1) Teiseks,

amortisatsioonikulu ja väärtuse langus kajastatakse kasumiaruandes eraldi kirjena jätkuva tegevuse all kujul nagu majandusüksuses sobilikuks peetakse (ASC 350-30-45-2).

ASC 350 kohaselt tuleb nii uurimis- kui ka arenduskulutused kajastada tekkimise hetkel kuluna. Eraldi kapitaliseerimise kriteeriumeid kohaldatakse näiteks: teise äriühenduse soetamise raames omandatud töös olevatele uurimis- ja arenduskulutustele; otsesele vastureklaamile; majandusüksuse sisemiseks kasutamiseks loodud tarkvaraarenduse kuludele; väljatöötatud tarkvaraarendustele, mis on mõeldud müügiks kolmandatele osapooltele ja kinofilmide kuludele. (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 36)

Lisaks on ASC-is 350-30-55 toodud näiteid järgmiste varaobjektide soetamise kohta: kliendinimekiri; patent; autoriõigus; määramata/määratud elueaga ringhäälingulitsents; lennuliin; määramata/määratud elueaga kaubamärk; tehnoloogialitsentsid; kliendisuhted; sisemiselt loodud tarkvara ja servituudid. Eelpool mainitud põhjalikumalt on alapeatükkides kirjeldatud järgmiste varaobjektide kajastamist: veebilehe arenduskulud, lennuliinid, nafta ja gaas, reguleeritud toimingud ning tarkvara.

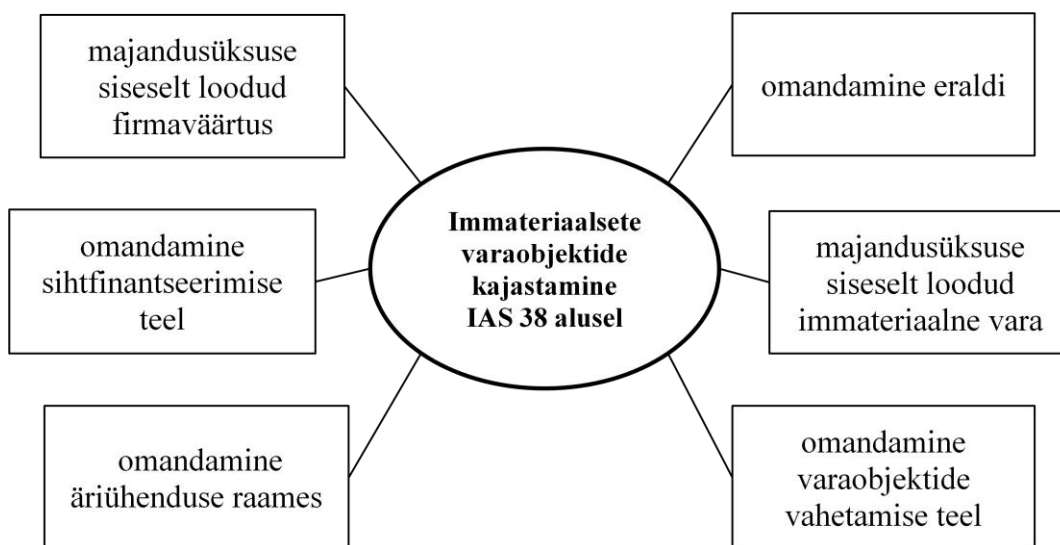
1.3 Immateriaalse vara esmane ja edasine kajastamine IAS 38 alusel

Immateriaalse vara esmaseks kajastamiseks peab olema täidetud kaks tingimust. Esiteks peab vara vastama immateriaalse vara mõistele ja teiseks peab vara vastama kajastamiskriteeriumitele (majandusüksus saab eeldatavasti sellest varast tulevast majanduslikku kasu ja soetusmaksumust on võimalik usaldusväärsetl mõõta). (IAS 38 § 24) Sama lähene mine kehtib ka ASC 350 puhul, mille kohaselt peab immateriaalne vara olema kindlaks tehtav ja on seda juhul kui see on muudest varaobjektidest eristatav või eristatavus tuleneb lepingulistest või muudest juriidilistest õigustest. (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 35)

Immateriaalset vara mõõdetakse esmalt soetusmaksumuses (IAS 38 § 24). Soetusmaksumuse hulka loetakse paragrahvi 27 kohaselt näiteks vara ostuhind koos tollimaksude ja ostmisel tasutavate mittetagastatavate maksudega, pärast allahindluste ja hinnaalandite mahaarvamist ja kõiki vara ettenähtud kasutuseks ettevalmistamisega seotud otseseid kulutusi (näiteks töötajatele makstud hüvitised ja teenustasud, mis on vajalikud vara tööseisundisse viimiseks). Immateriaalse vara soetusmaksumuse hulka ei loeta näiteks haldus- ja muid üldkulusid, uue toote või teenuse reklaamimisega seotud kulutusi ja personali koolitamisega seotud kulutusi (IAS 38 § 29). Immateriaalsele varale tehtud hilisemaid

kulutusi üldjuhul ei kapitaliseerita, kui just ei ole võimalik tõendada, et kulutused aitavad suurendada vara kasulikkust, mis on samuti sarnane US GAAP-i lähenemisele. (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 35)

Nagu ASC-ist 350 juba alapeatükis 1.2 selgus, on majandusüksusel mitu võimalust immateriaalse vara omandamiseks. Joonisel 2 on toodud IAS-is 38 kirjeldatud võimalused omandatud vara kajastamiseks.

Joonis 2. Immateriaalsete varaobjektide kajastamise võimalused IAS 38 alusel

Allikas: (Autori koostatud IAS 38 põhjal)

Kõige lihtsam on immateriaalse varaobjekti edasine kajastamine selle **eraldi omandamise** korral. Majandusüksus maksab varaobjekti eest kokkulepitud hinna eeldusel, et saab sellest varast tulevikus tõenäoliselt kasu ning mida ta peab selle varaobjekti väärtuseks (kajastamiskriteerium täidetud). Lisaks saab eraldi omandatud immateriaalset vara tavaliselt usaldusväärselt mõõta. See kehtib eelkõige juhul, kui tasutakse rahas või muudes rahalistelt mõõdetavates varaobjektides (IAS 38 § 26).

Teine võimalus, mida käsitletakse, on immateriaalse vara **omandamine äriühenduse** raames. Juhul kui immateriaalne vara omandatakse äriühenduse raames, loetakse immateriaalse vara soetusmaksumuseks IFRS 3 „Äriühendused” kohaselt selle õiglane väärtus omandamise kuupäeval. Immateriaalse vara õiglane väärtus kajastab turuosaliste ootusi omandamise kuupäeval, et majandusüksus saab tõenäoliselt varast tulevast majanduslikku kasu (kuigi võib esineda ebakindlust selle laekumise aja või summa kohta).

Kui äriühenduses omandatud vara on eraldatav või tuleneb lepingupõhistest või muudest juriidilistest õigustest, siis on olemas piisav teave vara õiglase väärtuse usaldusväärseks mõõtmiseks. (IAS 38 § 33) Kooskõlas IAS-iga 38 ja IFRS-iga 3 kajastab omandaja omandatava immateriaalse vara omandamise kuupäeval firmaväärtusest eraldi, kui omandatud vara vastab immateriaalse vara mõistele ja olenemata sellest, kas omandatav oli vara enne äriühendust kajastanud või mitte. (IAS 38 § 34)

Kolmanda variandina käsitletakse immateriaalse vara omandamist **sihtfinantseerimise teel**. See võib esineda juhul, kui valitsus annab või jaotab majandusüksustele selliseid immateriaalseid varaobjekte nagu maandumisõigused lennujaamas, impordilitsentsid, impordikvoodid või õigused juurdepääsuks muudele piiratud vahenditele. Kooskõlas IAS-iga 20 „Valitsusepoolse sihtfinantseerimise arvestamine ja valitsusepoolse abi avalikustamine” võib majandusüksus nii immateriaalset vara kui sihtfinantseerimist kajastada õiglases väärtuses. Kui majandusüksus otsustab vara esmalt õiglases väärtuses mitte kajastada, kajastab ta vara nominaalväärtuses (vastavalt IAS 20 lubatud alternatiivkäsitlusele), millele lisanduvad kõik vara otstarbekohaseks kasutamiseks tehtavad otsesed kulutused. (IAS 38 § 44)

Neljas võimalus, kui majandusüksus peab esmakordselt kajastama immateriaalset vara, on juhul, kui immateriaalne vara **omandatakse vahetades** see näiteks mitterahalis(t)e varaobjekti(de) või nii rahaliste kui mitterahaliste varaobjektide kogumi vastu. Sellise immateriaalse vara soetusmaksumus on selle õiglase väärtus, välja arvatud, kui vahetustehingul puudub majanduslik sisu või saadud või loovutatud vara õiglase väärtus ei ole usaldusväärset mõõdetav. Kui omandatud vara ei mõõdetata õiglases väärtuses, siis mõõdetakse selle soetusmaksumust loovutatud vara finantsseisundi aruande järgses (jääk)maksumuses. (IAS 38 § 45)

Viiendat võimalust ehk üksuse **siseselt loodud firmaväärtuse** arvele võtmist töös pikemalt ei käsitleta. Küll aga antakse ülevaade, kuidas toimida immateriaalse varaga, mis on **majandusüksuse siseselt loodud**. Mõnikord on keeruline hinnata, kas üksuse siseselt loodud immateriaalne vara on kajastamiskõlblik. Esineb probleeme immateriaalse vara kindlakstegemisel (kas tegemist on eristatava varaga, millest eeldatavasti saadakse tulevast majanduslikku kasu) ning soetusmaksumuse usaldusväärse määramisel. Mõnel juhul ei ole võimalik eristada immateriaalse vara loomisega seotud kulutusi majandusüksuse siseselt loodud firmaväärtuse säilitamise, parendamise või igapäevase äritegevusega seotud kulutustest. Seepärast rakendab majandusüksus kõikide majandusüksuse siseselt loodud immateriaalsete

varaobjektide puhul lisaks immateriaalse vara kajastamise ja esmase mõõtmise üldnõuetele ka paragrahvides 52-67 esitatud täiendavaid nõudeid ja juhiseid. (IAS 38 § 51)

Hindamaks, kas majandusüksuse siseselt loodud immateriaalne vara vastab kajastamiskriteeriumitele, liigitab majandusüksus vara loomise uurimistegevuse faasiks ja arendustegevuse faasiks (IAS 38 § 52). IAS 38 kohaselt kajastatakse uurimiskulutused kohe kuludena ja arenduskulutused võib kapitaliseerida, kui teatud tingimused on täidetud, kuid ASC 350 kohaselt tuleb nii uurimis- kui arenduskulutused kajastada tekkimise hetkel kuluna.

Erinevalt IAS-ist 38 kapitaliseeritakse ASC-i 350 kohaselt majandusüksuse otsesetele tegevustele suunatud kulutused reklaamile, kui on täidetud teatud kriteeriumid. Muud reklaamikulutused kantakse kuluks nende tekkimisel nagu IAS-is või kajastatakse kuluna alles siis kui reklaam on avaldatud. Nagu ASC-is 350 nii ka IAS-i 38 kohaselt on järgmised kulutused kajastatud kuluna nende tekkimise hetkel (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 36): kliendinimekirjad, alustamise kulud, koolituskulud, ümberpaigutamise ja reorganiseerimise kulud.

IAS 38 kohaselt kajastatakse immateriaalne vara ennekõike selle soetusmaksumuses, kui see on võimalik, sest soetusmaksumus peegeldab selle vara õiglast väärtust vastavas turusituatsioonis ja on seega sobilikuks mõõdikuks. Nagu IAS 38, nii näeb ka ASC 350 ette, et raamatupidamises kajastatud immateriaalset vara tuleb edaspidi selle kasuliku eluea jooksul amortiseerida, kui tegu ei ole piiramatult kasuliku elueaga varaga.

Majandusüksus valib oma arvestusmeetodiks kas IAS 38 paragrahvis 74 esitatud soetusmaksumuse meetodi või paragrahvis 75 esitatud ümberhindluse meetodi. Kui immateriaalse varaobjekti arvestatakse ümberhindluse meetodi järgi, arvestatakse sama meetodi kohaselt ka kõiki teisi samasse rühma kuuluvaid varaobjekte, välja arvatud juhul, kui nendel varaobjektidel puudub aktiivne turg. Põhjalikumalt on võimalikke meetodeid ja immateriaalse vara mõõtmist kirjeldatud teises peatükis.

Nii IAS 38 kui ka ASC 350-30-35-1 kohaselt tuleb piiratud kasuliku elueaga immateriaalseid varaobjekte amortiseerida nende kasuliku eluea jooksul. IAS 38 paragrahvi 8 kohaselt on kasulik eluiga ajavahemik, mille jooksul majandusüksus vara eeldatavasti kasutab või toodangu- või muude samalaadsete ühikute arv, mida majandusüksus eeldatavasti varast saab. Majandusüksus peab hindama immateriaalse vara kasulikku eluiga. (IAS 38 § 88) Piiratud kasuliku elueaga immateriaalset vara soetusmaksumust (millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused)

amortiseeritakse, piiramatu kasuliku elueaga immateriaalset vara aga mitte. Immateriaalse vara kasuliku eluea määramisel võetakse arvesse tegureid, mis on loetletud IAS-i 38 paragrahvis 90. Mõned näited loetletud teguritest: vara eeldatav kasutamine majandusüksuses ja asjaolu, kas seda vara suudaks efektiivselt hallata ka teise koosseisuga juhtkond; vara tüüpiline elutsükkel ja avalikud andmeid sarnasel viisil kasutatavate samasuguste varaobjektide hinnanguliste kasulike eluigade kohta; tehnilist, tehnoloogilist, kaubanduslikku või muud liiki iganemised.

Immateriaalse vara kasulik eluiga võib olla väga erinev. Näiteks arvutitarkvara ja paljude muude immateriaalsete varaobjektide kasulik eluiga on lühike, sest tehnoloogia areneb kiiresti ja nii iganevad need tehnoloogiliselt. Immateriaalse vara kasulik eluiga võib olla vastupidiselt ka väga pikk või isegi piiramatu, näiteks kaubamärkide puhul. Nii ASC 350 kui ka IAS 38 kirjeldavad üheselt, et immateriaalse vara kasulik eluiga, mis tuleneb lepingulistest või muudest juriidilistest õigustest, ei tohi olla pikem kui lepinguliste või muude juriidiliste õiguste periood, kuid võib olla lühem sõltuvalt vara eeldatavast kasutusperioodist, mis tuleneb majanduslikest teguritest (IAS 38 § 94). Paragrahvi 95 kohaselt on kasulik eluiga nende teguritega kindlaksmääratud perioodidest lühem.

Piiratud kasuliku elueaga immateriaalse vara amortiseeritav osa jaotatakse süstemaatiliselt selle kasulikule elueale ja kasutatud amortisatsioonimeetod peegeldab seda, kuidas majandusüksus varast saadavat majanduslikku kasu eeldatavasti tarbima hakkab. IAS 38 paragrahvis 98 on loetletud meetodid, mida võib vara amortiseerimiseks kasutada: lineaarne meetod, kahaneva jäägi meetod ja tootmisühiku meetod. ASC-is 350 taolist loetelu toodud ei ole. Kui seda tarbimismudelit ei ole võimalik usaldusväärsetl kindlaks määrata, kasutatakse lineaarset amortisatsioonimeetodit. Iga perioodi amortisatsioonisumma kajastatakse koondkasumi aruandes, kui IAS 38 või mõni muu standard ei luba või nõua selle kajastamist mõne muu vara finantsseisundi aruandelise (jääk)maksumuse koostisosana. (IAS 38 § 97)

Standardis on küll loetletud ka teisi meetodeid peale lineaarse meetodi, kuid samas on lisatud, et väga harva, kui üldse, on võimalik piiratud elueaga immateriaalse vara puhul veenvalt põhjendada sellise amortisatsioonimeetodi kasutamist, mille puhul on akumulieeritud amortisatsioonikulu väiksem lineaarse meetodi kohaselt arvutatust.

Piiratud kasuliku elueaga immateriaalse vara lõppväärtus on null, välja arvatud juhul, kui kolmandal isikul on vara kasuliku eluea lõppedes kohustus see omandada või vara jaoks on olemas aktiivne turg (vastavalt IFRS 13 esitatud määratlusele) ning lõppväärtust on võima-

lik turutingimuste alusel kindlaks määrata ja on tõenäoline, et see turg eksisteerib ka vara kasuliku eluea lõppedes. (IAS 38 § 100) Ka siin on sarnasus US GAAP-iga, sest ASC-is 350-30-35-8 on loetletud analoogsed tingimused.

Nii ASC-i 350 kui ka IAS 38 paragrahvi 104 kohaselt tuleb piiratud kasuliku elueaga immateriaalse vara amortisatsiooniperioodi ja -meetodit hinnata vähemalt üks kord iga majandusaasta lõpus ning vajadusel korrigeerida perioodi või meetodit. Sarnasus seisneb ka selles, et piiramatu elueaga immateriaalseid varaobjekte ei amortiseerita, kuid nende puhul tuleb vähemalt kord aastas nende väärtust testida (ASC 350-30-35-18). Erinevalt IAS-ist tuleks ASC-i kohaselt kasutusele veel mitte võetud vara väärtust testida juhul kui on märke vara väärtuse langusest. (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 49)

ASC-is 350 ja IAS-is 38 on vara väärtuse testimist kirjeldatud erinevalt. (IFRS Compared to US GAAP: An Overview, 35) Vastavalt Ameerika standardile võib majandusüksus kõigepealt valida hindamiseks kvalitatiivsed tegurid ja nende põhjal otsustada, kas vara väärtuse languse edasine kindlakstegemine kvantitatiivselt on vajalik. IAS 38 sellist valikuvõimalust ei paku. Tasand, kus määramata elueaga immateriaalse vara võimalikku väärtuse langust testitakse, võib nende kahe standardi vahel seega oluliselt erineda. Näiteks ASC 350 puhul rühmitatakse määramata elueaga immateriaalsed varaobjektid ühte kogumisse ja neid ei tohi kajastada koos firmaväärtuse ega piiratud elueaga varaga. IAS-i kohaselt tehakse vara väärtuse test tõenäoliselt raha genereeriva üksuse tasandil või raha teenivate üksuste rühma tasandil, millele annab eeliseid piiramatu elueaga immateriaalne vara.

Vara väärtuse langust reguleerib standard IAS 36, millest on põhjalikumalt juttu teises peatükis. US GAAP-is toodud avalikustamise nõuded on kirjeldatud ASC-i paragrahvis 350-30-50 ning ka IAS 38 lõpus on toodud nõudmised avalikustamise kohta. IAS 38 paragrahvi 118 kohaselt peab majandusüksus avalikustama iga immateriaalse vara liigi kohta järgmise info:

- 1) kas kasulik eluiga on piiratud või piiramatu ning kui piiratud, siis kasuliku eluea või rakendatavad amortisatsioonimäärad;
- 2) piiratud kasuliku elueaga immateriaalse vara puhul kasutatavad amortisatsioonimeetodid;
- 3) perioodi alguse ja perioodi lõpu finantsseisundi aruandelise brutomaksumuse ja akumulieeritud amortisatsioonikulu (koos akumulieeritud kadumiga (vara) väärtuse langusest);

- 4) koondkasumi aruande kirje(d), kus kajastatakse immateriaalse vara amortisatsioonikulu;
- 5) perioodi alguse ja lõpu finantsseisundi aruandeliste (jääk)maksumuste võrdluse, näidates toimunud muudatuste põhjuseid.

Avalikustamise nõuded ei pruugi tuleneda ainult IAS-is 38 toodud nõuetest, majandusüksus peab teatud tingimustel lähtuma ka muudes standardites toodud avalikustamisnõuetest. Näiteks lisaks paragrahvi 118 punkti 5 alapunktides sätestatule avalikustab majandusüksus IAS-iga 36 ette nähtud informatsiooni immateriaalsete varaobjektide kohta, mille väärtus on langenud (IAS 38 § 120) või kui on toimunud muutus hinnangus immateriaalse vara kasuliku eluea kohta, amortisatsioonimeetodis või lõppväärtustes, siis tuleb vastavalt IAS 8 toodud nõuetele avalikustada arvestushinnangu muutuse sisu ja summa (IAS 38 § 121).

Euroopas kehtivat rahvusvahelist standardit on aastate jooksul kooskõlastatud USA standardiga, kuid endiselt on erinevusi immateriaalse vara kajastamisel ja mõõtmisel nende kahe standardi vahel.

1.4 Immateriaalse vara esmane ja edasine kajastamine RTJ 5 alusel

Vastavalt raamatupidamise seadusele on kõigil majandusüksustel võimalik valida, kas koostada aruandeid vastavuses Euroopa Komisjoni poolt aktsepteeritud rahvusvaheliste finantsaruandluse standarditega (IFRS), millest oli juttu alapeatükis 1.3 või Eesti hea raamatupidamistavaga. Eesti hea raamatupidamistava, mida kirjeldatakse Raamatupidamise Toimkonna juhendites (RTJ), on mõeldud rakendamiseks eelkõige väiksemates ja keskmise suurusega majandusüksustes, kellel puudub vajadus täismahus IFRS-i aruannete koostamiseks. Kuni 2012. a lõpuni lähtusid juhendid IFRS-ist, olles sisuliselt nende lihtsustatud versioon, kuid alates 01.01.2013 jõustunud juhendid lähtuvad Rahvusvahelise Raamatupidamise Standardite Nõukogu (IASB) poolt 2009. a välja antud standardist väikeste ja keskmise suurusega majandusüksustele (SME IFRS). Selle väljatöötamisel lähtuti IFRS-ist, kuid lubati kasutada lihtsustatud arvestuspõhimõtteid ja vähendatud mahus nõudeid avalikustatavale informatsioonile. Kuna RTJ-id on mõeldud eelkõige samale sihtrühmale nagu SME IFRS, siis Raamatupidamise Toimkonna uued juhendid lähtuvadki SME IFRS-ist.

IAS-is 38 ja RTJ-is 5 on toodud samad nõuded immateriaalsete varaobjektide kajastamiseks. Lähtuvalt RTJ 5 paragrahvist 33 kajastatakse need bilansis juhul, kui objekt on majandusüksuse poolt mõjutatav, on tõenäoline, et majandusüksus saab objekti kasutamisest tulevikus majanduslikku kasu ja objekti soetusmaksumus on usaldusväärselt hinnatav. Ka esialgse arvele võtmise osas on juhendid samased. Nimelt immateriaalne põhivara võetakse algselt arvele selle soetusmaksumuses, mis koosneb ostuhinnast ja soetamisega otseselt seotud kulutustest (sh kulutused, mis on vajalikud vara viimiseks tema tööseisundisse ja tööasukohta) (RTJ 5 § 35). Samuti kirjeldab RTJ samaselt IAS-iga ka mitterahalise tehingu käigus soetatud vara kajastamist selle õiglases väärtuses või vajadusel bilansilises jääkmaksumuses (RTJ 5 § 17) ning paragrahv 20 antakse juhised sihtfinantseerimise teel omandatud vara esmaseks kajastamiseks. Erinevusena võib välja tuua mõiste kasutamise. RTJ-is 5 on veel kasutusel mõistena bilansiline (jääk)maksumus, kuid uuendatud IAS-is kasutatakse selle asemel finantsseisundi aruandelise (jääk)maksumuse mõistet.

Toimkonna juhendi paragrahv 37 on toodud loetelu nendest põhivaraobjektidest, mida ei kapitaliseerita ja kajastatakse tekkimise perioodil kuludena. Nendeks on: asutamiskulutused; uurimistegevusega seotud kulutused; koolitusega seotud kulutused; reklaamile tehtud kulutused; üldised halduskulutused; kahjumid tootmise algfaasis; kolimise ja majandusüksuse ümberstruktureerimisega seotud kulutused; kulutused seoses majandusüksuse siseselt loodud kaubamärkidega, kliendinimekirjadega ja muude sarnaste objektidega. Samas tohib kapitaliseerida majandusüksuse välistelt osapooltelt või äriühenduse käigus soetatud kaubamärke ja kliendinimekirju. SME IFRS terminite sõnastiku kohaselt on uurimistegevus uute teaduslike või tehniliste teadmiste või vastava informatsiooni kogumise eesmärgil läbiviidud uuringud ja teadustöö. Uurimistegevuse kulutused on seotud teadusliku või tehnilise aluse loomisega uute võimalike toodete ja teenuste väljatöötamiseks ning need kajastatakse kuluna nende tekkimise hetkel. (RTJ 5 § 38)

SME IFRS terminite sõnastiku kohaselt on arendustegevus uurimistulemuste rakendamine uute toodete, teenuste, protsesside või süsteemide väljatöötamiseks, kujundamiseks või testimiseks (näiteks uue retsepti või tootmisprotsessi väljatöötamine). Paragrahvi 38 kohaselt ei loeta arendustegevusega seotud kulutusteks (ehk arenduskulutusteks) selliseid kulutusi, mille tulemusel luuakse uus iseseisev varaobjekt (näiteks uus tarkvara). Uue iseseisva varaobjekti loomiseks tehtud kulutused kapitaliseeritakse vastava varaobjekti soetusmaksu-

muses (näiteks uue tarkvara väljatöötamisega kajastatakse osana selle tarkvara soetusmaksumusest).

Arenduskulutuste kajastamisel on võimalik valida kahe meetodi vahel – kas kapitaliseerida, kui teatud tingimused on täidetud, või kajastada kohe kuluna. Seejuures arenduskulutuste kapitaliseerimine ei ole kooskõlas SME IFRS-iga, kuigi on kooskõlas „suure IFRS-iga”. RTJ 5 lubab kajastada kuluna või kapitaliseerida, kuid SME IFRS nõuab kuluna kajastamist. RTJ 5 paragrahvi 40 kohaselt peab arendustegevusega seotud kulutuste (ehk arenduskulutuste) kajastamisel majandusüksus valima ühe arvestuspõhimõtetest ja valitud arvestuspõhimõtet rakendatakse järjepidevalt kõikidele arenduskulutustele. Esiteks, majandusüksus võib arendustegevusega seotud kulutused kajastada kuluna nende tekkimise hetkel (välja arvatud juhul, kui need kulud moodustavad osa mingist muust varaobjektist, mis vastab varana kajastamise tingimustele). Teiseks, majandusüksus võib need kapitaliseerida immateriaalse põhivarana juhul, kui on täidetud kõik neli järgmist kriteeriumit (RTJ 5 § 40):

- 1) on olemas tehnilised ja finantsilised võimalused ning positiivne kavatsus projekti elluviimiseks;
- 2) majandusüksus suudab kasutada või müüa loodavat vara;
- 3) immateriaalsest varast tulevikus tekkivat majanduslikku kasu on võimalik hinnata (sh turu olemasolu projekti elluviimisel tekkivate toodete ja teenuste jaoks);
- 4) arenduskulutuste suurust on võimalik usaldusväärselt mõõta.

Nii IAS 38 paragrahv 71 kui ka RTJ 5 paragrahv 43 sätestavad üheselt, et immateriaalsele varale tehtud kulutusi, mida varasematel perioodidel on kajastatud kuluna, ei tohi hiljem kapitaliseerida immateriaalse vara soetusmaksumusse.

RTJ 5 paragrahv 44 kohaselt kajastatakse immateriaalset põhivara bilansis tema soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja võimalikud väärtuse langusest tulenevad allahindlused. Viimaste muudatustega kaotati RTJ-ist 5 ära määramata kasuliku elueaga immateriaalse vara mõiste. Juhendi paragrahvis 46 eeldatakse, et kõikidel immateriaalsetel varaobjektidel on piiratud kasulik eluiga. See on üheks suureks erinevuseks võrreldes IAS-iga, mille kohaselt võib immateriaalsel varal olla ka piiramatu kasulik eluiga. Lepingulistest või muudest õigustest tuleneva immateriaalse vara kasulik eluiga ei tohi olla pikem, kui nende lepinguliste õiguste kehtivusperiood, kuid võib olla sellest lühem kui majandusüksus planeerib vara kasutada lühema perioodi jooksul. Sama nõue on ka IAS-is. Juhul kui kasulikkude eluiga ei ole võimalik usaldusväärselt hinnata, loetakse elueaks kümme

aastat (RTJ 5 § 46). See tähendab, et majandusüksused, kes lähtuvad RTJ-ist ning kelle bilansis oli immateriaalseid varaobjekte, mida ei amortiseeritud, pidid seda alates 01.01.2013 tegema hakkama. Oluliste immateriaalsete varaobjektide amortiseerimine mõjutab otseselt aruandeperioodi kasumit ning vaba omakapitali, mille alusel võib teha omanikele väljamakseid.

RTJ 5 paragrahvi 48 kohaselt peab immateriaalse põhivara amortiseerimisel kasutama lineaarset meetodit, välja arvatud juhul, kui mõni muu meetod peegeldab objektiivsemalt varast saadava majandusliku kasu jagunemist vara kasulikule elueale. Rohkem meetodeid, mille vahel majandusüksus valida saaks, RTJ-is loetletud ei ole. IAS-is 38 on lisaks lineaarsele meetodile nimetatud veel kahaneva jäägi meetod ja tootmisühiku meetod. Paragrahvi 49 kohaselt (nagu ka IAS-i paragrahvis 100) loetakse immateriaalse põhivara lõppväärtuseks null, välja arvatud juhul, kui on äärmiselt tõenäoline, et vara on võimalik pärast selle kasuliku eluea lõppu müüa (näiteks varale eksisteerib aktiivne turg või kolmandad osapooled on kohustunud vara välja ostma).

Standardid seavad majandusüksuste raamatupidamisele mitmeid piiranguid ja üksuste jaoks on oluline kõigist nõudmistest täpselt aru saada, eriti veel olukordades, kus mõne teise standardi kasutamine annaks teistsuguse tulemuse. Majandusüksuste majandustulemuste võrdlemisel tuleks seda samuti arvesse võtta. Kõiki muudatusi ja nõudmisi võib olla keeruline mõista, seega soovitab autor kindlasti vajadusel konsulteerida selle ala spetsialistidega. Seetõttu peaks majandusüksus õigusaktidele vastavate tulemuste saavutamiseks tegema tihedat koostööd audiitorite ja muude oma ala spetsialistidega, et näiteks vara võimaliku väärtuse languse analüüs saaks nõuetekohaselt tehtud.

1.5 Enam tuntud immateriaalsed varaobjektid

Kõrgtehnoloogilistele ja teadmispõhistele majandusüksustele on esmasteks varaobjektideks immateriaalsed varaobjektid nagu patendid ja autoriõigused ning spetsiifilisi teenuseid osutavate majandusüksuste jaoks võivad olla peamisteks põhivara objektideks nii-öelda "pehmed" ressursid nagu töötajate teadmised ja kliendisuhed. Üldiselt on sellised majandusüksused, mille immateriaalne vara moodustab suure ja kasvava osa koguarast, kiiresti kasvav osa majandusest. (Delaney et al 2003, 349)

Kõik teavad selliseid tuntud kaubamärke nagu Apple, Microsoft, Coca-Cola, McDonald's ja Google, aga milline väärtus on neil tegelikult? Lisas 1 on toodud loetelu sajast maailma kallimast kaubamärgist 2013. a novembri seisuga, nagu Forbes on need reastanud artiklis „The World's Most Valuable Brands”. Kaubamärgid on loetelus järjestatud nende väärtuse alusel, alustades kõige kallimast. Lisaks on toodud protsentuaalne info kaubamärgi väärtuse muutuse kohta ühe aasta jooksul, kaubamärgitulu miljardites eurodes, majandusüksuse reklaamikulud samuti miljardites eurodes ning tegevusvaldkond, kuhu see kaubamärki omav majandusüksus kuulub. Suure 20-protsendilise tõusu kaubamärgiväärtuses on teinud esikohal olev 104,3 miljardi dollarilise väärtusega Apple. Tunduvalt väiksema väärtuse tõusu on teinud teisel kohal olev Microsoft (väärtusega 56,7 miljardit dollarit ja tõus 4%), kolmandal kohal olev Coca-Cola (väärtusega 54,9 miljardit dollarit ja tõus 9%), ja neljandal kohal olev IBM (väärtusega 50,7 miljardit dollarit ja tõus 5%). Suurema tõusu 26% on teinud ka viiendal kohal olev Google kaubamärk omades nüüd kaubamärgi väärtusega 47,3 miljardit dollarit. Esikümnesse mahtusid tabelis veel McDonald's, General Electric, Intel, Samsung (märkimisväärne väärtuse tõus aastaga – 53%) ja Louis Vuitton.

Suurimat kaubamärgi tulu teenisid lisa 1 põhjal nafta ja gaasiga tegelevad 66. kohal olev Shell 467,20 miljardit dollarit ja 82. kohal olev Exxon Mobil 420,70 miljardit dollarit. Nendele järgnesid 18. kohal olev Wal-Mart (jaekaubandus) 299,5 miljardiga, 14. kohal olev Toyota (autotööstus) 186,8 miljardiga ja 9. kohal olev Samsung (tehnoloogia tööstus) 181 miljardi dollariga. Esimesel kohal olev Apple on selles arvestuses kuuendal kohal 156,5 miljardi dollariga.

Uuringutes on kasutatud mitmesuguseid meetodeid kalleima kaubamärgi leidmiseks, mistõttu on ka saadud tulemused kohati erinevad. Nimelt võrreldes Forbesi edetabeliga on brändikonsultatsioonifirma Interbrand 2013. a 100 parima globaalse kaubamärgi edetabel natukene erinev. Seda juhivad Apple nagu ka Forbesi tabelis, kuid teisel kohal on Google, mis Forbesi tabelis oli alles viiendal kohal. Märkimisväärne on asjaolu, et Apple on tõrjunud 13 aastat esikohal olnud Coca-Cola kolmandaks.

Interbrand andmeil, mis põhinevad muuhulgas ka majandustulemustel, on Apple'i kaubamärgi väärtus 98,3 miljardit dollarit, mis on 28% rohkem kui aasta tagasi. Teisel kohal on Google, mille kaubamärgi väärtuseks on hinnatud 93,3 miljardit dollarit – 34% rohkem kui 2012. a. Interbrandi tegevjuht Jez Frampton ütles ühes hiljutises intervjuus, et Apple'i tõusmine tippu on ilmselt vaid aja küsimus. 2011. a kaheksandalt kohalt tõusis Apple

möödunud aastal teiseks. Kümnet parimat globaalset kaubamärki omava majandusüksuse hulgas on koguni viis tehnoloogiafirmat. Microsoft on viiendal kohal (nagu mullugi), Samsung kaheksandal ja Intel üheksandal kohal. Kui neljandal kohal paikneva IBM-ile kuuluv kaubamärk ei oleks liigitatud äriteenuste kaubamärgiks, oleks tehnoloogiafirmasid koguni kuus. (Aasaru 2013)

Hea mainega kaubamärk võimaldab küsida kõrgemat hinda ning nii võib tuntud ja hea mainega kaubamärgiga toode maksta kordades rohkem. 2013. a alguses läbi viidud TNS Emori kaubamärkide edetabeli uuringust selgus, et meeldivaim kaubamärk Eestis on ülekaalukalt, nagu ka eelnevatel aastatel, Kalev, millele järgneb teisena Maxima ja kolmandal kohal on Tere. Kaheteistkümne hulka mahtusid (tähestikulises järjekorras) veel: A. Le Coq, ETV, Google, Leibur, Rakvere (LK), Selver, Skype, Swedbank ja Tele2. (Meeldivaim bränd Eestis on jätkuvalt Kalev)

Ei ole juhus, et investorid ja finantsanalüütikud on tarkvara- ja farmaatsiatööstuse majandusüksuseid viimasel kümnendil hinnanud parimateks investeeringuteks. Teadmistel ja immateriaalsel varal põhinevad majandusüksused saavad luua palju suuremat heaolu, kui traditsioonilised finantsvaral põhinevad majandusüksused, sest ökonomika töötab nende jaoks paremini. Näiteks kulutused, mis on traditsioonilise (materiaalsel varal põhineva) majandusüksuse jaoks kulud, on teadmispõhiste üksuste jaoks investeeringud ja loovad tulevikus tulu toovaid varaobjekte. (Daum 2003; 6)

Paljud immateriaalsed varaobjektid põhinevad õigustel, mis on antud seaduslikult lepinguga, seaduste alusel või muude samalaadsete vahendite abil. Näiteks valitsused annavad frantsiisiõigusi või samalaadseid õiguseid taksofirmadele, kaabliettevõtetele ja hüdroelektrijaamadele ning äriühingud ja muud erasektori organisatsioonid annavad frantsiise autovahendajatele, kiirtoidumüügikohtadele ja professionaalsetele spordimeeskondadele. Muud õigused, nagu maandumisõigused lennujaamas, antakse tavaliselt lepingu alusel. Mõned neist frantsiisidest või muudest sarnastest õigustest on antud piiratud ajaks, samas kui teised on igavesed. Paljud sellised varaobjektid on ka vahetatavad ja hinnad, millega neid müüakse, kajastavad ootusi vahetada ja uuendada minimaalsete kulutustega. Kuid on ka selliseid varaobjekte, mille vahetamine uute vastu ei ole kindel ja need võivad majandusüksuse jaoks kaasa tuua märkimisväärseid kulusid. (Delaney et al 2003, 349)

Samuti ei pruugi kõik identifitseeritavad immateriaalsed varaobjektid põhineda õigustel, mis on edasi antud seaduslike vahendite abil, mõned võivad olla välja töötatud

majandusüksusesiseselt. Mõned neist varaobjektidest võivad olla teadmiste või andmebaaside kujul, näiteks klientide nimekirjad. Teised võivad olla seotud inimfaktoriga, nagu näiteks kliendisuhted ja tööjõud. Mõnda neist võib vahetada, kuid osade puhul ei ole see võimalik. Näiteks klientide nimekirjad on näide immateriaalsest varast, mis on vahetatav, samas kliendisuhteid ja tööjõudu üldiselt ei saa vahetada. (Delaney et al 2003, 349)

Spordimaailmas on väga suur roll sportlastel, kelle võimekusel ja saavutustel on oluline roll spordiklubi kui terviku väärtuses. Jalgpalliklubide peamiseks varaks on immateriaalne vara - inimtegur ehk jalgpallurid ja nende pakutavad nii-öelda teenused jalgpallimeeskonnas. Nad mõjutavad kogu spordi edu ja seega omavad mõju fännidele ja sellega seonduvale äritegevusele. Heade mängijate (nii jalgpallioskus, kui hea maine jalgpalliturul) omamine aitab oluliselt parandada klubi mainet, mis omakorda võimaldab luua mõjukamat kaubamärki, suurema müügi ja võimu läbirääkimistel, suurema kajastuse massimeedias ning paremad sponsorid. See kõik on omavahel seotud ja võimaldab spordiklubidel suurendada oma tuleviku rahavoogusid. See on ka põhjus, miks makstakse väga suuri summasid silmapaistvate mängijate oma klubisse värbamiseks, et saavutada konkurentsieelist teiste jalgpalliklubide ees (näiteks Beckham, Rooney, Figo, Zidane, Ronaldo, Kaka´ ja teised). (Carrasco 2011, 1)

2013. a hindasid Šveitsi jalgpallianalüütikud kõigi viie suurliiga (Inglismaa, Hispaania, Itaalia, Saksamaa, Prantsusmaa) mängijaid ja vastavalt nende vanusele, lepingu pikkusele, kogemusele ning varasematele üleminekutele pandi iga mehe juurde nii-öelda hinnasilt tema väidetava väärtusega. Selle põhjal pandi kokku ka sümbolne koosseis, kus igale positsioonile asetati suurima väärtusega mängija. Šveitslaste hinnangul on sellise koosseisu koguväärtuseks 663,6 miljonit eurot ja Lionel Messi (FC Barcelona) moodustab sellest koguni 217,4 miljonit eurot ning Cristiano Ronaldo (Madridi Real) 102,2 miljonit eurot. (Kalvet 2013)

Selliste immateriaalsete varaobjektide asjakohase info avalikustamine nii vara kindlaks määramise kui ka mõõtmise osas aitaks vältida erinevust turuväärtuse ja bilansilise jääkmaksumuse vahel, mis paljudel juhtudel võib olla suur. See aitaks selgitada olukorda, kus raamatupidamislikult on jalgpalliklubid justkui pankrotistunud või sõltuvad oma tegevuses suuresti välisrahastamisest, kuid need siiski toimivad tänu oma suurtele varjatud immateriaalsetele väärtustele. (Carrasco 2011, 1)

Suur erinevus mängijate bilansilise jääkmaksumuse ja turuväärtuse vahel on osaliselt tingitud ka erinevast raamatupidamislikust kajastamisest väljastpoolt ostetud (renditud) mängijate kajastamisel ja jalgpalliklubi sisemiste mängijate kajastamisel. Nimelt kajastatakse muudest klubidest omandatud mängijate eest tasutud lepingutasusid (üleminekutasud, *transfer fee*) bilansis immateriaalse varana nende soetusmaksumuses, mida vastavalt lepingu perioodi pikkusele lineaarselt amortiseeritakse. Jalgpalliklubi nii-öelda sisemised mängijad, kes olid selle klubiga seotud juba lapsena või teismelisena ning klubis välja õpetatud aga seevastu ei kajastu üldse bilansis. Peamine probleem seisnebki selles, et esimesed on sageli alahinnatud võrreldes nende hetke turuväärtusega (mida rohkem lepingu lõpu poole, seda väiksemaks jääb mängija bilansiline väärtus, lepingu lõppedes on väärtuseks null), kuid mõningatel juhtudel võivad olla ka vastupidiselt ülehinnatud. Viimased aga ei kajastu isegi bilansis, sest neil ei ole soetusmaksumust. (Carrasco 2011, 1)

Hispaania 1990. a raamatupidamisstandarditest ja 2000. a sektori raamatupidamise standarditest pärineb info, et vara kogumaht bilansis oli kõigest pool või kolmandik majandusüksuse (klubi) turuväärtusest. Selline asjaolu kerkib üles tavaliselt üks või kaks kuud pärast majandusaasta lõppu, kui algab aktiivne mängijate vahetus ning mõned koosseisulised mängijad müüakse. (Ibid., 2)

Seda infot illustreerivad hästi järgmised numbrilised näited. Kui Real Madrid FC ostis Cristiano Ronaldo Manchester United-ist ja Kaká A.C. Milan-ist ning F. C. Barcelona ostis D.Alvesi Sevilla F.C-st. Klubide majandusaasta aruannetes oli nende mängijate bilansiline jääkmaksumus hinnatud nullilähedaseks, kuna nende soetusmaksumus oli peaaegu täielikult amortiseerunud. Kuu aega hiljem olid aga mängijate realiseeritavad väärtused vastavalt 94, 65 ja 36 miljonit eurot. Näidet illustreerivad veelgi tähelepanuväärsemad juhtumid, kus ilmnevad raamatupidamise puudujäägid. Enamikul Hispaania koondise tuntumatest mängijatest (2010. aastal Lõuna-Aafrikas toimunud maailmameistri võistlustel Hispaania koondisele võidu toonud meestest või FIFA Kuldsel Pallil mitteametliku trofee parima mängijana maailmas võitnud Lionel Messil) pole raamatupidamislikku väärtust, sest nende puhul on tegu jalgpalliklubi oma mängijatega, kelle eest pole tasusid makstud, kui neist said professionaalse võistkonna liikmed (neil puudub soetusmaksumus). (Carrasco 2011, 2)

Probleemi, spetsiifilistes valdkondades kasutatava vara kajastamine, aitaks kindlasti leevendada konkreetseid valdkondasid reguleerivate raamatupidamisstandardite koostamine,

mis looks ühtsed alused ning pakuks lahendusi bilansilise- ja turuväärtuse vahelise erinevuse vähendamiseks.

IFRS pakub välja ümberhindluse meetodi kasutamise võimaluse, mille kohaselt hindamise kriteeriumiks on vara õiglane väärtus. See võib anda taoliste spetsiifilistele majandusüksustele reaalse võimaluse kõrvaldada raamatupidamises esinev avalikustamise probleem ning kajastada immateriaalset vara, mis tegelikult majandusüksusele väärtust loob. Kuid näiteks Hispaania raamatupidamisstandardid piiravad selliste varaobjektide kajastamist raamatupidamisaruannetes, sest vastavalt üldisele veendumusele puudub aktiivne turg sellisele immateriaalsele varale ja selle väärtus ei ole seetõttu usaldusväärselt hinnatav – immateriaalse varaga kaasneb kõrge risk ja on raske hinnata tulevast kasumit (Carrasco 2011, 2)

Autor on põgusalt kirjeldanud jalgpallurite bilansis kajastamist, kuid mille järgi määratakse ühe mängija hind? Michael Anthony Makaab, litsentseerimisagentuuri Prosport Internationali tegevjuht, on nimetanud mitmeid tegureid, mille põhjal mängijaid hinnatakse. Näiteks on olulised mängija vanus, saadud vigastused, väljaostuklauslid, lisa- ja agenditasud ning tasude struktuur. Lisaks eelnimetatud küllaltki konkreetsetele teguritele on olulised ka vähem tajutavad aspektid, näiteks mängija iseloom, reputatsioon ning tahe oma meeskonna eest maksimumi anda. Kõigele lisaks on mängija väärtus otseselt seotud meeskonnaga, kelle heaks ta mängib ning kes teda osta tahab, ehk valmidusest osta ning tahtest müüa. (The numbers game, 16)

Kuigi mängija väärtuse leidmiseks on mitmesuguseid viise, lähtudes näiteks kasvõi tulevastest rahavoogudest, mida mängija oma lepingu jooksul peaks klubile tagama, eelistavad aruandekohuslastest klubid kasutada soetusmaksumuse meetodit. Erinevalt majandusüksustest ei eristata mängija puhul materiaalse ja immateriaalse vara komponenti. Klubi omab ainult lepingut, ehk õigust takistada sportlast teise meeskonna heaks mängimast. Selline õigus on aga samasugune immateriaalne vara nagu patendid. Kui mängija müüakse enne lepingu lõppu, siis võrreldakse soetusmaksumust ja jääkmaksumust ning vahe kantakse müügiperioodi kasumiks või kahjumiks. Kui mängija vahetab klubi lepingu lõppedes, ei ole tegemist müügiga ning raha ei liigu. Samuti nagu majandusüksused, peavad ka klubid makstud lepingutasu aja jooksul amortiseerima, mis tähendab, et mängija bilansiline väärtus lepingu lõppedes on alati null. Lisaks võib juhtuda, et klubi on sunnitud mängija väärtust alla hindama, näiteks kui mängija saab tõsiselt vigastada ning on pikema aja jooksul mänguväljakult eemal või ei saa enam üldse mängida. (Romanovitch 2012)

Lisaks vigastustele võivad mängija väärtuse allahindamise vajaduse tingida ka skandaalid. Kuigi vigastuste risk on alati olemas ja selle maandamine on keeruline, on skandaalide oht oluliselt suurem ning kahju mängija väärtusele sageli palju suurem. Näiteks kaotas Tiger Woods pärast tema eraelu puudutavaid paljastusi mitu tulusat sponsortehingut; samuti sai 1998. a professionaalne maanteerattasport tagasilöögi pärast Festina skandaali, millega tuli avalikuks, et üks Tour de France'i edukamaid meeskondi andis oma jalgratturitele dopingut. Skandaal tõi palju kahju ka Rahvusvahelisele Jalgratturite Liidule, kuna dopinguvastane tegevus oli selle kohustus. (The numbers game, 19)

Määramatus tehtud kulutuste ning oodatavate tulude vahel on spordimaailmas väga suur. Näiteks võivad oodatavate rahavoogude diskonteerimismäärad „klubivahetusturul” ulatuda lausa 20 kuni 30 protsendini (Ibid.). On vähe valdkondi, kus murdunud varvas või abieluvälise suhte avalikuks tulek omab bilansile hävitavat mõju. Selleks, et hajutada määramatusega kaasnevat riski, on paljud edukad klubid arendanud oma organisatsiooni-struktuuri, loomaks lisandväärtust põhjaliku skaudisüsteemi ning noorte talentide treeningprogrammide abil. Lisaks on selgelt oluliseks aspektiks nii spordi- kui ka ettevõtlusmaailmas heade suhete loomine ja säilitamine uute ning olemasolevate partnerite ja toetajatega.

Kirjanduses on immateriaalse vara mõistet defineeritud erinevalt. Oluline on, et kajastatav vara vastaks standardis, mille alusel majandusüksus immateriaalset vara kajastab, toodud kriteeriumitele. Üha olulisemat rolli mängib intellektuaalne vara ja sellised intellektuaalsed väärtused, mis ei vasta standardis kirjeldatud vara kajastamise kriteeriumitele ning seetõttu ei kajastu ettevõtte bilansis. Euroopas kehtivat rahvusvahelist standardit on aastate jooksul kooskõlastatud USA standardiga, kuid endiselt on palju erinevusi nende kahe standardi vahel. Majandusüksuste jaoks on oluline kõigist nõuetest täpselt aru saada, eriti veel olukordades, kus mõne muu standardi kasutamine annaks teistsuguse tulemuse. Standardites ei ole kirjeldatud väga spetsiifilistes valdkondades kasutatavate immateriaalsete varaobjektide kajastamist. Seda probleemi aitaks leevendada konkreetseid valdkondasid reguleerivate raamatupidamisstandardite koostamine.

2. IMMATERIAALSE VARA VÄÄRTUSE MÕÕTMINE JA HINDAMINE

Mõned asjad võivad tunduda mõõdetamatud ainult seetõttu, et inimene, kellel tekib vajadus mõõta, ei ole teadlik olemasolevatest mõõtmismeetoditest. Tavapärane argument on, et probleem või mõõdetav objekt on nii unikaalne ning seda ei ole varem mõõdetud ja seega puudub ka meetod, mis paljastaks objekti tegeliku väärtuse. Immateriaalsed varaobjektid on veel paljude jaoks üpris uudsed, kuid üha enam levivad ja seega tekib varem või hiljem vajadus neid majandusüksuse raamatupidamises kajastada. Peatükis 2 põhjendatakse, miks on oluline immateriaalsete varaobjektide väärtust hinnata ja mõõta, millised on sellega kaasnevad peamised probleemid ning millised on tuntumad mõõtmismeetodid. Vaadeldakse ka neid meetodeid, mis on mõeldud ennekõike sellise immateriaalse vara mõõtmiseks, mille kajastamist bilansis tänased õigusaktid ei luba, kuid millel siiski on majandusüksuse edukuses suur roll.

2.1 Immateriaalse vara väärtuse mõõtmise ja hindamise olulisus

Rahvusvahelised standardid reguleerivad immateriaalse vara väärtuse mõõtmist nii selle soetamisel kui ka hilisemal kajastamisel. Kui äriühenduses omandatud immateriaalne vara on eraldatav või tuleneb lepingupõhistest või muudest juriidilistest õigustest, siis on olemas piisav teave vara õiglase väärtuse usaldusväärseks mõõtmiseks. Kui immateriaalse vara õiglase väärtuse mõõtmisel kasutatud hinnangud annavad mitu erineva tõenäosusega võimalikku tulemust, on see ebakindlus vara õiglase väärtuse mõõtmisel. (IAS 38 § 35)

Sageli ei ole võimalik üksikuid immateriaalseid varaobjekte eristada muudest immateriaalsetest või materiaalistest varaobjektidest, mistõttu on raskendatud ka nende väärtuse mõõtmine. Näiteks ei pruugi olla võimalik müüa ajalehe pealkirja eraldi selle tellijate andme-

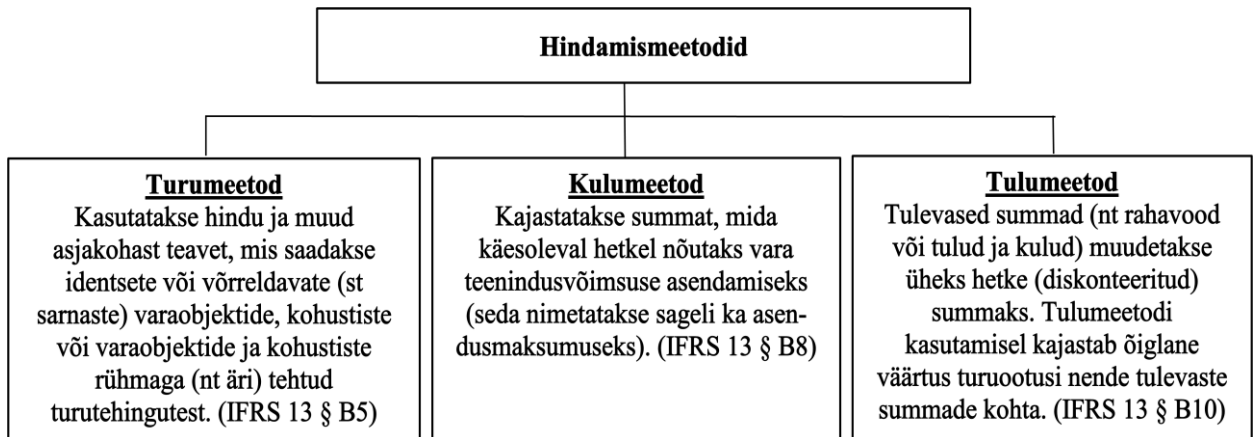
baasist või naturaalse mineraalvee kaubamärki, mis on seotud kindla mineraalvee allikaga, ilma allikata.

Omandaja võib kajastada täiendavate immateriaalsete varaobjektide rühma üheainsa varana juhul, kui rühma kuuluvate eraldiseisvate varaobjektide kasulik eluiga on sarnane. Näiteks kasutatakse termineid „kaubamärk” ja „marginimi” tihti sünonüümidena kauba- ja muude märkide puhul. Need on siiski üldised turundusterminid, mida kasutatakse tavaliselt täiendavate varaobjektide rühma tähistamiseks, nagu kaubamärk (või teenindusmärk) ja sellega seotud kaubanimed, valemid, retseptid ja tehnoloogiline kompetents. (IAS 38 § 37)

IAS 38 lubab vara kajastada selle õiglases väärtuses. Kuid mis on üldse õiglase väärtus? Õiglase väärtuse mõõtmist reguleerib IFRS 13, mille paragrahv 9 kohaselt määratletakse õiglase väärtus hinnana, mis saadakse vara müügil või makstakse kohustise üleandmisel mõõtmiskuupäeval turuosaliste vahelises tavapärasel tehingus. Käesolevas töös käsitletakse ainult vara õiglase väärtuse määramist, mis saadakse turupõhisel, mitte majandusüksusel põhineval mõõtmisel. Teatavate varaobjektide puhul võivad olla kättesaadavad jälgitavad turutehingud või turuteave, teiste puhul aga ei pruugi need kätte saadavad olla. Õiglase väärtuse mõõtmise eesmärk on mõlemal juhul sama – määrata kindlaks hind, mille eest toimuks mõõtmiskuupäeval, hetkel kehtival turutingimustel, turuosaliste vahel tavapärane tehing vara müügiks. (IFRS 13 § 2)

Immateriaalsel varal ei pruugi olla aktiivset turgu, seega on majandusüksusel võimalus õiglast väärtust hinnata mõnel teisel moel, mille puhul maksimaalselt kasutatakse jälgitavaid sisendeid ja minimaalselt mittejälgitavaid sisendeid (IFRS 13 § 3). Õiglase väärtuse mõõtmine on seotud konkreetse varaobjektiga ja seetõttu peab majandusüksus arvesse võtma konkreetse varaobjekti tunnuseid (IFRS 13 § 11). Sellisteks tunnusteks võivad olla näiteks vara seisukord, asukoht, müügi- või kasutuspiirangud.

Majandusüksused ei müü vara tingimata selle hinnaga, millega see omandati, kuid paljudel juhtudel on tehinguhind võrdne õiglase väärtusega (nt kui vara ostutehing toimub tehingupäeval turul, kus vara müüakse) (IFRS 13 § 58). Majandusüksus rakendab hindamismeetodeid, mis on asjaomasel olukorras sobilikud ja mille puhul on olemas piisavalt andmeid õiglase väärtuse mõõtmiseks, kasutades maksimaalselt asjakohaseid jälgitavaid sisendeid ja minimaalselt mittejälgitavaid sisendeid. (IFRS 13 § 61) IFRS-i rakendusjuhiste kohaselt on kolme liiki hindamismeetodeid, mis on näidatud joonisel 3.

Joonis 3. IFRS 13 rakendusjuhiste kohased hindamismeetodid

Allikas: (Autori koostatud)

Mida hinnangulisemat ja kaudsemat meetodit kasutatakse, seda küsitavamaks muutub õiglase väärtuse usaldatavus. Majandusüksusel on võimalus kaasata nendesse hinnangutesse sõltumatuid eksperte. Õiglase väärtuse usaldusväärsust aitab tõsta põhjalike ja arusaadavate tõendusmaterjalide kogumine. Sellegipoolest võib juhtkond sattuda olukorda, kus kaks eksperti on andnud erineva hinnangu (näiteks 10 ja 13 eurot) ning lõpuks peab juhtkond ikkagi lõpliku otsuse tegema. Tegemist on eelkõige hinnanguga ning ei saa välistada riski, et hinnangu aluseks olevad asjaolud muutuvad ning sellest tulenevalt muutub ka vara õiglase väärtus.

Immateriaalse vara väärtuse puhul räägitakse nii selle mõõtmisest kui ka hindamisest. Kuid mis vahe on mõõtmisel ja hindamisel? Mõõtmine on oma olemuselt objektiivne aga hindamine seevastu subjektiivne. Mõõtmine põhineb konkreetsetel näitajatel ning selle eeliseks on konkreetsed tulemused, mis hiljem on kontrollitavad. Alati ei pruugi olla konkreetseid näitajaid ning see on ka mõõtmise puuduseks, sest see ei ole alati rakendatav. Kui mõõtmist ei ole võimalik teostada, siis on võimalik kasutada hindamist. Selle suurimaks puuduseks on subjektiivsus (erinevad inimesed võivad asju erinevalt väärtustada).

IAS 38 §-i 72 kohaselt on majandusüksusel pärast soetamist ehk edasisel kajastamisel võimalus valida kas soetusmaksumuse meetod või ümberhindluse meetod. Kui immateriaalse vara arvestamiseks on valitud ümberhindluse meetod, siis arvestatakse sama meetodi kohaselt ka kõiki teisi samasse rühma kuuluvaid varaobjekte, välja arvatud juhul, kui nendel varaobjektidel puudub aktiivne turg. Seejuures kõikide ühte immateriaalsete varaobjektide liiki kuuluvate objektide ümberhindlus tuleks teha samaaegselt.

Soetusmaksumuse meetodi puhul mõõdetakse vara pärast esmast kajastamist soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud amortisatsioonikulu ja akumulieeritud kadumid (vara) väärtuse langusest (IAS 38 § 74). Soetusmaksumuse meetodi puhul on edasine kajastamine üpris lihtne, kuid ümberhindluse meetod määrab keerukamad nõudmised. Pärast esmast kajastamist mõõdetakse immateriaalne vara ümberhinnatud väärtuses. Selleks on õiglane väärtus ümberhindluse kuupäeval, millest on maha arvatud hilisem akumulieeritud amortisatsioonikulu ja hilisemad akumulieeritud kahjumid (vara) väärtuse langusest. (IAS 38 § 75) Tähelepanu tasub juhtida ka sellele, et ümberhindluste puhul mõõdetakse õiglast väärtust aktiivse turu põhjal.

Ümberhindluse meetodi puudus on, et see ei võimalda sellise immateriaalse vara ümberhindlust, mida ei ole varem varana kajastatud (rakendatakse, kui vara on soetusmaksumuses kajastatud) või immateriaalse vara esmast kajastamist soetusmaksumusest erinevas väärtuses (IAS 38 § 76). Meetodi teine puudus on asjaolu, et immateriaalse vara puhul tavaliselt aktiivne turg puudub või kui see siiski eksisteerib, ei ole hinnad sageli üldsusele kättesaadavad. Näiteks võib mõnes riigis toimida vabalt kaubeldavate taksolitsentside, kalapüügilitsentside või tootmiskvootide aktiivne turg. Samas ei saa esineda aktiivset turgu ajalehtede pealkirjade, muusika ja filmide avaldamisõiguste, patentide või kaubamärkide puhul, sest iga selline varaobjekt on ainukordne. (IAS 38 § 78) Kuigi immateriaalseid varaobjekte ostetakse ja müüakse, on sõlmitud lepingud ostjate ja müüjate vaheliste läbirääkimiste tulemus ja tehinguid sooritatakse suhteliselt harva. Seepärast ei pruugi ühe varaobjekti eest tasutud hind olla piisav tõend teise varaobjekti õiglase väärtuse kohta.

Majandusüksuse juhtkond peab bilanssi koostades hindama, kas on mingeid märke, mis viitaksid vara väärtuse langusele. Need märgid võivad olla nii majandusüksuse sisesed kui ka välised. KPMG Estonia vannutatud audiitor Indrek Alliksaar kirjeldab oma artiklis „Kuidas põhivara ära sulab?” märke järgmiselt. Majandusüksuseväliste märkide puhul on esimene kindlasti sarnase vara turuhinna langus. Kui seadme turuhind väheneb kiirelt, sest selle kasutamine keelatakse peagi seoses karmistuvate keskkonnanõuetega, on see ilmne märk põhivara väärtuse vähenemisest. Loomulikult ei ole vara allahindamise vajadus alati niivõrd ilmne nagu kirjeldatud olukorras, kuid vara turuhinna langus on näitaja, mida tuleks silmas pidada. Allahindluse vajadusele võib viidata ka olukord, kus tootmisettevõtte eksportturg kaob kaubanduspiirangute tõttu. Märk põhivara väärtuse kindlaks tegemise vajadusest on näiteks majandusüksuse tootmismahu ja müügi oluline vähenemine.

Majandusüksusesisene märk on ennekõike vara füüsiline kahjustumine. Tõenditeks võivad olla nii tootlikkuse vähenemine kui ka vara nähtavad kahjustused. Vara väärtust tuleb hinnata ka siis, kui majandusüksuse ümberkorraldused on kaasa toonud või kaasa toomas üksiku põhivaraobjekti või -varaobjektide kasutuseta jäämise. Ettevaatlikuks peaks tegema ka see, kui majandusüksuse omakapitali väärtus on suurem majandusüksuse turuväärtusest. Selline olukord peegeldab turu pessimismi majandusüksuse tuleviku ja teenitava tulu suhtes. (Alliksaar 2004) Alliksaar keskendub oma artiklis materiaalsele põhivarale, kuid ka immateriaalse vara puhul võib kaudselt täheldada samu ohte – kas muutub vara turuväärtus või ei ole seda varaobjekti majandusüksusel enam ühel päeval vaja (ei anna soovitud tulemust ja/või on leitud uus ja tõhusam).

Nagu eespool mainitud, võib immateriaalse vara väärtus kõikuda ja ümberhindluse sagedus sõltubki otseselt ümberhinnatava immateriaalse vara õiglase väärtuse kõikumisest. Kui ümberhinnatud vara õiglane väärtus erineb oluliselt selle finantsseisundi aruandelisest (jääk)maksumusest, on vajalik edaspidine ümberhindlus. Mõnede immateriaalsete varaobjektide õiglase väärtuse muutused võivad olla olulised ja kõikuvad, mistõttu on vajalik iga-aastane ümberhindlus. Sagedased ümberhindlused ei ole vajalikud selliste immateriaalsete varaobjektide puhul, mille õiglase väärtuse muutused on ebaolulised. (IAS 38 § 79)

Kui ümberhinnatud immateriaalset varaobjekti ei ole enam võimalik aktiivse turu puudumise tõttu ümber hinnata, siis kajastatakse seda vara soetusmaksumuse meetodi alusel (IAS 38 § 81). Asjaolu, et ümberhinnatud immateriaalsel varaobjektil ei ole enam aktiivset turgu võib viidata sellele, et vara väärtus on langenud ja selle peab kindlaks tegema kooskõlas IAS-iga 36 (IAS 38 § 83). Kui vara õiglast väärtust on võimalik kindlaks määrata, tuginedes aktiivsele turule mõnel hilisemal mõõtmiskuupäeval, rakendatakse ümberhindluse meetodit alates sellest kuupäevast (IAS 38 § 84).

IAS 36 eesmärk on sätestada metoodika, mida majandusüksus peab rakendama, tagamaks, et vara finantsseisundi aruandeline (jääk)maksumus ei ületaks selle kaetavat väärtust (vara õiglast väärtust, millest on maha arvatud võõrandamiskulu, või selle kasutusväärtust, olenevalt sellest, kumb on kõrgem). Kui vara finantsseisundi aruandeline (jääk)maksumus ületab vara kasutamisest või müügist saadavat summat, on tegemist vara kajastamisega kaetavast väärtusest kõrgemas väärtuses. Sel juhul loetakse vara väärtust langenuks ja IAS-i 36 § 1 kohaselt nõutakse majandusüksuselt vara väärtuse langusest tuleneva kadumi kajastamist. Standard annab juhised, millal majandusüksus tühistab vara väärtuse langusest

tuleneva kadumi ja määratakse avalikustatava teabe nõuded. IAS 36 § 19 kohaselt ei ole mõlema, nii õiglase väärtuse, millest on maha arvatud võõrandamiskulud, kui ka kasutusväärtuse määramine alati vajalik. Kui üks kõnealustest summadest ületab vara finantsseisundi aruandelise (jääk)maksumuse, ei ole vara väärtus langenud ja teist näitajat ei ole vaja hinnata.

IAS 36 § 9 kohaselt peab majandusüksus hindama vähemalt iga aruandeperioodi lõpus, kas esineb vara võimalikule väärtuse langusele viitavaid asjaolusid ning iga sellise asjaolu esinemise korral peab majandusüksus hindama vara kaetavat väärtust. Seejuures väärtuse languse testi võib läbi viia ükskõik mis ajal aruandeaasta jooksul tingimusel, et see viiakse läbi igal aastal samal ajal. Mitmesuguste immateriaalsete varaobjektide väärtuse langust võib kindlaks teha erinevatel aegadel. Kui aga majandusüksus kajastab immateriaalset vara esmakordselt, tuleks immateriaalse vara väärtuse langust hinnata enne aruandeaasta lõppu (IAS 36 § 10).

Immateriaalne vara nõuab sageli suuri alginvesteeringuid (nii ajalisi kui ka rahalisi) ning nendest saadav kasu on ettearvamatu, eriti kui kasutatakse selle hindamiseks ainult tehtud kulutusi. Mida suurem osatähtsus on majandusüksuse varas immateriaalsetel varaobjektidel, seda kõikumavam on majandusüksuse väärtus. Seega on vaja meetodit majandusüksuse raamatupidamise ja muu aruandluse tarbeks, et anda asjakohast teavet majandusüksuse tegeliku majandusliku suutlikkuse ja tuleviku väljavaadete kohta. Teadmispõhiste majandusüksuste suur hulk annab märku sellest, et traditsiooniline finantsaruandlus ja raamatupidamine ei anna enam täpseid tulemusi ja oluline informatsioonilõhe seisab siseste ja väliste infotarbijate vahel.

Bilanss näitab majandusüksuse väärtust selle likvideerimisel. See oli algne finantsarvestuse ja raamatupidamise üldine eesmärk – anda investoritele ja võlausaldajatele informatsiooni majandusüksuse väärtusest, kui tekib vajadus selle likvideerimiseks. Majandusüksuse turuväärtus on aga tänapäeval palju rohkemat, kui lihtsalt üksuse omakapitali väärtus bilansis. Paljudes majandusüksustes on täna olukord, kus see osa üksuse varast, mida ei kajastata ettevõtte bilansis, on suurem kui see osa, mida kajastatakse. Paljudel teadmismahukatel majandusüksustel on raamatupidamise ja turuväärtuse suhe 1:10. See tähendab, et vaid 10% või isegi vähem aktsia väärtusest on investoritele selgitatud ja võimalik finantsaruannete põhjal välja lugeda (Daum 2003, 40).

Börsil noteeritud majandusüksuste aktsiatega kaubeldakse iga päev ja seega on aktsiate väärtus ka iga päev hinnatud ja kõigile teada. Majandusüksuse avalikustatud finant-

sinformatsioon seevastu ei pruugi anda investoritele ülevaadet kogu majandusüksuse reaalsest väärtusest. Risk majandusüksuse pankrotistumise ja/või likvideerimise kaudu oma investeringult kaotada on tavaliselt väike – tänu juhtimise kvaliteedi paranemisele ja auditeerimise kohustuse tekkimisele. Seevastu on aga palju suurem risk kaotada raha aktsiahinna kõikumise tõttu ja seega pole ka turuhinna aluseks võtmine ainsaks õigeks majandusüksuse väärtuse mõõtmise lahenduseks. Samuti on olukordi, kus majandusüksuse likvideerimisel müüakse ka immateriaalne vara (ka see, mis tegelikult bilansis sageli ei kajastu) näiteks klientide nimekirjad ning pooleli olevad uurimis- ja arendustegevuse kulutused. (Daum 2003, 41)

Tänapäeval nõuavad investorid sama informatsiooni mida juhtkondki. Ainuke erinevus võib olla selle kokkuvõtlikkuse ja detailsuse tasemes. Vahe investoritele avalikustatava finantsinformatsiooni ja asutuse siseselt kasutava informatsiooni vahel ei ole enam õigustatud kui juhtkonna, investorite ja kõigi muude sidusrühmade peamine eesmärk on sama – suurendada majandusüksuse väärtust. Üha olulisemaks on saanud partneritest koosnev majandusvõrk ja virtuaalsed majandusüksused, juhtkond peab laiendama oma haaret ja vajab asjakohast teavet kogu virtuaalse majandusüksuse kohta, et teha õigeid juhtimisotsuseid. Uued koostööpartnerid nõuavad sama informatsiooni. Seetõttu on vahe sisemise juhtimisinfo ja väljapoole kohustuslike aruannetega esitava info vahel üha ebaolulisem. (Ibid.) Selles osas ei saa Daum-i väitega päris üheselt nõustuda, sest tihedas konkurents ei saa majandusüksus päris kindlasti kõigile huvitatud osapooltele samalaadset infot jagada. Tihedas konkurents on majandusüksusel kindlasti sisemist juhtimisinfot, mida ei saa väljapoole kohustuslike aruannetega avaldada.

Kokkuvõtteks võib märkida, et uus õiglase väärtuse mõõtmist reguleeriv standard IFRS 13 on kindlasti abiks õiglase väärtuse mõõtmisel, kuid see ei võta vastutust majandusüksuse juhtkonnalt kasutada kõige sobivamaid hindamismeetodeid. Samas ei tohi seda vabadust kurjasti kasutada ning vajadusel tuleb olla valmis õiglase väärtuse kasutamist igati argumenteeritult kaitsma. Raamatupidamise ja majandusüksuse aruandluse jaoks on vaja meetodit, mis rahuldab nii investorite, muude sidusrühmade, äripartnerite ja juhtimise vajadusi. Meetod peab andma ülevaate majandusüksuse tegelikust väärtusest ja tulemuslikkusest ning võimaldama inimestel luua tulevikus saadavast kasumist ja tulemuslikkusest realistlikum ülevaade. Selleks, et mõista, mida juhtkond ja teised huvitatud osapooled tulevikus vajavad, antakse järgmises alapeatükis detailsem ülevaate piirangutest, mis õigusaktidest tulenevalt raamatupidamises esinevad.

2.2 Peamised probleemid immateriaalse vara väärtuse mõõtmisel ja hindamisel

Immateriaalse vara väärtuse mõõtmisel võivad esimesed probleemid tekkida juba enne vara arvele võtmist. Seega tuleb kindlaks teha, kas immateriaalse varaobjekti väärtust on võimalik teistest varaobjektidest eraldiseisvana kindlaks teha või mitte. Kui on võimalik eraldi määratleda, siis kuidas seda mõõta? On mitu tuntumat meetodit immateriaalse vara väärtuse mõõtmiseks, kuid arvatakse, et üldiselt ei ole need hinnangud piisavalt usaldusväärsed, et võimaldada nende tulemuste lisamist finantsaruannetesse (Elliot 2004, 431). Kui immateriaalne vara on kord finantsaruannetes kajastatud, siis võivad esile kerkida uued raskused. Näiteks, kuidas peaks seda varaobjekti amortiseerima? Mis on selle majanduslikult kasulik eluiga? Kas selle varaobjekti kasulik eluiga on hoopis lõpmatu? Kuidas peaks raamatupidamiskontodel kajastama mõõtmise tulemusel tuvastatud varaobjekti väärtuse vähenemist?

Üks oluline probleem immateriaalse vara kajastamisel on suur ebakindlus tulevikus vara abil teenitava kasu osas. Ebakindlusel on kolm põhjust (Guenther 2005, 309):

- 1) Immateriaalselt varalt tulevikus saadava kasu suurust võib oluliselt muuta konkurentide tegevus ja seda väga lühikese ajaperioodi jooksul. Näiteks Nintendo 64 mängu tehnoloogia väärtus langes hüppeliselt, kui konkurent Sony tutvustas uut mängu Playstation 2. Nende firmade vara väärtus, kelle konkurentsieelis seisneb immateriaalses varas, sageli väheneb aja jooksul konkurentide tegevuse tulemusel.
- 2) Tulevikus immateriaalselt varalt saadavat kasu saab kasutada sageli ainult see majandusüksus, kelle omandis vara on. Näiteks Apple tehtud investeeringud iMaci iseloomuliku kujunduse ja välimuse väljatöötamisel. On vähetõenäoline, et mudeli disain oleks tulutoov mõne muu firma jaoks.
- 3) Sageli on väga raske hinnata immateriaalse vara kasulikku eluiga. Näiteks Pokemoni multifilmi tegelaste või televisiooni sarja „Ellujääjad” autoriõigused. Kui kaua on autoriõigustel väärtust nende omanike jaoks? Investeeringud filmidesse võivad ka mitme aasta pärast veel investeerija jaoks tulu toota, kuid samas võivad need olla peaaegu väärtusetud nädal pärast kinodesse jõudmist.

Mitmesugused (majandus)võrgustikud ja virtuaalsed majandusüksused on samuti raamatupidamisele väljakutseks, sest nende arvukus üha suureneb. Sageli on majandusvõrgustiku partnerite ühisomandiks immateriaalne vara, mille nad on ühiselt koos

majandusüksusega loonud ning sageli on seesama võrgustik kõikide oma liikmete jaoks vara. (Daum 2003, 47)

Need varaobjektid ei kajastu majandusüksuse bilansis ega muudes finantsaruannetes, kuid moodustavad suure osa sellise üksuste turuväärtusest, mis tugineb partnerlusel. Uued teadmismahukad ja internetpõhised majandusüksused kulutavad palju raha, et luua veebipartnerite võrgustik. See tagaks piisavate potentsiaalsete klientide olemasolu, kes loovad majandusüksuse tulude tulevase kasvu. Kuidas peaks selline majandusüksus mõõtma edusamme võrgustiku ja väärtuse loomisel? (Ibid.)

Võrgustiku loomise kulud ütlevad vähe selle reaalse väärtuse kohta. Uute võrgustiku-liikmete arv võib pakkuda infot võrgustiku suuruse ja kasvamise kiiruse kohta, aga see ei anna infot võrgustiku kvaliteedi ja selle liikmete pühendumuse kohta. See ei anna juhtkonnale ja investoritele mingit tegelikku teavet selle väärtuse kohta. Kas võrgustik on üldse hallatav ja kuidas optimeeritakse selle kasu majandusüksusele ilma asjakohase informatsioonita? Siin ei aita traditsiooniline raamatupidamine, sest see on piiritletud seadusest tuleneva määratlusega. (Ibid.)

Majandusüksuse mitmesuguste funktsioonide sisseostmine võib üksusele samuti kasu tuua. Allhankena spetsialisti kasutamine on sageli odavam kui spetsialisti koosseisulise töötajana palkamine. Lisaks võimaldab allhanke kasutamine majandusüksusel suunata oma jõud ja ressursid lisandväärtust loovatele ülesannetele. Kui informatsioon liigub partnerite vahel ja kasutatakse automatiseeritud infotehnoloogiat nagu näiteks e-ärilahendusi, siis on võimalik suurendada täiendavat tõhusust. Allhange ei vabasta juhatust kogu majandusüksuse (ehk väärtusahela) ülesannete haldamisest ja seeläbi majandusüksuse turupositsiooni hoidmisest. Kulude juhtimine kogu väärtusahela ulatuses, kaasates ka kõiki partnereid ja tarnijaid ning mitte lihtsalt hallates majandusüksuse enda kulusid, võib osutada majanduslikult kasulikumaks kuni 30% ulatuses (Ibid.). Kui tarnija, kes omakorda ostab teise tarnija käest, kes omakorda ostab kolmanda tarnija käest ja nii edasi, saaks kulusid kokku hoida näiteks läbi protsessi, mis võimaldab neil paremini koostööd teha ja ei väheneks ainult iga partneri kulud, vaid märkimisväärselt väheneks kogu väärtusahela kulud. Toyota on ilmselt parim näide majandusüksusest, kes teab ning juhib oma tarnijate ja turustajate kulusid nii, et vähendab seeläbi oma väärtusahela kulusid lõpp-produktile ehk müüdavale autole märkimisväärselt.

Toyota suutis juhtida tootmise, levitamise ja teenindamise kulusid ühe kuluvoona (*cost stream*), panustades töö sinna, kus see maksab kõige vähem ja annab tulu kõige rohkem.

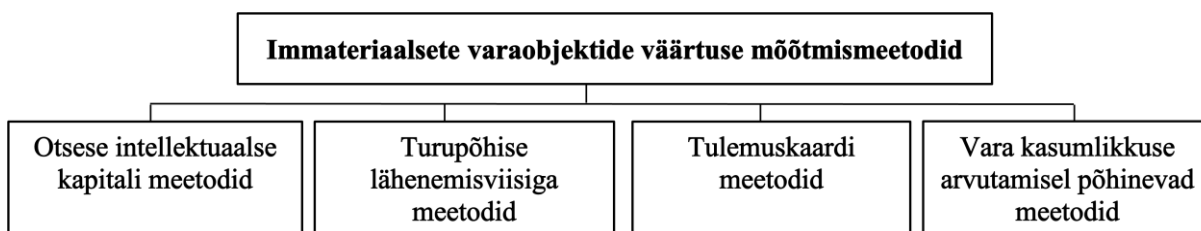
Teised autotööstuse majandusüksused ja Coca-Cola koos oma tarnijate ja edasimüüjatega läksid sama teed. Üha enam muutub iga majandusüksuse jaoks olulisemaks oma üksuse majanduskulude kui terviku haldamine. Aga kuidas saab raamatupidamine, mis on traditsiooniline juhtimisotsuste aluseks oleva info allikas, toetada seda ülesannet, kui see peatub majandusüksuse raamatupidamisele seatud õiguslikes piirides? (Daum 2003, 48) Näiteks autotööstuses sunnivad autotootjad oma tarnijaid esitama regulaarselt teavet kulude kohta. Eesmärk on julgustada tarnijaid pidevalt oma äriprotsesse parandama, et vähendada autotootja ostukulusid. Autotootjad peavad tähtsaks võimalust hallata kogu süsteemi kulusid, koguda ja esitada üksikasjalikku kulude infot ning isegi sellist, mis on tekkinud väljaspool enda majandusüksust. (Ibid.)

Paljude majandusüksuste jaoks on kuluks selline üleminek majandusketil põhinevale kuluarvestusele. See eeldab, et kõigis majandusketti kuuluvates üksustes rakendatakse samu või vähemalt võrreldavaid raamatupidamisstandardeid ja seega kasutatakse ühesuguseid aluseid majandustehingute dokumenteerimisel. Iga üksus teeb oma raamatupidamist omal moel ja võib veendunud olla, et tema süsteem on parim võimalik, kuid majandusketil põhinev kuluarvestus nõuab informatsiooni jagamist kõigi majandusüksuste vahel. (Ibid.)

Mõned viimase aja tehnoloogilised arengud, nagu näiteks XBRL põhise ärikeeles kasutusele võtmine, pakuvad uusi võimalusi kuluinformatsiooni vahetamiseks. XBRL on keel, mille abil toimub äri- ja rahandusalase informatsiooni elektrooniline kommunikatsioon. See kiirendab ja lihtsustab andmete edastamist, töötlemist ja analüüsimist ning võimaldab kokku hoida kulusid. Kuid on endiselt veel palju vastamata küsimusi, mille vastused ei pruugi leida ainult raamatupidamises. (Ibid.) Teadmismahukate majandusüksuste puhul, mis tegelevad väga dünaamilises turuolukorras, võib lahendus tuleneda raamatupidamise, turustamise ja muudest andmetest, mis tulevad strateegilisest planeerimisest ja strateegia protsessi täitmisest või kombineerimisest. Selliste majandusüksuste juhid peavad juhtima mitte ainult eelpool mainitud kulude ahelat vaid ka kõike muud – eriti majandusüksuse strateegiat ja tootearendust, kogu võrgustikku ühe suure tervikuna, olenemata üksiku majandusüksuse õiguslikest piiridest.

2.3 Tuntumad mõõtmismeetodid

Karl-Erik Sveiby kirjutab oma 2010. a artiklis „Methods for Measuring Intangible Assets”, et immateriaalse vara mõõtmise meetodeid võib eristada vähemalt nelja lähenemisviisi alusel. Need on näidatud joonisel 4.

Joonis 4. Immateriaalsete varaobjektide väärtuse mõõtmismeetodite liigitamine

Allikas: (Autori koostatud Sveiby 2010 artikli põhjal)

Järgnevalt tutvustatakse kõigi nelja lähenemisviisi alla kuuluvaid tuntumaid meetodeid ja nende põhimõtteid ning seost immateriaalsete varaobjektidega. Lisaks meetoditele on tutvustatud ka mõningaid näitajaid, mis on meetodite kõrval laialdast kasutamist leidnud.

2.3.1 Otsese intellektuaalse kapitali meetodid

Otsese intellektuaalse kapitali meetodite (*Direct Intellectual Capital methods – DIC*) puhul tehakse kindlaks mitmesugused komponendid ning hinnatakse nende väärtust. Meetodid on mõeldud tervikliku pildi loomiseks ja nad pakuvad võimaluse luua parem ülevaade organisatsiooni toimimisest kui rahalised- ehk finantsmõõdikud. Meetodid on detailsed ja neid saab rakendada igal organisatsiooni tasandil. Meetoditega mõõdetakse immateriaalse vara ressursse alt üles, mis on seetõttu täpsemad ja kiiremad kui näiteks alapeatükkides 2.3.2 ja 2.3.4 tutvustatavad mitmesugused turukapitalisatsiooni ja vara kasumlikkuse meetodid. Kuna nende meetodite puhul ei ole vaja kasutada mõõtmisel rahalist väärtust, siis on need väga sobilikud kasutamiseks mittetulunduslikes organisatsioonides, valitsusasutustes ja keskkonna ning sotsiaalsetel eesmärkidel. Sellest tulenevalt on nende suurimaks puuduseks see, et neid ei saa kergesti ühendada majandusüksuse majandustulemustega. (Jurczak 2008, 42)

Dow Chemicals on üks esimesi majandusüksuseid, mis kasutas 1996. a patente kui intellektuaalse kapitali mõõdikuid (*Citation-Weighted Patents*). Endine Dow intellektuaalse

vara juht Gordon Petrash rakendas intellektuaalse vara juhtimiseks kuue astmelist süsteemi (Bontis 2000, 18):

- 1) määratleda teadmiste roll äritegevuses;
- 2) hinnata konkurentsi strateegiaid ja olemasolevaid teadmisi kui vara;
- 3) klassifitseerida majandusüksuse teadmiste kui vara „portfell”;
- 4) hinnata selle vara hoidmise, arendamise, müümise ja loobumise väärtust;
- 5) investeerida sinna, kus on leitud puudujääke ja
- 6) koostada uus teadmiste „portfell” ja alustada taas esimesest punktist ning niimoodi korduvalt neid kuute sammu korrata.

Dow alustas patentidest, et majandusüksuse intellektuaalne vara nähtavaks teha, sest patendid on selge ja oluline näide majandusüksuse intellektuaalsest omandist. Kasutades traditsioonilisi arvestusmeetodeid määratakse samuti patentide väärtus, kuid ainult patentidega seotud soetusmaksumuse põhjal. Arvesse ei võeta uurimis- ja arenduskulutusi, mis on viinud patendi loomiseni. Samuti ka potentsiaalseid turustamisvõimalusi, kui patendiga kaitstud toodet/ teenust hakatakse tootma/pakkuma ja juriidilisi õiguseid, mis patentidega kaasnevad. Objektiivselt mõõdetuna ja mitmesuguste näitajate abil jälgituna on Dow muutnud selle immateriaalse vara oluliseks. Samuti on kasu põhjalikumast kulude jälgimisest ka uurimis- ja arendustegevusele. Lisaks saab Dow patendi hindamisprotsessi abil mõõta ka organisatsiooni sisemiste operatsioonide tõhusust intellektuaalse vara loomisel ning võrrelda seda muude sama tegevussektori majandusüksustega või tegevussektori keskmistega. 1996. a avalikustas Dow oma aastaaruandes esimese intellektuaalse kapitali kohta käiva lisa, mis oli võrreldav Skandia poolt esitatavaga, mida tutvustatakse järgmistes alapeatükkides. (Bontis 2000, 18-19)

Majandusüksus arvutab nii-öelda tehnoloogia teguri enda arendatud patentide põhjal. Intellektuaalset kapitali ja selle tulemust mõõdetakse arendustöö mõjuga teatud näitajatele, mis kirjeldavad majandusüksuse patente nagu näiteks patentide arv ja patentide maksumus võrreldes müügituluga. (Jurczak 2008, 42)

1996. a pakkus Annie Brooking välja kolm intellektuaalse kapitali väärtuse mõõtmise meetodit, mis võimaldavad tehnoloogia vahendaja auditi (*the Technology Broker's IC audit*) abil arvutada intellektuaalse kapitali rahalise väärtuse. Brooking defineerib intellektuaalse kapitali kui kombineeritud kogumi neist neljast komponendist: turgudel kaubeldavad

varaobjektid, inimkesksed varaobjektid, intellektuaalomandil põhinevad varaobjektid ja infrastruktuuril põhinevad varaobjektid. (Bontis 2000, 10)

Turgudel kaubeldavad varaobjektid on võrdsed potentsiaaliga, mis majandusüksusel on tänu sellistele varaobjektidele nagu kaubamärgid, kliendid, korduv äritegevus, mahaäämus, jaotuskanalid, lepingud ning kokkulepped (litsentsid ja frantsiisid). Inimkesksed varaobjektid on näiteks kollektiivi kogemused, loovus ja probleemide lahendamisevõime, juhtimisoskused ja ettevõtlikkus, mida kannavad majandusüksuse töötajad. Intellektuaalomandil põhinevateks varaobjektideks on mitmesuguste seadustega kaitstud majandusüksuse varaobjektid ning ka infrastruktuuril põhinevad varaobjektid. Intellektuaalomandil põhinevad näiteks oskusteave, ärisaladused, autoriõigused, patendid, mitmesugused õigused, kauba- ja teenindusmärgid. Infrastruktuuril põhinevateks varaobjektideks on need tehnoloogiad, meetodid ja protsessid, mis aitavad organisatsioonil toimida, näiteks organisatsioonikultuur, riskide hindamise meetodika, müügipersonali juhtimise meetodika, finantsstruktuur, andmebaasid klientidest ja sidesüsteemid. (Bontis 2000, 10)

Brooking alustab analüüsiprotsessi 20 küsimusega, mis on koostatud intellektuaalse kapitali näitaja kohta (hüpotees) ning millele majandusüksus peab vastama. Mida vähem majandusüksus suudab küsimustele jaatavalt vastata, seda enam peab majandusüksus keskenduma intellektuaalse kapitali tugevdamisele. Lisas 2 on toodud viis näidet intellektuaalsest näitajast (hüpoteesist) ja kaksikümmend küsimust auditiküsimuste näitena.

Brooking juhib tähelepanu, et väärtus, mille majandusüksus omistab intellektuaalsele kapitalile, sõltub täielikult majandusüksuse eesmärkidest ja turu olukorrast. Iga hindamine on organisatsiooni keskne ja ajaliselt piiratud. Kui majandusüksus lõpetab intellektuaalse kapitali auditi, pakub Brooking välja kolm meetodit, et arvutada auditi käigus tuvastatud intellektuaalse kapitali rahalist väärtust (Ibid.):

- 1) Kulumeetod, mis põhineb turuhindadel põhineval asendusmaksumusel.
- 2) Turumeetod, mis kasutab väärtuse hindamiseks turul liikuvaid väärtusi.
- 3) Tulumeetod, mille puhul hinnatakse vara võimet tulu teenida.

Meetodi üheks peamiseks nõrkuseks ongi etapp, kus tuleb kvalitatiivse küsimustiku tulemuste põhjal leida tegelik varaobjektide rahaline väärtus.

Daniel Andriesson tutvustab 2005. a artiklis „*Implementing the KPMG Value Explorer*” meetodit ning tegureid, mida on oluline jälgida intellektuaalse kapitali mõõtmise meetodite puhul. Väärtuse uurija meetod põhineb põhioskusel, kindlaks teha intellektuaalse

kapitali strateegiline olulisus majandusüksuse äritegevuses. KPMG väärtuse uurija meetod on KPMG meeskonnas välja töötatud raamatupidamise metoodika viite tüüpi immateriaalse vara väärtuse arvutamiseks ja jaotamiseks (Jurczak 2008, 42): 1) vara ja annetused, 2) oskused ja vaikivad teadmised, 3) kollektiivsed väärtused ja normid, 4) tehnoloogia ja teadaolevad teadmised, 5) esmased- ja juhtimisprotsessid.

Meetod koosneb viiest sammust (Andriesson 2005, 477):

- 1) Selgitada välja intellektuaalne kapital – teha nimekiri organisatsiooni põhioskustest (teadmistest).
- 2) Koostada kontrollnimekiri, kasutades väärtuse hindamist – hinnata põhioskuste abil pakutavat lisandväärtust, konkurentsivõimet, potentsiaali, jätkusuutlikkust ja stabiilsust.
- 3) Hinnata intellektuaalse kapitali rahalist väärtust – jaotada majandusüksuse eeldatav kasum eelnevalt tuvastatud põhioskuste vahel.
- 4) Koostada saadud tulemuste põhjal juhtkonnale tegevuskava ja soovitusel, kuidas suurendada intellektuaalse kapitali väärtust.
- 5) Esitada juhtkonnale aruanne, kuidas saadud tulemusi hallata.

Meetod kasutab tuludel põhinevat lähenemist, analüüsides majandusüksuse oodatavat kasumit. Seejärel hinnatakse iga kindlaks tehtud intellektuaalse kapitali osa panust oodatava kasumi saamises ning võetakse arvesse ka teisi varaobjekte (finantsvara, materiaalne vara), mis ka osalevad majandusüksuse kasumi saamises. Meetodi puhul kasutatakse arvutatud diskontomäära, et leida intellektuaalsest kapitalist teenitud kasumi nüüdisväärtust. (Andriesson 2005, 479)

Andriesson kasutas meetodit kuue majandusüksuse puhul ning leidis mitu kitsaskohta, mida meetodi rakendamisel silmas pidada. Nimelt on alati oht, et ei analüüsita olukorda õigesti ning ei tehta kindlaks õiget probleemi või kasutatakse hoopis ebasobivat meetodit, mis ei anna adekvaatseid tulemusi ja analüüsi tuleb korrata. Lisaks sellele võib juhtuda, et valitud meetodit lihtsalt rakendatakse puudulikult. (Ibid., 481)

2007. a tutvustas Frank Milost artiklis „*A dynamic monetary model for evaluating employees*” dünaamilist meetodit, mis on mõeldud töötajate rahalise väärtuse mõõtmiseks. Tema eesmärk oli arendada välja meetod, mille abil saaks mõõta töötajate rahalist väärtust, sest töötajatel on oluline osa majandusüksuse äriprotsessides. Hoolimata nende olulisusest ei kajastu nende väärtus majandusüksuse bilansis vara hulgas. Töötajaid saaks kajastada bilansis

ainult juhul kui nad oleksid mõõdetavad rahalises väärtuses ja see ongi Milosti meetodi eesmärk.

Meetod tugineb käsitlusel, mida tavaliselt kasutatakse materiaalse vara hindamiseks, kuid siin tuleb arvestada materiaalse vara ning töötajate sarnasuste ja erinevustega. Milost toob oma artiklis välja viis sarnasust (Milost 2007, 127): mõlemad on oma olemuselt olulised; äriprotsesside käigus ei lakka nad olemast, nad annavad väärtust protsessidele; nad mõjutavad äriprotsesse järk-järgult ning ei ole hetkelised; nende äriprotsessides osalemine on seotud kuludega ja mõlemal on piiratud kasulik eluiga.

Nende sarnasuste põhjal võiks kasutada sama põhimõtet, mida kasutatakse materiaalse vara hindamisel, kuid on oluline arvestada ka erinevustega. Artiklis on toodud ka olulisemad erinevused (Milost 2007, 128): erinevalt varast, ei ole töötajad majandusüksuse omand, sest nad võivad igal hetkel majandusüksusest lahkuda; vara kantakse pärast selle kasuliku eluea möödumist tavaliselt bilansist välja, sest see on majandusüksuse jaoks kasutu; ühe töötaja asendamine teisega on tavaliselt nõudlikum töö kui ühe varaobjekti asendamine teisega, seda eriti väga spetsiifiliste oskustega töötajate puhul ning üldjuhul vara väärtus ei muutu selle kasuliku eluea jooksul, kuid töötaja väärtus muutub, olles tööle asudes madalam kui enne firmast lahkumist.

Meetodi abil saab hinnata nii üksiktöötaja kui ka terve töörühma väärtust. Lisas 3 on toodud näide, kuidas Milost joonise abil kirjeldab üksiktöötaja väärtuse hindamist. Milost leidis, et töötaja väärtust saaks mõõta lihtsustatud kujul valemi 1 abil (Milost 2007, 129):

$$\textit{Töötaja väärtus ettevõttes} = \textit{töötaja soetusmaksumus} + \textit{investeeringud töötaja} \quad (1) \\ \textit{väärtusesse} - \textit{töötaja väärtuse korrigeerimised}$$

Töötaja amortisatsioonimäär leitakse analoogselt materiaalse vara amortisatsioonimääraga, kus üks jagatakse töötaja kasuliku elueaga, mis on väljendatud aastates (Milost 2007, 131).

Oluline on arvesse võtta, et erineval ametikohal töötavatel töötajatel on majandusüksuse jaoks erinev väärtus. Heaks näitajaks on töötajate palgad, mida tuleks samuti arvesse võtta töötaja väärtuse hindamisel. Töötaja palka saab määratleda kui tegurit, millega saab mõõta tema panust majandusüksuse äriprotsessidesse. Vastavalt sellele tuleks töötaja bilansilist väärtust korrigeerida.

Töötaja väärtust saaks arvutada valemi 2 abil (Milost 2007, 134):

$$\text{Töötaja väärtus} = \frac{\text{Töötaja aastapalk ettevõttes}}{\text{Keskmine töötaja aastapalk antud majandussituatsioonis}} \quad (2)$$

kus töötaja aastapalk on arvestatud brutosummana, millele on lisatud tööandja maksud.

Milost rõhutab artiklis korduvalt, et töötajad on väga olulised äriprotsessides ning tänapäeval nende väärtus finantsaruannetes ei kajastu. See aga seab kahtluse alla raamatupidamise aruannetes esitatavate andmete õigsuse ja usaldusväärsuse ning vastavuse majandusüksuse tegelikule väärtusele. Ta püüab küll leida vastuseid küsimustele, mis on seotud töötajate väärtuse hindamisega, kuid praegu saab tema meetodit kasutada üksnes praktiliste hinnangute andmiseks. Töötajad, ei vasta immateriaalse vara mõistele, kuna nad ei ole majandusüksuse poolt mõjutatavad ja seega ei saa neid ka finantsaruannetes teiste immateriaalsete varaobjektide kõrval kajastada. Kui majandusüksus soovib ja näeb vajadust Milosti meetodi abil leitud töötajate väärtust kajastada, siis võiks seda teha majandusaasta aruande lisades.

Üks uuemaid meetodeid on eeldatav maksumus intellektuaalse kapitali analüüsi kaudu (*Estimated Value Via Intellectual Capital Analysis model* edaspidi lühendatult **EVVICATM**), mille eesmärk on aidata majandusüksusel strateegiliselt võrrelda potentsiaalse tootearenduse võimalusi ja nende toodete võimalikku majanduslikku kasu. Seejuures uue toote arenduse tsükli õnnestumise tõenäosuse hindamiseks kasutatakse praeguseid ja eeldatavaid intellektuaalseid ressursse analoogiana, mida majandusüksus on võimeline looma. Intellektuaalse kapitali analüüsi kasutamine edu tõenäosuse leidmisel on see, mis eristab seda meetodit alternatiivsetest hindamismeetoditest. (McCutcheon 2008, 80)

EVVICATM meetodit võib vaadelda kui nüüdisväärtuse arvutamise meetodi laiendust ja edasiarendust. Selle abil arvutatakse tulevaste tulude ja kulude väärtus nende tänases rahalises väärtuses. Edasiarendus põhineb „edu tõenäosuse” lisamises. Kui nüüdisväärtuse meetod kasutab süsteemset riski, et leida tulevased tulud, siis EVVICATM puhul vaadeldakse lisaks ka selle tulu saavutamise ja säilitamise tõenäosust. (McCutcheon 2008, 80)

EVVICATM on leitav valemi nr 3 abil (McCutcheon 2008, 81):

$$P_v = C_v \cdot C_p - C_d \quad (3)$$

kus

P_v = EVVICATM väärtus,

C_v = turuväärtus,

C_p = turustamise tõenäosus,

C_d = eeldatavad arenduskulud.

EVVICA™ meetodist on arendatud veebipõhine töövahend, mis on täielikult interaktiivne. Kasutaja peab süsteemi sisestama majandusüksuse finantsandmed ning vastama süsteemi poolt esitatavatele täiendavatele küsimustele. Selle abil suudab süsteem hinnata projekti riskitegureid ning sellest saadavat tulevast tulu. Tulemused esitatakse arvnäitajatena ning suhtarvudena ja samuti graafiliselt. (McCutcheon 2008, 87)

Selle meetodi tehniline lihtsus võimaldab seda kasutada väga mitmesugustes sektorites tegutsevate majandusüksuste puhul. Eriti kasulik on see majandusüksuste puhul, kus on palju intellektuaalset vara (inimeste oskused, teadmised, omavahelised suhted). Kuigi selline hindamine on väga huvitav, ei saa seda mingil juhul kasutada rohkemana kui esimese sammuna. Paremaks hindamiseks on vaja läbi viia põhjalik statistiliste näitajate süstemaatiline uuring ja selleks kulub pikk tee, et pakkuda vajalikke andmeid täpsustatud riskimaatriksi koostamiseks.

2.3.2 Turukapitalisatsioonimeetodid

Turukapitalisatsioonimeetodid (*Market Capitalization Methods – MCM*) on meetodid, mille puhul arvutatakse majandusüksuse omakapitali ja turuväärtuse vahe. Need meetodid tuginevad rahalistele näitajatele, mis ei pruugi olla parimad näitajad, kuid on seevastu alati arvutatavad. Need meetodid püüavad anda reaalselt hinnangut ja seetõttu võivad need kasulikuks osutada mitmesugustes valdkondades tegelevatele majandusüksustele. Turukapitalisatsioonimeetodid annavad infot, mis võimaldab võrrelda samas valdkonnas tegelevate majandusüksuste tulemusi. Kuigi sageli annab saadud võrdlus liiga vähe detailset informatsiooni, mis ei ole võrdluseks piisav. (Jurczak 2008, 41)

Tobini q meetodit võib pidada üheks vanemaks meetodiks, sest seda tutvustasid James Tobin ja William Brainard juba 1968. a ning see on tänaseni kasutusel. Lihtsustatult öelduna on see suhtarv ühe ja sama varaobjekti turuväärtuse ja asendusväärtuse vahel ning muutused q väärtuses aitavad mõõta intellektuaalse kapitali tulemuslikkust või vastupidi selle kahjumlikkust majandusüksusele. (Ibid.)

Tobini q mõõdik aitab prognoosida investeerimisotsuseid. Tobini q on sisuliselt sama, mis turuväärtuse suhe raamatupidamisväärtusesse, kuid selle puhul kasutatakse pigem varaobjekti asendusväärtust kui bilansis kajastatavat väärtust. Kui arvutatud q väärtus on suurem kui 1 ja suurem kui konkurentide q, siis firma suudab toota suuremat kasumit kui konkurendid. Järelikult on majandusüksusel midagi immateriaalset, mis annab talle eelise

konkurentide ees. Tobini q saab arvutada võttes majandusüksuse bilansilise väärtuse ning lisades sellele juurde kogunenud akumulieritud kulumi ning tehes vajalikud hinnamuutused erineva klassi varaobjektide hindades, mis on toimunud nende ostmisest saadik. Selle abil parendatakse turuväärtuse ja raamatupidamisväärtuse suhet, kuid keerukust arvutusse lisavad kõikuvad aktsiahinnad. (Tan et al 2008, 598)

Tobini q abil mõõdetakse kahte muutujat – vara hetkehinda, mida mõõdavad raamatupidajad või statistikud ning omakapitali ja võlakirjade turuväärtust. Kuid on ka teisi elemente, mida võivad q väärtust mõjutada (Tan et al 2008, 598):

- Meediakära ja spekulatsioonid, mis peegeldavad näiteks analüütikute seisukohti majandusüksuse väljavaadete kohta või spekulatsioonid pakkumiste kohta.
- Majandusüksuses olev intellektuaalne kapital, mille panus on raamatupidamise andmetes kajastamata, näiteks teadmised, tehnoloogia ja muud immateriaalsed varaobjektid, mis majandusüksusel olla võivad.

Selle meetodi puhul mõõdetakse siiski pigem materiaalse vara väärtust, kuid saadud tulemused võivad viidata sellele, et majandusüksusel on veel vara, mis tema raamatupidamises ei kajastu ja mis majandusüksusele lisandväärtust loob.

Nähtamatu bilansi meetodi (*The Invisible Balance Sheet*) on välja töötanud Konrad Group, kuhu kuulus ka Karl-Erik Sveiby, kes on 1989. a tuntud ka kui selle meetodi pooldaja ja eestvedaja. Meetod jaotab majandusüksuse intellektuaalse kapitali kaheks: individuaal-kapital ja struktuurkapital. Nende liitmisel saadakse majandusüksuse kogu intellektuaalse kapitali väärtus. Individuaalse kapitali näitajateks on näiteks võtmetöötajate kompetentsus ja teadmised, mis on kooskõlas majandusüksuse strateegiaga. Siia alla võivad kuuluda ka haridus, kogemused, asjakohase taustaga töötajate arv majandusüksuses, konkreetsete tööülesannete jaotus seoses klientide ja projektidega. (Rodov, Leliaert 2002, 324)

Struktuurkapitali näitena võib tuua majandusüksuse konkurentsieelised, mis lisaks töötajate võimetele võivad olla näiteks majandusüksuse maine, kogemused ja majandusüksusele omased tooted, teenused või tootmisviisid. Kuid see meetod nagu ka teised, põhineb suhtelistel ja kvalitatiivsetel näitajatel ja seetõttu ei hinda intellektuaalse kapitali tegelikku väärtust. (Ibid., 325)

Irene Rodov ja Philippe Leliaert kirjeldavad artiklis „*FiMIAM: financial method of intangible assets measurement*” veel üht finantsmeetodit immateriaalse vara mõõtmiseks (edaspidi lühendatult *FiMIAM*). Seda meetodit on liigitatud nii otsese intellektuaalse kapitali

meetodi kui ka turukapitalisatsiooni meetodite hulka. Meetod põhineb varasemate meetodite eelistel, kuid püüab ületada varasemates meetodites esinenud puudujääke. Sellega püüab meetod saavutada täieliku bilansi kajastamise, kus on kajastatud nii materiaalne kui kõik immateriaalsed varaobjektid. (Rodov, Leliaert 2002, 330)

FiMIAMi meetodi kohaselt jaguneb intellektuaalne kapital kolmeks osaks: inimkapital, kliendikapital ja struktuurkapital. Need osad on omavahel tugevas seoses ja nende kattuvus väljendub intellektuaalse kapitali kahe või kolme osa kombinatsioonis. Näiteks kombinatsioon inimkapitalist ja klientidest põhineb omavahelisel suhtlusel ja oskusel/soovil vastata klientide nõudmistele ja vajadustele. Kombinatsioon struktuurkapitalist ja kliendikapitalist peegeldab majandusüksuse oskust võimendada klientide kaubamärke nagu ka väärtust, mida kliendid annavad majandusüksuse mainele. Kombinatsioon inimkapitalist ja struktuurkapitalist, mis põhineb teadmiste protsessil, on majandusüksuse sisemiste teadmiste jagamine ja hajutamine ning vajaliku info levitamine väljapoole majandusüksust. (Rodov, Leliaert 2002, 330) Näide komponentidest ja kolmeosalisest meetodist on toodud lisas 4.

FiMIAM meetod võimaldab hinnata intellektuaalse kapitali osade rahalist väärtust ja kajastada need majandusüksuse bilansis. Veelgi enam, see loob majandusüksuse juhtidele võimaluse aegade jooksul arendada, juhtida ja võrrelda tulemusi. (Rodov, Leliaert 2002, 330)

Autorite meetod kaasab intellektuaalse kapitali majandusüksuse turuväärtusesse. Selle kohta on artikli põhjal kokkuvõtlikult välja toonud kuus lihtsat sammu Anneke Zwart:

- 1) Tuletada teadaoleva intellektuaalse kapitali väärtus. See väärtus leitakse majandusüksuse raamatupidamisliku väärtuse ja turuväärtuse vahena, mida on kohandatud turu kõikumistega, mis on tingitud investorite eelistustest.
- 2) Valitakse kõige olulisemad intellektuaalse kapitali komponendid. Need jagatakse omakorda kolme kategooria vahel: inimkapitali, kliendikapitali või struktuurkapitali.
- 3) Mõõdetakse iga komponendi osatähtsus intellektuaalses kapitalis ja määratakse selle põhjal neile koefitsient vastavalt nende proportsioonile.
- 4) Põhjendatakse igale komponendile määratud osatähtsust.
- 5) Mõõdetakse iga komponendi rahaline väärtus. Selleks korrutatakse iga intellektuaalse kapitali osa väärtus vastava koefitsiendiga.
- 6) Lisatakse intellektuaalse kapitali komponendid majandusüksuse raamatupidamislikule väärtusele.

FiMIAM meetodi abil leitakse majandusüksuse intellektuaalse kapitali rahaline väärtus ning selle tulemusena kajastuvad majandusüksuse bilansis nii materiaalsed kui ka immateriaalsed väärtused. Meetodi puhul on kasutatud väga palju hinnanguid ja seega ei sobiks saadud tulemused finantsaruannetes kajastamiseks. Küll aga saaks tulemusi kajastada majandusaasta aruande lisades, et seeläbi anda huvirühmadele parem ülevaade majandusüksuse intellektuaalse kapitali rahalisest väärtusest.

2.3.3 Tulemuskaardi meetodid

Tulemuskaardi meetodid (*Scorecard Methods – SC*) on meetodid, mille puhul tehakse kindlaks mitu intellektuaalse kapitali komponenti ja kajastatakse need tulemuskaardina või graafikuna. Tulemuskaardi meetoditel on suurem potentsiaal luua tervikpilt majandusüksusest kui finantsnäitajatel ning neid meetodeid saab kerge vaevaga rakendada igal üksuse tasandil. Meetodid mõõdavad intellektuaalse kapitali ressursse alt üles ning on väga kasulikud mittetulunduslikele organisatsioonidele, äriüksustele, valitsusasutustele ning keskkonna ja sotsiaalsete eesmärkide täitmisel. Nende puudusena võib välja tuua asjaolu, et näitajad põhinevad konkreetse majandusüksuse eripäradel ning seetõttu muutub majandusüksuste võrdlemine väga keeruliseks, sest ühesuguse näitaja tähendus ei pruugi erinevatele majandusüksustele olla sama. Suur puudus on ka see, et saadud tulemusi on raske ühendada majandustulemustega. (Jurczak 2008, 42-43)

Üks vanemaid ja tuntumaid meetodeid on 1992. a Kaplani ja Nortoni välja töötatud tasakaalus tulemuskaardi meetod (*Balanced Score Card*). Tasakaalus tulemuskaardi abil on võimalik luua majandusüksuses ühtne strateegia nii kogu hetke tegevusi hõlmates, kui ka samal ajal neid tulevikku suunata (ühendab majandusüksuse mineviku ja oleviku selle tulevikuga). Kaplan ja Norton on ise öelnud, et nende tulemuskaart võimaldab majandusüksustel jälgida võimete arendamise protsessi ja omandada immateriaalset vara, mida nende majandusüksus tulevaseks kasvuks vajab. Meetod juhib tähelepanu traditsioonilises juhtimises leiduvatele tõsistele puudujääkidele, täpsemalt nende suutmatusele siduda majandusüksuse pikaajalisi strateegiaid lühiajaliste tegevustega. (Rodov, Leliaert 2002, 325)

Majandusüksuse tulemuslikkust mõõdetakse nelja suuremat aspekti hõlmavate näitajate abil (Jurczak 2008, 44): finants, klientide, sisemiste protsesside ja õppimise seisukohast. Näitajad põhinevad majandusüksuse strateegilistel eesmärkidel. Meetodi

peamine eesmärk on tõlgendada organisatsiooni missioon ja strateegia kõikehõlmavatesse näitajatesse, et anda informatsiooni juhtimissüsteemist. Tasakaalustatud tulemuskaart kasutab kahte erinevat tüüpi näitajaid (Jurczak 2008, 44):

- 1) Tegur – need näitajad määravad tulemuse.
- 2) Väljund – need näitajad on vastutavad, et näidata tulemusi.

Tasakaalus tulemuskaart juhib tähelepanu finantseesmärkidele, hõlmates tulemuslikkuse tegurid, mis mõjutavad majanduslikke eesmärke. Samuti püüab see visualiseerida immateriaalse vara kasvu tulevikus. Tasakaalus tulemuskaardi üks põhisambaid on eeldus, et investeringud immateriaalsesse varasse ja selle juhtimine on määravam kui materiaalsesse varasse investeerimine ja selle juhtimine. (Jurczak 2008, 44) See meetod on üpris jäik ja staatiline ning küllaltki konkreetse majandusüksuse põhine, mistõttu ei paku mingit võimalust väliseks võrdluseks muude majandusüksustega.

1997. a pärinev immateriaalse vara jälgimise (*Intangible Asset Monitor*) meetod on tuntuks saanud Karl-Erik Sveiby eestvedamisel, kuid olemuselt on sarnane eelmise meetodiga. Selle meetodi eesmärk on immateriaalset vara mõõta lihtsustatud viisil ja kuvada asjakohaste näitajate väärtused, et nende abil immateriaalset vara mõõta. Eesmärk on saada terviklik pilt majandusüksuses olevast immateriaalsest varast. Igast kategooriast valitud üksikud näitajad peavad olema kohandatud konkreetse majandusüksuse eripäradega ning samad näitajad ei sobi igale majandusüksusele. (Rodov, Leliaert 2002, 325)

Juhtkond valib välja näitajad, mis põhinevad majandusüksuse strateegilistel eesmärkidel, et mõõta kolmest erinevast aspektist immateriaalse vara abil loodavat väärtust. Nendeks aspektideks on majanduskasv/uuendused, rakendamine/tõhusus ja riskide vähendamine/ stabiilsus. Näitajad moodustavad tugipunkti, et luua ja välja töötada teadmistel põhinev majandusüksuse strateegia. See omakorda võib olla integreeritud juhtimise infosüsteemidesse või abiks auditi läbiviimisel. (Jurczak 2008, 43)

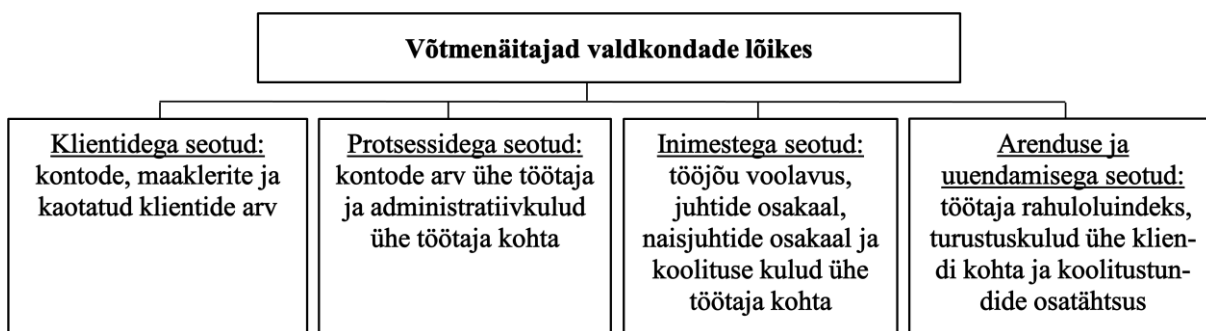
Sveiby soovitab juhtkonnal valida ühe või kaks muutujat iga näitaja kohta. Lisas 5a on toodud üks näide immateriaalse vara jälgija meetodist. Lisas 5b on toodud Sveiby loetelu näitajatest, mida mitmesuguste varaobjektide puhul võiks kolmest aspektist vaadelda.

Skandia navigaatori (*Skandia Navigator™* või *Skandia AFS Business Navigator*) meetod tugineb põhimõttel, mida on kasutatud nähtamatu bilansi meetodi puhul, kuid Skandia ja selle intellektuaalse kapitali direktor Leif Edvinsson on seda edasi arendanud ja

kohandanud mitmes valdkonnas. Edasiarendustes on lähtunud tasakaalus tulemuskaardi formaadist. (Rodov, Leliaert 2002, 329)

Intellektuaalse kapitali mõõtmiseks analüüsitakse 164 näitajat (91 intellektuaalset ja 73 traditsioonilist), mis hõlmavad järgnevat valdkondi: finants, kliendid, protsessid, uuendamine ja arendus ning inimesed. Idee seisneb selles, et intellektuaalse kapitali kuuluvad lisaks sellele veel struktuurkapital ja inimkapital. Struktuurkapitali omakorda moodustavad inimkapital ja organisatsioonikapital ning viimase moodustavad innovatsioonikapital ja protsessikapital. (Jurczak 2008, 42)

Skandia jälgib majandusüksuse tulemuslikkust mitmes valdkonnas umbes 30 võtmenäitaja abil. Mõned näited võtmenäitajatest neljas põhivaldkonnas on toodud joonisel 5.

Joonis 5. Majandusüksuse tulemuslikkuse mõõtmisel kasutatavad võtmenäitajad

Allikas: (Autori koostatud Rodov, Leliaert 2002 lk 330 põhjal)

Sellist lähenemist peeti kümme aastat tagasi üheks kõige ambitsioonikamaks meetodiks (meetod ise pärineb 1994. a) maailmas ning selle rakendamine oli jõudnud etappi, kus selliseid võtmenäitajaid kasutati igapäevases tegevuses. Hoolimata meetodi terviklikkusest ja põhjuslikkusest (võtmenäitajad selgitavad paremini äritegevuse protsesse) ei anna see isegi ühendatuna tasakaalus tulemuskaardiga kvantitatiivset infot intellektuaalse kapitali kohta. (Rodov, Leliaert 2002, 330)

Intellektuaalse kapitali indeks (*IC-index* edaspidi lühendatult IC-indeks) esindab „teise” generatsiooni nägemust, mida tutvustasid 1997. a Roos J., Roos G., Dragonetti ja Edvinsson. See keskendub majandusüksuse väärtusloome protsessist tervikliku pildi andmisele, koondades individuaalindeksid ühtsesse indeksisse, seejuures „esimene” generatsioon keskendus info andmisele üksikute intellektuaalse kapitali objektide kohta. (Rodov, Leliaert 2002, 326)

Koondindeks annab vajaliku info koheselt edasi ning võimaldab kohest tegutsemist ja olukorra parandamist, mitte nagu pikkade nimekirjade puhul, kus on loetletud mitmesugused indeksid ja majandusüksuse juhid peavad mõistma nende vahelisi seoseid ja olulisust üksuse jaoks. Gordon Roos koos kolleegidega Intellectual Capital Services Ltd-st töötas selle indeksi 1997. a välja ning Skandia oli esimene majandusüksus, mis seda sama aasta aastaaruande lisas immateriaalse vara kohta kasutas. Pärast seda leidis IC-indeks paljude spetsialistide heakskiidu, kes seda samuti kasutama asusid. IC-indeksil on mitu omadust (Bontis 2000, 10):

- see on isikupärane näitaja (*idiosyncratic measure*);
- see keskendub intellektuaalse kapitali dünaamika seirele;
- see on võimeline arvesse võtma eelmiste perioodide tulemusi;
- see juhib tähelepanu muudele olulistele näitajatele, kui tavalised materiaalsel põhivaral põhinevad näitajad;
- see on isekorrigeeruv indeks, mis tähendab, kui IC-indeksis ei kajastu majandusüksuse turuväärtuses tehtud muutused, siis on kuskil tehtud viga (näiteks näitajate ja/või nende osakaalude valikus).

IC-indeks, nagu ka mitu teist meetodite abil leitavat näitajat, sõltub konkreetse vaadeldava majandusüksuse eripärast. Seega ei ole see universaalne näitaja, mida majandusüksuste võrdlemisel kasutada. Definiitsioonid, strateegilised eelistused, näitajate valikud – need kõik muudavad majandusüksuste või ühe üksuse paljude ajaperioodide IC-indeksi võrdluse keeruliseks. (Bontis 2000, 10)

Nii nagu enamik immateriaalse vara mõõdikutest sõltub ka IC-indeks väärtuste hindamisest, osakaalude valikust, näitajatest ning eeldusest, et intellektuaalne kapital on olemas ja majandusüksuse tegevuseks oluline. Hoolimata subjektiivsusest, mida esineb ka traditsioonilises raamatupidamises, muudab intellektuaalse kapitali mõõtmine ja eriti koondindeksi (IC-indeks) kasutamine majandusüksuse tegevuse läbipaistvamaks ja mõõdetavamaks. Kuna IC-indeks võtab arvesse ka varasemaid tulemusi, allub see nii-öelda ühekordsetele suurematele kõrvalekalletele, mis võivad ka tulevikus tulemuste analüüsimisel suurt mõju avaldada. Teisest küljest võimaldab indeks juhtidel paremini mõista mitmesuguste strateegiate mõju intellektuaalsele kapitalile ja seeläbi võrrelda alternatiive ning valida neist sobivaim. (Bontis 2000, 10)

1998. a hakkas Taani Teadus-, Tehnoloogia- ja Innovatsiooniministeerium (edaspidi ministeerium) 17 Taani majandusüksuse andmete põhjal välja töötama esimest versiooni

Taani intellektuaalse kapitali avalikustamise aruande juhendist (*Danish guidelines*). Kuigi välja kuulutatud eesmärk oli arendada intellektuaalse kapitali juhendid, siis kolme aasta jooksul kulus suurem osa ajast osalevate majandusüksuste intellektuaalse kapitali mõõtmisele ja juhtimisele. See oli 2000. a ilmunud intellektuaalse kapitali aruande juhendi ettevalmistustööks. Esialgu ilmus juhend ainult taani keelsena, kuid järgmisel aastal tõlgiti see ka inglise keelde ning avaldati ministeeriumi kodulehel. (Rimmel et al 2012, 116)

Ministeerium algatas jätkuprojekti, et testida juhendit suuremas mastaabis. Aastatel 2001. ja 2002. osales uuringus umbes 100 Taani majandusüksust. Osaleid igas suuruses nii era- kui avaliku sektori üksused. Testi tulemustele toetudes uuendati juhendit 2002. a ning sellele järgneval aastal avaldati see taas ka ingliskeelsena. (Rimmel et al 2012, 116)

2003. a pärinev Taani juhend pakub võimalust intellektuaalse kapitali terviklikuks juhtimiseks. Juhend annab majandusüksuse strateegia kindlaks tegemiseks poolstruktureeritud meetodi, nõuanded juhtimisele, et need strateegiad ellu viia, peamised immateriaalsed ressursid ja tegevused, mida tuleb arendada ning põhinäitajad, mille põhjal jälgida arenguprotsessi tõhusust. Teisisõnu tuvastatakse põhilised immateriaalsed ressursid ja toimingud, mida tuleks tegevuse tõhustamiseks kasutada. Siiski ei anna ka see juhend konkreetset nõu, kuidas muudatusi tuleks ellu viia. (Lönnqvist et al 2009, 562)

Taani juhendis on toodud neli omavahel seotud osa, mida tuleks kasutada, et neljas kategoorias kirjeldada majandusüksuse teadmiste ressursse: töötajad, kliendid, protsessid ja tehnoloogiad. Taani juhendi keskseks osaks on teadmiste juhtimise meetod. See koosneb neljast osast (Lönnqvist et al 2009, 565): 1) teadmiste kirjeldus, 2) juhtimise probleemid, 3) algatused (initsiatiivid) ja 4) näitajad. Lisaks sellele meetodile on ka muid elemente, mis on seotud intellektuaalse kapitali aruande loomisega. Lisas 6a on toodud näide meetodi ülesehitusest.

Praktikas on seda meetodit kasutatud lihtsustatud kujul, et hõlbustada arutelusid juhtidega. Näiteks võib esitleda meetodi nelja faasi järgmiselt: mis on majandusüksuse visioon ja strateegia (eriti intellektuaalse kapitali seisukohast); mis on peamised intellektuaalse kapitaliga seotud probleemid; mis meetmeid on vaja kasutusele võtta, et strateegilisi eesmärke ellu viia ja kuidas toetada arendustööd mõõdikutega. (Lönnqvist et al 2009, 562)

Taani juhendi abil saab visualiseerida kogu intellektuaalse kapitali arendamise probleemid. Tulemuseks on dokumenteeritud ja visualiseeritud intellektuaalse kapitali eemärgid, arendustegevused ja mõõdikud. Tavaliselt kasutatakse intellektuaalse kapitali

komponentide kindlaks tegemiseks konkreetsetel ärieesmärkidel põhinevaid visioone ja strateegiaid. Seejärel keskendub tööruhm nende tegurite arendamisele ja mõõtmisele. Üsna sageli kasutatakse lihtsaid vahendeid, et kindlaks teha, kas kavandatud arendustegevused on läbi viidud. Paljudes majandusüksustes tehakse näiteks kliendi- ja töötajate uuringuid, mida saab kasutada ka selle meetodi tulemuste hindamisel. (Lönngqvist *et al* 2009, 566)

Sama meeskond, kes arendas Taani juhendid, töötas välja ka 3 · 4 maatriksi kujulise analüüsi meetodi. Näide meetodi ülesehituses on toodud lisa 6b.

Taani juhendi põhjal koostatava avalikustamise aruande kohta tõstatas küsimus, kas seda aruannet saab süstemaatiliselt analüüsida? Seega töötati välja uus analüüsimeetod, mis toetus eelmise ülesehitusele. Uuele meetodile lisati kolm hindamiskriteeriumit: mõju, tegevused ja ressursid. Nende eesmärk oli aidata leida vastus kolmele majandusüksuse teadmiste haldamise küsimusele: 1) Mis juhtus?, 2) Mida on tehtud? ja 3) Mis on loodud?. (Rimmel *et al* 2012, 118)

Taani juhendit ja analüüsimeetodit peetakse majandusüksuse teadmispõhiste ressursside juhtimisel abistavaks, kuid selle eesmärk ei ole siiski pakkuda eraldiseisvat teavet muudest näitajatest. Autorite sõnul annab analüüsimeetod tegeliku ülevaate sellest, kuidas majandusüksused omandavad teadmisi ressurssidest (Rimmel *et al* 2012, 118). Seega saab Taani juhendit ja analüüsimeetodit kasutada teadmiste juhtimisele objektiivse hinnangu andmiseks.

2.3.4 Vara kasumlikkuse meetodid

Vara kasumlikkuse meetodid (Return on Assets methods – ROA) on meetodid, mille abil materiaalselt vara ja majandusaasta tulemusi võrreldakse tegevusvaldkonna keskmisega. Tegevusvaldkonna keskmist ületavat osa kasutatakse, et hinnata immateriaalse vara väärtust. Need meetodid tuginevad samuti rahalistele väärtustele (näitajatele), mis ei pruugi olla parimad näitajad, kuid on seevastu alati arvutatavad. Meetodid tuginevad rahalistele näitajatele, seega on lihtne saadud tulemusi võrrelda teiste sama tegevusvaldkonna majandusüksuste tulemustega. Kuid ka nende meetodite puhul nagu turukapitalisatsiooni-meetodite puhul, on oht, et saadud info pole piisavalt detailne ja seega ei sobi võrdluseks. Vara kasumlikkuse meetodid on väga tundlikud intressimäära prognoosidele. Need meetodid väldivad küll otsest võrdlust turuväärtusega, kuid on seotud teguritega, mida turutegijad (*market makers*) kasutavad hinnangutes majandusüksustele. (Jurczak 2008, 41)

Stewart arendas 1997. a välja kalkuleeritud immateriaalse väärtuse meetodi (*Calculated Intangible Value* edaspidi lühendatult *CIV*), et hinnata majandusüksuse intellektuaalset kapitali ning seeläbi aidata investoritel ja muudel otsustajatel hinnata teadmismahukaid majandusüksuseid ning suurendada nende huvi intellektuaalse kapitali vastu. CIV meetodi põhieeldus on, et investeringud materiaalsesse kapitali tagavad tegevusvaldkonna keskmise kasumlikkuse ja kõik, mis on suurem kui keskmine, on seletatav intellektuaalse kapitali kasumlikkusega. Teisisõnu majandusüksuse kasum, mis näitab sama sektori majandusüksuste keskmist kasumit, pärineb intellektuaalsest kapitalist. (Aho et al 2011, 29)

CIV meetod koosneb seitsmest etapist (Ibid.):

- 1) Arvutada majandusüksuse viimase kolme aasta keskmine maksueelne kasum (a).
- 2) Arvutada majandusüksuse viimase kolme aasta lõpu seisuga põhivara väärtus (b) (see tähendab kogu vara, mis on kajastatud finantsaruannetes, välja arvatud immateriaalne vara).
- 3) Jagada majandusüksuse keskmine maksueelne kasum tema keskmise vara väärtusega ($c = \frac{a}{b}$) ning saadakse majandusüksuse vara kasumlikkus (ROA).
- 4) Samamoodi arvutatakse ka tegevusvaldkonna kolme viimase aasta keskmine ROA (d). Kui majandusüksuse materiaalse vara kasumlikkus on suurem kui tegevusvaldkonna keskmine ($c > d$), siis jätkatakse järgmiste meetodi etappidega.
- 5) Arvutada majandusüksuse keskmist ületav kasum (e) ehk täiendkasum (*excess return*). Selleks korrutada tegevusvaldkonna keskmine ROA (d) majandusüksuse materiaalse põhivaraga (b) ning lahutada täiendkasum maksueelsest kasumist ($e = a - (d \cdot b)$).
- 6) Arvutada majandusüksuse maksujärgne täiendkasum. Selleks leida kolme aasta keskmine majandusüksuse tulumaksumäär ja lahutada see ühest. Seejärel korrutada saadud arv ettevõtte täiendkasumiga. Maksujärgse täiendkasumi valemiks on nüüd $= (a - d \cdot b) \cdot (1 - \text{keskmine tulumaksumäär})$, saadud tulemus ongi majandusüksuse intellektuaalse kapitali väärtus.
- 7) Arvutada maksujärgse täiendkasumi nüüdisväärtus. Kasutades kapitali maksumust kui üht allahindluse sobivat tegurit ja jagada majandusüksuse maksujärgne täiendkasum kapitali maksumusega. Saadud maksujärgse täiendkasumi nüüdisväärtus näitab majandusüksuse intellektuaalse kapitali väärtust.

Tõusev CIV väärtus (näiteks bilansiline väärtus) näitab, et majandusüksus on jätkusuutlik ja suudab ka tulevikus kasumit teenida, isegi kui turg seda veel märganud ei ole. Nõrk või langev CIV väärtus raamatupidamise väärtuse kohta võib viidata sellele, et majandusüksuse investeeringud immateriaalsesse varasse või struktuurimuudatused ei tasu ära või kulutatakse endiselt liiga palju materiaalsele varale. (Starovic and Marr, 2003, 16-17)

CIV meetodit ei saa kasutada, kui selle väärtus on negatiivne, kuna see muudab selle mõttetuks (Maree, 2001). Meetodite edasiarendused on omavahel nii läbipõimunud, et sageli on raske mõnd meetodit ühe või teise meetodite rühma alla liigitada. Karl-Erik Sveiby on meetodite ülevaates lisanud CIV meetodi hoopis turukapitalisatsioonimeetodite hulka.

Majandusliku lisaväärtuse (*Economic Value Added* edaspidi lühendatult *EVA*TM) meetodit tutvustas 1997. a Stern Stewart koos meeskonnaga. Selle lähenemisviisi tugevuseks on seos aktsia hinnaga ja samuti seos finantsplaneerimise, eelarvestamise ja eesmärkide seadmisega. Meetod on finantssektoris leidnud laialdast heakskiitu ja seega saab finantsturgude silmis suurendada majandusüksuse seaduslikkust ning samuti on see väärtuslik vahend mõõtmaks majandusüksuse väärtuse suurenemist või vähenemist mingi kindla aja-vahemiku jooksul. (Rodov, Leliaert 2002, 326)

EVA puuduseks on selle keerukus. Meetod koosneb 164 kohandusest, mis viitab selle keerukusele ja täpsusele ning see eeldab, et juhtimisstruktuur on aktsionäride kõrgendatud huvi all. Kuna meetodit tuleb kohendada iga majandusüksuse jaoks, muudab see tulemuste tõlgendamise raskemaks ning kaob ära võimalus väliseks võrdluseks teiste majandusüksustega. (Ibid.)

EVA kasutab raamatupidamislikke väärtusi, mis tuginevad soetusmaksumusele ja annavad seega vähe aimu tegelikust turuväärtusest või asendusmaksumusest, mis näitab, et meetod ei ole asjakohane, kui seda kohaldada immateriaalse vara väärtuse leidmisel. Lisaks ei sobi see meetod tulevaste aktsiahindade või nende muudatuste ennustamiseks. Bontis on veel märkinud, et EVA meetodit kasutamine eeldab et, konkreetseid meetmeid immateriaalse vara väärtuse mõõtmiseks ei vajata ning juhid ei ole täpselt teadlikud majandusüksuse immateriaalsetest vahenditest ja nende konkreetsest panusest. (Ibid.)

Iazzolino, Laise, ja Migliano võrdlevad 2014. a avaldatud artiklis „Measuring Value Creation: VAIC and EVA” omavahel juba eespool tutvustatud EVA meetodit ja intellektuaalse kapitali lisandväärtuse koefitsiendi meetodit (*Value Added Intellectual Coefficient* edaspidi lühendatult *VAIC*). EVA on kasulik, kui soovitakse mõõta

majandusüksuse tulemuslikkust koos muude näitajatega ning see võimaldab analüütikutel paremini uurida majandusüksuse finantstulemusi. VAIC seevastu vaatlleb lisandväärtust mitmesugustest seisukohtadest. EVA mõõdab eelkõige lisandväärtust aktsionäride seisukohalt, kuid VAIC mõõdab lisandväärtust muude huvirühmade seisukohast. Seega on need kaks erinevat vaatenurka kasutatavat meetodit, mida kasutatakse majandusüksuses lisandväärtuse mõõtmiseks. (2014, 2) VAIC meetodit tutvustas esimesena 1997. a Ante Pulic.

Skandia navigaatoris käsitleti inimkapitali selle omaduste alusel (näiteks võimekus, oskused), Pulic käsitleb inimkapitali kui investeeritud summasid, mis on tehtud töötajatesse (näiteks palk, koolituskulud). Struktuurkapital on see osa lisandväärtusest, millest on inimkapitali väärtus eelnevalt maha lahutatud. Struktuurkapitali mõiste ei ole taaskord täpselt sama, nagu seda oli kasutatud Skandia navigaatoris. Valemis 4 on toodud Pulic-i poolt pakutud valem lisandväärtuse leidmiseks (Iazzolino *et al* 2014, 3):

$$\text{VAIC} = \text{ICE} + \text{CEE} \quad (4)$$

kus

ICE (intellektuaalse kapitali tõhusus) = HCE (inimkapitali tõhusus) + SCE (struktuurkapitali tõhusus),

HCE = VA (lisandväärtus) / HC (inimkapital),

SCE (struktuurkapitali tõhusus) = SC (struktuurkapital) / VA (lisandväärtus),

CEE (kasutatud/palgatud kapitali tõhusus) = VA (lisandväärtus) / CE (kasutatud/palgatud kapitali raamatupidamislik väärtus).

EVA ja VAIC ei ole ühesugused meetodid. EVA põhineb finantsteoorial ja VAIC keskendub intellektuaalse kapitali efektiivsuse mõõtmisele. VAIC on kasulik, kui soovitakse mõõta väärtuse loomist nendes majandusüksustes, kus on palju teadustööd (majandusüksuse tegevus põhineb inimeste teadmistel ja oskustel). VAIC meetodi abil võib leida koefitsiendi, mille abil mõõta majandusüksuse tulemuslikkust õppe ja kasvu seisukohast. Oluline on märkida, et VAIC arvestab huvirühmade seisukohti ning see on peamine, mis eristab seda muudest ärikasumil põhinevatest meetoditest.

Majandusüksuse motiivid immateriaalse vara mõõtmiseks võivad olla väga mitmesugused. Karl-Erik Sveiby on toonud mõned näited immateriaalse vara mõõtmise lähenemisviisidest vastavalt majandusüksuse motiividele (2010):

- 1) Jälgimise tulemuslikkus (kontroll) – parimad on Baldrige auhinna väljaandmisel leitavad tulemuslikkuse näitajad ja peamised tulemuslikkuse näitajad.

- 2) Majandusüksuse soetamine/müük (rahaline hindamine) – parimad on tegevusvaldkonna võtmenäitajad (dollarit kliki kohta, dollarit kliendi kohta, kaubamärgi hindamine).
- 3) Aruanne sidusrühmadele (selgitused, avalikud suhted) – parimad on intellektuaalse kapitali täiendused, EVA ja kolmekordse tulemi meetodid.
- 4) Investeerimise juhend (otsus) – ükski immateriaalne lähenemisviis ei suuda anda paremat tulemust kui diskonteeritud rahavoogude meetod.
- 5) Peidetud väärtuse paljastamine (õppimine) – parimad on tulemuskaardi ja otsese intellektuaalse kapitali meetodid.

Ükski meetod ei suuda täita kõiki neid eesmärke (motive), meetod tuleb valida sõltuvalt eesmärkidest, olukorrast ja infotarbijatest.

2.4 Kokkuvõtte meetoditest

Alapeatükis 2.3 on kirjeldatud meetodeid, mis võivad üksteisest täielikult erineda, kuid on ka palju uusi meetodeid, mis on lihtsalt vanemate meetodite edasiarendused. Kahjuks ei ole magistritöö raames võimalik kõiki olemasolevaid meetodeid tutvustada. Lisas 7 on toodud Karl-Erik Sveiby koostatud loetelu 42 meetodist. Kuid kindlasti ei ole Sveiby meetodite loetelu lõplik ja on veel mitmesuguseid meetodeid. Meetodite arvukusele viitab ka asjaolu, et paljusid meetodeid tuleb kohandada vastavalt konkreetse majandusüksuse iseärasustele ning seetõttu ongi paljud majandusüksused ise välja töötanud meetodi, mis sobib kasutamiseks ainult selles majandusüksuses.

Otsese intellektuaalse kapitali meetodite puhul hinnatakse immateriaalse vara rahalist väärtust läbi selle osade kindlaks tegemise. Kui osad on kindlaks tehtud, saab neid ka otseselt hinnata, kas individuaalselt või kogumina ühe koefitsiendiga. Turupõhise lähenemisviisiga meetodite puhul arvutatakse majandusüksuse turuväärtuse ja aktsionäridele kuuluva omakapitali väärtuse vahe, mis näitabki immateriaalse vara väärtust. Tulemuskaardi meetodite puhul tehakse kindlaks immateriaalse vara komponendid ja luuakse näitajad, mis seejärel kirjeldatakse tulemuskaardi või graafikuna. Tulemuskaardi meetodid sarnanevad otsese intellektuaalse kapitali meetoditega, kuid tulemuskaardi meetodi puhul ei prognoosita vara rahalist väärtust. Koondindeks kas leitakse või ei leita, mõlemad variandid on lubatud. Vara kasumlikkuse arvutamisel põhinevate meetodite puhul on majandusüksuse perioodi keskmine

maksueelne kasum jagatud majandusüksuse keskmise materiaalse põhivaraga. Tulemuseks on majandusüksuse vara kasumlikkus, mida seejärel võrreldakse tegevusvaldkonna keskmisega.

Meetoditel on eeliseid, samuti on neil kõigil ka puudused. Meetodid, mis pakuvad rahalisi hinnanguid (nt vara kasumlikkuse ja turukapitalisatsiooni meetodid), on kasulikud olukordades, kus toimub majandusüksuste ühinemine või omandamine ja samuti aktsiahinna kujunemisel. Neid saab samuti kasutada samasse tegevusvaldkonda kuuluvate majandusüksuste võrdlemiseks ning need on sobilikud, immateriaalse vara rahalise väärtuse illustreerimiseks. Meetodid põhinevad rahalistel hinnangutel ja neid on raamatupidamises lihtne kasutada. Nende suurimaks puuduseks on see, et tõlgendades kõike rahalises väärtuses, võivad saadud tulemused jääda pealiskaudseks. Vara kasumlikkuse meetodid on väga tundlikud intressimäära ja diskontomäära kõikumistele ning meetodeid, mis mõõdavad tulemusi organisatsiooni tasandil, ei saa kasutada majandusüksuse madalamate tasemete juhtimisel. Mitmeid neist meetoditest ei saa kasutada mittetulundusorganisatsioonide, majandusüksuse sisemiste huvirühmade ja avaliku sektori organisatsioonide puhul – see kehtib eriti turukapitalisatsiooni meetodite puhul.

Otseste intellektuaalse kapitali ja tulemuskaardi meetodite eeliseks on see, et need suudavad luua parema ülevaate organisatsiooni „tervisest” ja neid saab hõlpsasti kohaldada igal majandusüksuse tasandil. Need mõõdavad sündmusi/näitajaid lähemalt ja seeläbi võib aruandlus olla kiirem ja täpsem, kui ainult finantsnäitajate hindamisel. Nende puhul ei ole vaja teha rahalisi mõõtmisi, seega on need väga kasulikud mittetulunduslikele organisatsioonidele, majandusüksuste sisemistele huvirühmadele ja avaliku sektori organisatsioonidele ning samuti keskkonna ja sotsiaalsetel eesmärkidel. Puuduseks on see, et näitajad sõltuvad konkreetse majandusüksuse eripäradest ja neid tuleb iga üksuse ja eesmärgi jaoks kohandada. See muudab majandusüksuste võrdlemise väga keeruliseks. Meetodid on tunduvalt uuemad ja seetõttu ei aktsepteeri ühiskond ja juhid neid piisavalt, sest ollakse harjunud nägema kõike ainult finantsseisukohast. Terviklik lähenemine võib anda palju infot ja andmeid, mida on raske analüüsida ja juhtimisotsuste tegemiseks kasutada.

Lisa 7 näitab, et kõige rohkem on esindatud erinevaid tulemuskaardi meetodeid (loetelus 22 meetodit). Esimesed meetodid pärinevad juba 1992. a ning antud meetodite põhjal on tehtud edasiarendusi tänaseni. Ka otseste intellektuaalse kapitali meetodid on üpris levinud, neid leiab loetelust 12 ja see näitab, et ka neid meetodeid on tänaseni edasi arendatud. Mainitud meetodite ajalugu on aga pikem ja esimene meetod pärineb juba 1988. a.

Turukapitalisatsiooni ja kasumlikkuse meetodeid leidub eespool nimetatutest kordades vähem (mõlemat meetodit loetelus ainult 4) ja nendest meetoditest puuduvad ka kaasaegsemad edasiarendused. Kõik kasumlikkuse meetodid pärinevad perioodist 1997-1999. Kõige vanem loetelus olev meetod Tobini q kuulub turukapitalisatsiooni meetodite hulka ja pärineb 1968. a.

Varased uuringud keskendusid eelkõige mõistetele ja klassifitseerimisele. Huvitav on, et paljudel intellektuaalse kapitali meetoditel on sarnane ülesehitus ja mõõdikud, mis on lihtsalt teistmoodi nimetatud. Näiteks Skandia navigaatorist (*Skandia Navigator*) pärinevat inimkapitali mõistet on tehnoloogia vahendaja (*Technology Broker*) meetodis nimetatud inimkeskseks varaks ja immateriaalse vara jälgimise (*Intangible Asset Monitor*) meetodis hoopis personali pädevuseks. Seda sarnaste kontseptsioonide ümbernimetamist võib intellektuaalse kapitali mõõtmise valdkonnas tõlgendada nii positiivsena kui ka negatiivsena. Positiivne on, et teadlased kitsendavad raamistikke ja keskenduvad tähtsatele mõistetele, mis on järjepidevuse eelduseks. Võib-olla toimub muutus paremuse poole valdkonna edasi arenemisel ja tekib soov välja töötada selliseid meetmeid, mida saaks mitmesugustes majandusüksustes rakendada. Oluline on, et lähitulevikus areng selles valdkonnas toimuks nii, et iga teadlane saaks töös kasutada ühiseid määratlusi. (Bontis 2000, 19) Näiteks tehnoloogia vahendaja ja Skandia navigaatoril on nende erinevusest (esimese küsimused, mis olemuselt on subjektiivsed ja teise meetmed, mis olemuselt on objektiivsed) hoolimata veel sarnasusi. Mõlemad meetodid vaatlevad personaalarvutite arvu ühe töötaja kohta, et mõõta struktuurkapitali või infrastruktuurilisi varaobjekte. (Bontis 2000, 13)

Immateriaalsel varal on märkimisväärne mõju majandusüksuse visiooni rahastamisel. Finantseerimist laenude abil on lihtne mõõta, kuid teadmismahukate majandusüksuste puhul on see keerulisem, sest puuduvad konkreetset materiaalsed tagatised. Katsed mõõta immateriaalset vara on viinud selleni, et isegi töötajaid üritatakse kajastada bilansikirjetel mõõdetuna dollarites. Seejuures kasutatakse selleks niisuguseid rahalisi muutujaid nagu töötaja diskonteeritud väljund tema elu jooksul, haiguslehtede ja personalivoolavuse maksumus. Seda kõike eesmärgiga anda juhtidele raamatupidamislike arvutuste abil juhtimisotsusteks täiendavat infot. Töötajate kajastamine bilansikirjetel on seni jäänud ainult katsetusteks (töötajad ei vasta immateriaalse vara mõistele), kuid kindlasti võiks analoogset infot töötajate väärtuse kohta kajastada majandusaasta aruande juurde kuuluvates lisades.

Rahvusvaheliste raamatupidamisstandardite nõukogu ja selle liikmesriikides tegutsevate kolleegide suur väljakutse on, kuidas kehtestada nõuded intellektuaalse kapitali

avalikustamiseks. Mõõtmise näited on seni olnud liiga konkreetse majandusüksuse kesksed ja seetõttu ei saa eeldada, et näitajad oleksid piisavalt üldised, et hõlmata majandusüksuste (näiteks mitmesuguste rahvusvaheliste tööstusettevõtete) vajadusi. Tegelikult võib standardite kehtestamine sellises teadustöö algses staadiumis hoopis kahjulikuks osutuda. Lühiajalises perspektiivis on vabatahtlik avalikustamine ainus lahendus. Pikaajalises perspektiivis tuleks lähtuda kapitaliturgude nõudmistest. Kui analüütikud ja aktsionärid leiavad, et intellektuaalse kapitali avalikustamine on kasulik äritegevuse selgitamisel, siis majandusüksustel ei ole enam valikut ja seda infot tuleb huvirühmade nõudmisel ka avalikustada. Vahepeal peavad aga teadlased jätkama empiirilisi uuringuid, et toetada majandusüksustes avalikustamise rakendamist.

Ei ole olemas üht meetodit, mis aitaks vastuse leida kõigis küsimustes ja iga eesmärgi saavutamiseks tuleb valida sobilik meetod. Suurt kasu annab majandusüksusele juba uue meetodi arendamine ja juurutamine, sest siis vaadeldakse majandusüksust läbi uute vaatenurkade. See tagab parema arusaama intellektuaalse kapitali rollist majandusüksuse tegevuses. Samuti on väga keeruline välja töötada ühised standardid, mis sobiksid rakendamiseks kõigile majandusüksustele. Erineva tegevusvaldkonna ja sageli ka sama tegevusvaldkonna majandusüksustele ei pruugi ühesugused nõuded sobida. Immateriaalse vara uurimine ja meetodite arendamine jätkub seni, kuni on vastu võetud üldtunnustatud meetod(id), sest majandusüksuse jaoks on oluline teada, et kuidas ja mida peab tegema, et immateriaalse vara väärtust suurendada või vähendada.

3. IMMATERIAALSE VARA OSATÄHTSUSE DÜNAAMIKA EESTI ETTEVÕTETES

Peatükkides 1 ja 2 on lähtunud põhimõttest, et immateriaalsete varaobjektide roll majandusüksuse edukas toimimises aina suureneb ja seetõttu on oluline nende varaobjektide kohta ka infot jagada nii majandusüksuse sisestele, kui ka välistele infotarbijatele. Peatükis 3 selgitatakse, kas Eestis registreeritud äriühingutes on immateriaalse vara osatähtsus kogu põhivaras viimase kümnendi jooksul muutunud.

3.1 Valimi koostamine ja valitud ettevõtete tutvustus

Selleks, et välja selgitada, kas immateriaalse vara osatähtsus koguvaras on viimase kümnendi jooksul muutunud, on vaadeldud ettevõtete majandusaasta aruandeid perioodil 2003 kuni 2012. Valitud on Tallinna Börsi põhinimekirja kuuluvad ettevõtted, kes peavad aruannete esitamisel lähtuma IFRS-ist. Börsiettevõtted on valitud ka seetõttu, et nende puhul on üldjuhul tegemist tegevusvaldkonna liidritega, kes ühel või teisel viisil omavad eelist konkurentide ees. Registrite ja Infosüsteemide Keskuselt saadud info kohaselt esitas 2012. a IFRS-ist lähtuvalt ettevõtte majandusaasta aruande 278 ettevõtet. Tallinna Börsi põhinimekirjas on noteeritud 13 ettevõtte aktsiad. Seega on valimiga kaetud umbes 5% kõigist IFRS-i põhjal majandusaasta aruannet esitavatest ettevõtetest.

Valitud perioodi aruannetest on välja toodud rahalistest näitajatest ettevõtte koguvara bilansiline väärtus, põhivara bilansiline väärtus ning põhivara puhul lisaks mitmesuguste põhivaraobjektide (materiaalne, immateriaalne, kinnisvarainvesteeringud jne) bilansilised väärtused. Immateriaalse vara kohta on ettevõtete raamatupidamise aastaaruande lisades avalikustatud info põhjal välja toodud ka mitmesuguste varaliikide bilansiline jääkmaksumus. Nende rahaliste näitajate alusel on arvutatud suhtarvud ja analüüsitud immateriaalse vara osatähtsuse muutumist põhivaras kümneaastase perioodi vältel. Lisaks on võimalusel

vaadeldud ka immateriaalse vara liikide mitmekesisuse muutumist ajas (eeldusel, et ettevõtte on vastava info lisades avalikustanud) – kas on suurenenud, jäänud samaks või on vähenenud eri liiki immateriaalsete varaobjektide arv.

Järgnevalt on lühidalt tutvustatud 13 börsiettevõtet. **Arco Vara AS** on 1992. a asutatud ettevõtte, mille varasem ärinimi oli AS Arco Kinnisvara. Arco Vara on kinnisvaraarenduse ja –vahendusettevõtte, mis pakub kõiki kinnisvaraga seonduvaid teenuseid: vahendus, analüüs, hindamine, arendus ja haldus. Arco Vara kontserni esindused asuvad Eestis, Lätis ja Bulgaarias. Arco Vara aktsiad noteeriti Tallinna Börsil alates 2007. a. Lisas 8 on toodud Arco Vara AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Baltika AS on 1990. a asutatud moerõivabrändide loomise, arendamise, tootmise ja müügi korraldamisega tegelev ettevõtte. Baltika eelkäia Gentleman asutati aastal 1928. Grupi brändid on esindatud Ida- ja Kesk-Euroopa turgudel. Ettevõtte aktsiad viidi Tallinna Börsile 1997. a. Lisas 9 on toodud Baltika AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Ekspress Grupp AS on 1995. a registreeritud meediakontsern, mille tegevus hõlmab kirjastamist, trükiteenuseid ja online-meedia sisutootmist. Ekspress Grupi eelkäia alustas tegevust 1989. a, mil avaldati populaarse nädalalehe Eesti Ekspress esimene väljaanne. Ekspress Grupp mängib olulist rolli ajalehtede ja ajakirjade kirjastamisel ning on Baltimaade juhtiv online-meedia ettevõtte. Grupi aktsiad noteeriti esmakordselt Tallinna Väärtpaberibörsi põhinimekirjas 2007. a. Lisas 10 on toodud Ekspress Grupp AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud. Ekspress Grupp AS rakendab IFRS-i alates 2006. a.

Harju Elekter AS on 1995. a asutatud ning selle eelkäijaks on 1982. a asutatud Harju Elekter (1968. a tegevuse algus Harju KEK koosseisus). Harju Elekter tegeleb elektrijaotusseadmete ja juhtaparatuuri tootmisega; metalltoodete tootmise, hulgi ja vahenduskaubandusega; valgustite ja elektritarvete jaemüügiga; kinnisvaraalse tegevusega; äri- ja juhtimislase nõustamisega ning valdusfirmade tegevusega. Harju Elektri aktsiad on Tallinna Börsi põhinimekirjas noteeritud alates 2003. a. Lisas 11 on toodud Harju Elekter AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Merko Ehitus AS on 1990. a asutatud ehitusettevõtte, mis tegutseb Eestis, Lätis ja Leedus ning mille aktsiad on noteeritud Tallinna börsil alates 2008. a. 2012. a tegutses ettevõtte valdusettevõttena, kontserni kuulusid ehitusalaseid terviklahendusi pakkuvad ehitus- ja kinnisvaraarenduse ettevõtted. Lisas 12 on toodud Merko Ehitus AS-i konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvatud suhtarvud.

1988. a tegevust alustanud **Nordecon AS** (endiste nimedega AS Eesti Ehitus ja Nordecon International AS) on üks suuremaid ehituskontserne Eestis. Ettevõtte põhitegevusaladeks on elamute ja mitteeluhoonete ehitus, teede ja kiirteede ehitus, teehoole, vee- ja kanalisatsioonivõrkude ehitus, vesiehitus ja muude liigitamata rajatiste ehitus. Nordecon AS rakendab IFRS-i alates 2005. a ning grupi aktsiad on Tallinna Börsi põhinimekirjas noteeritud alates 2006. a. Lisas 13 on toodud Nordecon AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvatud suhtarvud.

Olympic Entertainment Group AS (endise nimega OÜ Mecom Grupp) on 1999. a asutatud ettevõtte. Olympic ja tema tütarettevõtted on juhtivad hasartmänguteenuste osutajad Balti riikides ning kontsernile kuuluvad kasiinod nii Poolas, Slovakkias, Valgevenes kui ka Itaalias. Kontserni aktsiad on noteeritud Tallinna börsil alates 2006. a. Lisas 14 on toodud Olympic Entertainment Group AS-i konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvatud suhtarvud.

Premia Foods AS on 2008. a lõpus asutatud valdusfirma grupi ettevõtete jaoks, mis ühendab mitmesuguseid toiduainetega tegelevaid ettevõtteid, sealhulgas jäätise, külmutatud toiduainete ja kalatööstuse ettevõtteid kuues riigis. Kontserni aktsiad on noteeritud Tallinna börsil alates 2010. a. Lisas 15 on toodud Premia Foods AS-i konsolideeritud 2009.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning arvatud suhtarvud. Premia Foods ei sobi käesolevasse analüüsi, kuna on asutatud 2008. a ja nii on võimalus analüüsida ainult nelja viimase aasta aruandeid. Lühikesest vaadeldavast perioodist hoolimata on töös põgusalt käsitletud ka seda börsiettevõtet.

Silvano Fashion Group AS on 1996. a asutatud ettevõtte, mille eelkäijateks olid AS Klementi ja AS PTA Grupp (asutatud 1944). Silvano tegeleb naiste pesu disainimise, tootmise ja turustamisega. Ettevõtte aktsiad on noteeritud Tallinna börsi põhinimekirjas alates 2006. a. Lisas 16 on toodud Silvano Fashion Group AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning suhtarvud.

Skano Group AS (endise nimega Viisnurk AS) on 1945. a asutatud ettevõtte, mis tegeleb ehitusmaterjalide tootmise, mööbli ja sisustuskaupade jaekaubanduse ning mööbli tootmisega. Kontserni aktsiad noteeriti esmakordselt Tallinna börsil 2007. a. Lisas 17 on toodud Skano Group AS-i konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Tallink Grupp AS on 1994. a asutatud meretranspordiga tegelev ettevõtte, mis on Euroopa juhtiv laevandusettevõtte pakkudes kõrgetasemelisi minikruisi- ja reisijateveoteenuseid Läänemerel. Kontsern on üks juhtiv ro-ro kaubateenuste pakkuja. Tallink Grupi aktsiad on Tallinna Börsil noteeritud alates 2005. a. Lisas 18 on toodud Tallink Grupp AS-i konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Tallinna Kaubamaja AS on 1960. a asutatud ning tegeleb jae- ja hulgikaubanduse ning renditegevusega. Kaubamaja kontsern tegeleb mitmete kaubamärkide juhtimisega, nende hulgas näiteks Kaubamaja, Selver, ABC King, SHU ja I.L.U. Kontserni aktsiad on noteeritud Tallinna börsi põhinimekirjas alates 1997. a. Lisas 19 on toodud Tallinna Kaubamaja AS-i konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Tallinna Vesi AS on vee tootmise, puhastamise ja tarbijate veega varustamise ning heit- ja sadevete ärajuhtimise ja puhastamisega tegelev ettevõtte. 1967. a asutati ettevõtte eelkäija Tallinna Veevarustuse ja Kanalisatsiooni Valitsus. Tallinna Vesi rakendab IFRS-i alates 2004. a ning ettevõtte aktsiad noteeriti esmakordselt Tallinna Börsi põhinimekirjas 2005. a. Lisas 20 on toodud Tallinna Vesi AS konsolideeritud 2003.-2012. a majandusaasta aruannetest kogutud bilansinäitajad vara kohta ning nende põhjal arvutatud suhtarvud.

Alapeatükis 3.2 on analüüsitud immateriaalse vara osatähtsuse ja mitmekesisuse muutumist.

3.2 Immateriaalse vara osatähtsuse ja mitmekesisuse analüüs

Töös ei ole põhjalikult analüüsitud kõigi ettevõtete üksikuid majandusaasta aruandeid ning neis toimunud muutusi, vaid suuremaid muutusi, mis on toimunud immateriaalse vara osatähtsuse muutumises põhivaras. Tabelis 2 on näha, et enamikus ettevõtetes on kümne aasta jooksul suurenenud nii immateriaalse vara bilansiline väärtus kui ka immateriaalse vara

osatahtsus põhivaras. Mõlema näitaja vähenemine toimus neljas ettevõttes: Arco Vara, Silvano Fashion Group, Skano Group ja Tallinna Vesi. Kõige suurem vähenemine osatahtsuses kümne aasta jooksul leidis aset Silvano Fashion Group-is (2003. a 10,61% ja 2012. a 2,22%). Tallink Grupp on erandiks, kuna seal on toimunud immateriaalse vara bilansilise väärtuse suurenemine, kuid seejuures on osatahtsus vähenenud. See on põhjustatud muude põhivara rühmade bilansilise väärtuse suurenemisest (eelkõige materiaalse põhivara). Oleks ekslik vaadata ainult valitud perioodi esimest ja viimast aastat, seega on järgnevalt põhjalikumalt analüüsitud kümnendil toimunud muutusi.

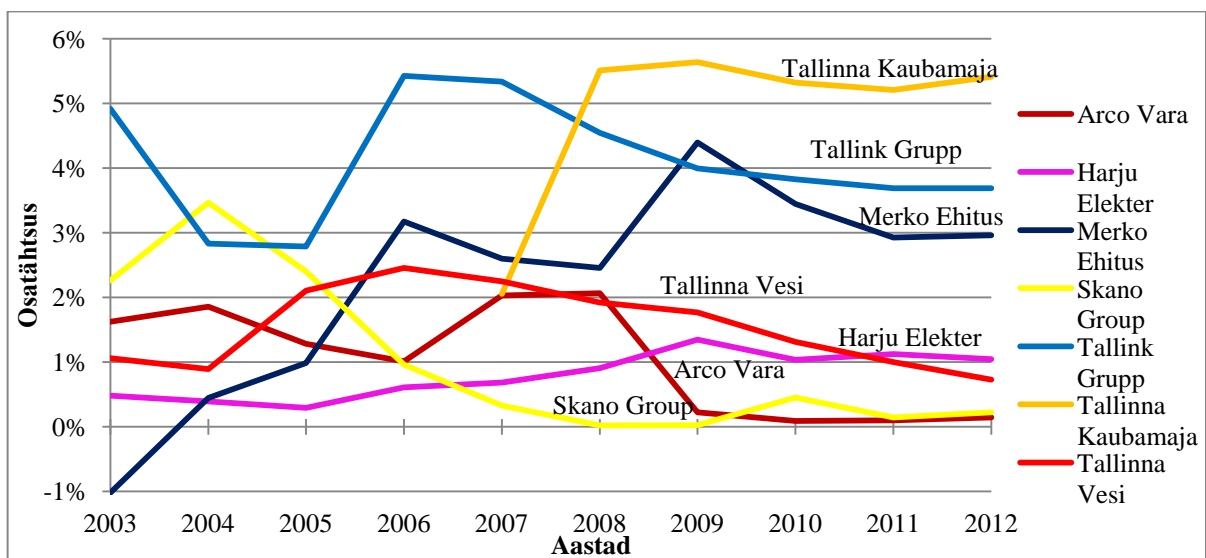
Tabel 2. Immateriaalse vara bilansilise väärtuse (tuhandetes eurodes) ja osatahtsuse võrdlus aastatel 2003 ja 2012

Ettevõtte nimi	Bilansiline väärtus/ osatahtsus põhivaras	2003	2012	Muutus
Arco Vara	bilansiline väärtus	596	21	↓
	osatahtsus põhivaras	1,62%	0,14%	↓
Baltika	bilansiline väärtus	881	4 150	↑
	osatahtsus põhivaras	12,98%	51,04%	↑
Ekspress Grupp	bilansiline väärtus	-17	51 450	↑
	osatahtsus põhivaras	-0,20%	77,07%	↑
Harju Elekter	bilansiline väärtus	114	1 365	↑
	osatahtsus põhivaras	0,48%	1,05%	↑
Merko Ehitus	bilansiline väärtus	-102	1 365	↑
	osatahtsus põhivaras	-1,02%	2,96%	↑
Nordecon	bilansiline väärtus	1 207	14 857	↑
	osatahtsus põhivaras	14,97%	48,84%	↑
Olympic Entertainment Group	bilansiline väärtus	893	30 226	↑
	osatahtsus põhivaras	4,79%	54,55%	↑
Silvano Fashion Group	bilansiline väärtus	467	443	↓
	osatahtsus põhivaras	10,61%	2,22%	↓
Skano Group	bilansiline väärtus	237	23	↓
	osatahtsus põhivaras	2,26%	0,23%	↓
Tallink Grupp	bilansiline väärtus	12 912	58 999	↑
	osatahtsus põhivaras	4,92%	3,69%	↓
Tallinna Kaubamaja	bilansiline väärtus	-60	11 236	↑
	osatahtsus põhivaras	-0,17%	5,41%	↑
Tallinna Vesi	bilansiline väärtus	1 365	1 154	↓
	osatahtsus põhivaras	1,06%	0,73%	↓

Allikas: (Autori koostatud lisade 8 kuni 20 põhjal)

Kolmeteistkümne ettevõtte immateriaalse vara osatähtsused põhivaras (väljendatud protsentides) on koondatud lisasse 21. Koondtabeli põhjal on tehtud joonis (lisa 22). Lisast 22 on näha, et valimi põhjal ei saa ühest järeldust osatähtsuse muutumise kohta teha, sest ettevõtetes oli osatähtsuse dünaamika küllaltki erinev. Lisa põhjal võiks ettevõtted jaotada justkui kahte rühma. Esimese rühma moodustavad ettevõtted, kus 2003. a oli immateriaalse vara osatähtsus väga väike ja 2012. a on see märkimisväärselt tõusnud (osatähtsus ligikaudu 50% või rohkem). Kõige suurem immateriaalse vara osatähtsus 2012. a oli Ekspress Grupis 77,07% (2003. a -0,20%), Premia Foods-is 59,75% ja Olympic Entertainment Group-is 54,55% (2003. a 4,79%). Veel kuuluvad siia rühma Baltika ja Nordecon.

Teise rühma moodustavad ettevõtted, kus 2003. a oli immateriaalse vara osatähtsus suhteliselt väike (5% või vähem) ja on seda võrreldes eespool mainitud ettevõtetega ka 2012. a. Joonisele 6 on koondatud need ettevõtted, kus kümnendi jooksul on immateriaalse vara osatähtsus püsivalt jäänud alla 6%. Kõige väiksem osatähtsus 2012. a oli Arco Varas 0,14% (2003. a 1,62%), Skano Group-is 0,23% (2003. a 2,26%) ja Tallinna Vees 0,73% (2003. a 1,06%). Teise rühma kuuluvad veel ka Tallink Grupp, Silvano Fashion Group, Harju Elekter, Merko Ehitus ja Tallinna Kaubamaja.

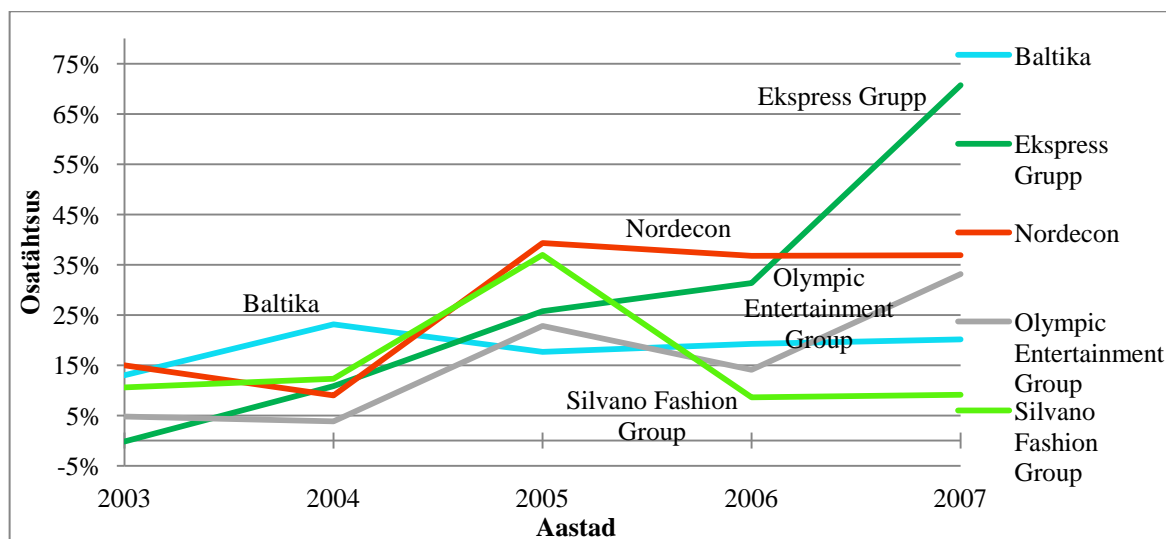

Joonis 6. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras aasta lõpu seisuga 2003-2012

Allikas: (Väljavõte lisast 22)

Esimesed suuremad muutused valitud kümnendil toimusid aastal 2005, kui mitmes ettevõttes toimus põhivaras märkimisväärne immateriaalse vara osatähtsuses tõus. Joonisel 7

on näidatud need ettevõtted, kus perioodil 2003 kuni 2007 on toimunud osatähtsuses suuremad muutused. Joonisel on näha, et 2005. a toimus osatähtsuse suurenemine neljas ettevõttes. See toimus eelkõige erinevate soetuste tõttu. Näiteks Nordecon soetas osalused OÜ Mapri Prokjektis, AS Linnaehituses ja AS Aspis (Majandusaasta aruanne 2005, 25-26). Olympic Entertainment Group soetas 100%-lised osalused ettevõtetes Baltic Gaming A/S ja Nordic Gaming AS, millega lisandus firmaväärtust 9,2 miljonit eurot (Majandusaasta aruanne 2005, 42). Ka Ekspress Grupp soetas mitu osalust, sh Ekspress Hotline AS, Raamatuvaramu OÜ, Netikuulutused OÜ, Tavo Vaikas UAB ja Linnaleht AS (Majandusaasta aruanne 2005, 21-23). Silvano Fashionis tingis immateriaalse vara osatähtsuse tõusu materiaalse põhivara vähenemine – müüdi maa ja ehitised ning ettevõtte jätkas tegevust nendel pindadel rentnikuna (Majandusaasta aruanne 2005, 27).

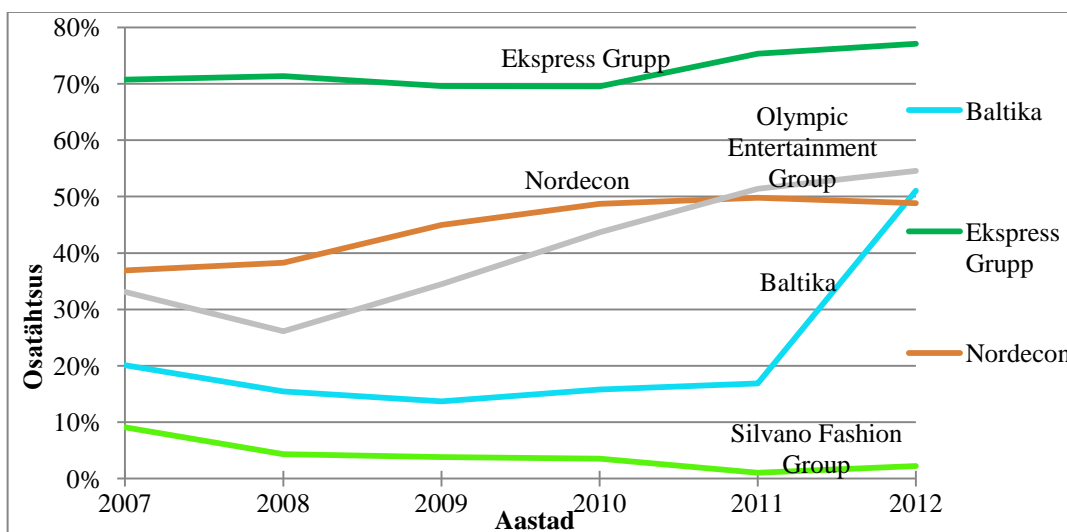
Joonis 7. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras aasta lõpu seisuga 2003-2007

Allikas: (Väljavõtte lisast 22)

Ettevõtete tegevuse laienemist muudesse riikidesse on mõjutanud ka Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004. a. Liitumisega kaasnes kaupade ja teenuste vaba liikumine, mis lõi paremad tingimused ekspordiks Euroopa Liidu laiale turule. Euroopa Liiduga liitumise algusaastatel õitses tänu kinnisvarabuumile ehitussektor. Joonisel 6 on näha, et Merko Ehituses toimus immateriaalse vara osatähtsuse tõus põhivaras järk-järgult aastatel 2004-2006. Ka Nordeconis tõusis 2005. aastal märkimisväärselt immateriaalse vara osatähtsus ja püsis stabiilsena järgnevatel aastatel.

Tõus osatähtsuses toimus mitmes ettevõttes ka 2007. aastal, kuid kõige märkimisväärsim oli see Ekspress Grupis ja Olympic Entertainment Group-is. Ekspress Grupis põhjustas vara väärtuse suurenemise ja bilansimahu olulise suurenemise uue trükimasina ning Delfi Grupi ja Maalehe ostmine (Majandusaasta aruanne 2007, 46). Olympic Entertainment Group-is lisandus firmaväärtust mitmesugustest äriühendustest 32,6 mln euro võrra (Majandusaasta aruanne 2007, 46). Ettevõtete laienemist muudesse Euroopa riikidesse soodustas veelgi 2007. a Schengeni viisaruumi avanemine, mis mõjutas äri- ja majandus-sidemete tihenemist Euroopaga.

Joonisel 8 on näha need ettevõtted, kus perioodil 2007-2012 on toimunud immateriaalse vara osatähtsuses suuremad muutused. 2008. a teises pooles hakkas majanduslanguse ja ehitussektori taandarengu tõttu kasvama tööpuudus ning jõudis 2010. a 16,7 protsendini (Himma, 2014). Tööpuuduse suurenemine on märgiks, et riigi majanduses toimuvad muutused ning inimeste tarbimisharjumused muutuvad. Jooniselt 8 on näha, et mitmes ettevõttes on immateriaalse vara osatähtsus põhivaras vähenenud.

Joonis 8. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras aasta lõpu seisuga 2007-2012

Allikas: (Väljavõte lisast 22)

2008. aastal vähenes Olympic Entertainment Group-is firmaväärtus umbes 10 mln euro võrra, sh kursivahedest tulenevalt 4 mln ja firmaväärtuse allahindlusest 6 mln (Majandusaasta aruanne 2008, 45). Ka Silvano Fashion Group-is hinnati firmaväärtust alla. 2009. a

vähenes firmaväärtus veelgi, kuna võõrandamise käigus elimineeriti tütarettevõtte firmaväärtus. Samal põhjusel vähenes oluliselt ka tarkvara väärtus.

Baltikas ei toimunud majandusolukorrast tulenevaid allahindlusi. Immateriaalse vara osatähtsus 2008. aastal vähenes, kuna ettevõtte soetas materiaalsed põhivara (kinnisvarainvesteeringuid). Jooniselt 6 on näha, et majanduslanguse aastatel vähenes immateriaalse vara osatähtsus veel ka Tallink Grupis, Tallinna Veas ja Arco Varas. Kui muudes ettevõtetes toimus suurim langus 2008. aastal, siis Arco Varas leidis see aset 2009. aastal.

Enim mõjutas majanduskriis juba eespool mainitud ehitussektorit ning suur mõju oli ka tööstus- ja teenindussektorile. Tööstuses vähenes eksport ning majanduskriis mõjutas paljusid ettevõtteid (sealhulgas kõiki Balti riikide ettevõtteid). Teenindust mõjutas enim inimeste maksevõime vähenemine ning kliendid eelistasid odavamaid teenuseid. Börsiettevõtete hulgas on mitmeid ehitusettevõtteid (Merko Ehitus, Nordecon), tööstusettevõtteid (Skano Group, Silvano Fashion Group) ja teenindusettevõtteid (Olympic Entertainment Group, Tallink Grupp), keda majanduskriis vähem või rohkem mõjutas.

Arco Vara 2009. a immateriaalse vara väärtuse languse tingis suur allahindlus (696 tuhat eurot) ning ülejäänud oli põhjustatud müükidest ja likvideerimistest (Majandusaasta aruanne 2009, 60). Allahindluste kohta viidatud raamatupidamisaruande lisas 10 ei ole kajastatud allahindluste info, vaid hoopis turustuskulud. IAS 36 paragrahvi 130 kohaselt peab majandusüksus avalikustama info iga üksiku vara, k.a firmaväärtuse, või raha teeniva üksuse väärtuse langusest tuleneva olulise kahjumi kohta, mis perioodi jooksul on kajastatud või tühistatud. 2010.-2012. a majandusaasta aruannetes ei ole esitatud immateriaalse põhivara lisa ja aruandest ei saa välja lugeda, millised muutused on immateriaalse vara väärtuses toimunud. Küll aga on bilansis näha, et antud perioodil on immateriaalse vara bilansiline väärtus nii suurenenud kui ka vähenenud. Arco Vara aktsia on lisatud vaatlusnimekirja, sest ettevõtte teatas 2013. a. alguse börsiteates kontserni vara ja kohustuste ümberhindlusest, millega seoses vähenes ettevõtte omakapital 19,7 mln euro võrra. Ümberhindlus mõjutab olulisel määral ettevõtte 2012. aasta majandustulemusi ning kontserni bilanssi.

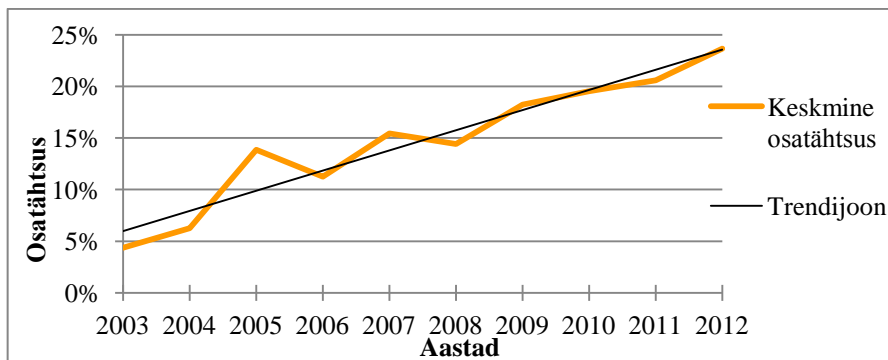
Kui suurt mõju avaldas majanduskriis immateriaalse vara osatähtsusele põhivaras ja kas üldse avaldas? Suurim mõju ilmneb läbi toimunud allahindluste, sest firmaväärtuste, kaubamärkide ja muude immateriaalsete varaobjektide bilansilist väärtust tuli kriitiliselt hinnata ja vajadusel teha allahindlusi. Teine tegur, mis võis otseselt mõjutada osatähtsust, on erinevad ettevõtete ümberstruktureerimised. Ettevõtted pidid ümberstruktureerimisel valima,

kas olemasolevate ja uute eesmärkide saavutamiseks vajatakse enim materiaalsel või immateriaalsel vara.

Alates 2010. a teisest poolest hakkas majandusolukord Eestis taastuma. Kui Euroopa Liiduga liitumine andis Eesti majandusele tugeva tõuke, siis euroalaga ühinemine 2011. a aitas kaasa majanduse väljumisele kriisist. Euro kasutuselevõtt suurendas usaldust Eesti majanduse vastu – aitas Eestisse tuua uusi investeeringuid. Joonisel 8 on näha, et 2012. a on toimunud mitmes ettevõttes immateriaalse vara osatähtsuse tõus, mis toimus nii Ekspress Grupis, Premia Foods-is, Olympic Entertainment Group-is, kuid märkimisväärne tõus (16,88%-lt 51,04%-ni) toimus Baltikas. Tõusu põhjustas oluline vähenemine materiaalses põhivaras, mis tingis ka bilansimahus sama suure vähenemise. Seoses kinnistu võõrandamisega vähenes materiaalne põhivara 5 miljoni euro võrra ja kinnisvarainvesteeringud 8,5 miljoni euro võrra (Majandusaasta aruanne 2012, 54).

Suurimad muutused osatähtsuses on toimunud peamiselt kahel põhjusel. Esimesel juhul on ettevõtted soetanud teisi äriühendusi ja seeläbi on suurenenud bilansis immateriaalse vara või materiaalse vara osatähtsus. Näide sellest on Ekspress Grupp, kus immateriaalse vara osatähtsus suurenes 2007. a hüppeliselt. Nimelt Delfi Grupi ostmisega lisandus 53,2 mln eurot kaubamärkide, kliendisuhete ja tarkvara maksumust ning soetamisel tekkinud firmaväärtust. Teisel juhul on ettevõtte tegevust ümber struktureerinud ja näiteks müünud või soetanud materiaalsel põhivara, kinnisvarainvesteeringuid või muid põhivaraobjekte. Üks näide sellest on Baltika, kes 2012. a kinnistu võõrandas ning seetõttu vähenesid oluliselt nii materiaalne põhivara kui ka kinnisvarainvesteeringud. See omakorda tõi kaasa immateriaalse vara hüppelise osatähtsuse tõusu, kuigi immateriaalse vara bilansilises väärtuses suurt muutust ei toimunud.

Joonisel 9 on esitatud lisas 21 leitud keskmised osatähtsused.

Joonis 9. Immateriaalse vara keskmine osatähtsus põhivaras aasta lõpu seisuga 2003-2012

Allikas: (Autori arvutused lisas 21 toodud andmete alusel)

Keskmise leidmiseks on liidetud kokku aastate lõikes kõigi ettevõtete immateriaalse vara osatähtsused ja jagatud liidetud ettevõtete arvuga. Keskmise osatähtsusele on joonisel lisatud trendijoon, mis näitab, et immateriaalsel varal on põhivaras tõusev trend. 2003. a oli keskmine osatähtsus 4,36% ning 2012. a tõusis see 23,67%-ni. Joonisel 9 toodud keskmine näitab küll tõusvat suunda, kuid osatähtsused põhivaras on nende 13 ettevõtte puhul tegelikult väga erinevad ja periooditi kõikumad.

Lisasse 21 on koondatud kõigi börsiettevõtete immateriaalse vara osatähtsused põhivaras aastatel 2003.-2012. Tumedamalt on märgitud vastava aasta väärtus, kus immateriaalse vara osatähtsus põhivaras oli kõige suurem. Lisa 21 põhjal ei saa üheselt väita, et kõigis ettevõtetes langeks see samale perioodile. Tabelis 3 on loetletud ettevõtted, kus osatähtsus oli suurim perioodil 2004-2006.

Tabel 3. Suurim immateriaalse vara osatähtsus aastatel 2004-2006

Ettevõtte nimi	2004	2005	2006
Silvano Fashion Group	12,33%	36,98%	8,57%
Skano Group	3,47%	2,40%	0,96%
Tallink Grupp	2,83%	2,79%	5,43%
Tallinna Vesi	0,89%	2,10%	2,46%

Allikas: (Väljavõte lisast 21)

Ka nendes ettevõtetes, kus kokkuvõttes on immateriaalse vara osatähtsus aastatega vähenenud, oli aastatel 2004-2007 immateriaalse vara osatähtsus võrreldes muude perioodidega suurim. See periood langeb kokku ka majanduslikult soodsa perioodiga turul, mida eespool on kirjeldatud. Kuidas on mõjutanud Tallinna Börsiga liitumine ettevõtete tegevust?

Mitu ettevõtet liitus börsiga aastatel 2005, 2006 ja 2007 (Arco Vara, Ekspress Grupp, Nordecon, Olympic Entertainment Group, Silvano Fashion Group, Skano Group, Tallink Grupp ja Tallinna Vesi). Loetletud ettevõtted liitusid börsiga majanduslikult kõige soodsamal ajal enne majanduskriisi algust. See omakorda võib olla põhjus, et nendes ettevõtetes ei toimunud nii suuri allahindlusi majanduskriisi ajal, kuna börsil noteerimine võib ettevõtetele tuua eeliseid. Börsil noteerimine annab ettevõttele võimaluse kaasata raha oma tegevuse laiendamiseks nii börsile tulles läbi viidava pakkumisega kui ka tulevikus korraldatavate võimalike lisaemissioonidega. Samuti annab börsiettevõtte staatus parema reputatsiooni, mis

omakorda loob eeldused lihtsamaks ja odavamaks ligipääsuks kapitaliturgudele. Börsil noteerimine suurendab ettevõtte tuntust ning suurendab meedia tähelepanu ja üldsuse huvi ettevõtte vastu. Samuti kasvab ettevõtte usaldusväärsus klientide ja partnerite silmis ning suureneb läbipaistvus. Börsiettevõtetele kehtivad kõrgemad normid aruandluse ja ärietika suhtes. Tuntud ja hinnatud toodet/teenust on alati lihtsam müüa ka rasketes majandustingimustes.

Tabelis 4 on loetletud ettevõtted, kus immateriaalse vara osatähtsus oli suurim aastatel 2008 ja 2009. Nendes ettevõtetes on hoolimata majanduskriisi algusest suurenenud immateriaalse vara osatähtsus, kuid järgnevatel aastatel on ka kriisi mõjutused nendeni jõudnud.

Tabel 4. Suurim immateriaalse vara osatähtsus aastatel 2008-2009

Ettevõtte nimi	2008	2009
Arco Vara	2,06%	0,22%
Harju Elekter	0,91%	1,35%
Merko Ehitus	2,46%	4,40%
Tallinna Kaubamaja	5,51%	5,64%

Allikas: (Väljavõte lisast 21)

Tabelis 5 on loetletud need ettevõtted, kus immateriaalse vara osatähtsus põhivaras oli suurim 2012. a. Huvitav oleks analüüsi jätkata ka järgnevatel perioodidel, et näha, kas ja millistes ettevõtetes immateriaalse vara osatähtsus veelgi suureneb ning kas ühel päeval võib rääkida börsiettevõtetest, kus ligikaudu 100% kogu põhivarast moodustab immateriaalne vara.

Tabel 5. Suurim immateriaalse vara osatähtsus aastal 2012

Ettevõtte nimi	2012
Baltika	51,04%
Ekspress Grupp	77,07%
Olympic Entertainment Group	54,55%
Premia Foods	59,75%

Allikas: (Väljavõte lisast 21)

Tulenevalt IAS 38 paragrahvist 118 peavad ettevõtted avalikustama raamatupidamise aastaaruande lisades täiendavat infot toimunud liikumiste kohta immateriaalse vara liikide

kaupa. Lisadest 8 kuni 20 on näha, et kümnendi jooksul on kajastatavate liikide arv kasvanud (7 ettevõttes) või pigem jäänud perioodi jooksul samaks (5 ettevõttes). Ainult Arco Vara puhul on liikide arv vähenenud, seejuures liikumistest hoolimata ei ole täiendavat lisa 2010.-2012. a raamatupidamise aastaaruandes esitatud. Immateriaalse vara liikidest on kõige levinumad firmaväärtus, kaubamärgid, arenduskulutused, arvutite tarkvara, kliendilepingud (-suhted) ning mitmesugused load ja litsentsid. Lisades kasutatakse ühe liigina ka „muu immateriaalne põhivara”, mille kohta sageli pole täpsustatud, et millised varaobjektid sinna alla kuuluvad. Seega võib ettevõtete bilansis olla kajastatud veel mitmesugust liiki varaobjekte.

Neis ettevõtetes, kellel bilansis on kajastatud firmaväärtus, moodustab see märkimisväärselt osa immateriaalse vara koguväärtusest. Näiteks 2012. aastal moodustas firmaväärtus immateriaalse vara koguväärtusest Nordeconis ja Olympic Entertainment Group-is ligikaudu 97%, Premia Foods-is 88% ja Ekspress Grupis 80%. Erandiks on näiteks Tallink Grupp, kus on esindatud firmaväärtus, kuid suurima osa 67% moodustavad kaubamärgid. Tallinna Vees ei ole firmaväärtus esindatud ning tervelt 97% immateriaalse vara koguväärtusest moodustavad litsentsid ja muud immateriaalsed varaobjektid. Tallinna Vee majandusaasta aruande lisast saab lugeda, et muude alla kuuluvad nii patendid, kaubamärgid kui ka sertifikaadid (Majandusaasta aruanne 2012, 33). Enim immateriaalse vara liike on 2012. a seisuga välja toodud Premia Foods-i majandusaasta aruandes – liikumised on näidatud seitsme immateriaalse vara liigi kohta. Tallinna Kaubamaja on ainuke börsiettevõtte, kus ei olnud kogu vaadeldava perioodi jooksul bilansis immateriaalne põhivara kajastatud (immateriaalne vara puudus aastatel 2004-2006).

Börsiettevõtete hulgas on väga mitmesuguste tegevusvaldkondade ettevõtteid ja seega on keeruline võrrelda sama tegevusvaldkonna ettevõtteid. Siiski on mõned ettevõtted, kelle tegevusvaldkond on sama või ligilähedane. Näiteks Nordecon ja Merko Ehitus on mõlemad ehitusettevõtted. Nordeconis oli 2012. a immateriaalse vara osatähtsus 48,84%, kuid Merko Ehituses kõigest 2,96%. Ettevõtetes on immateriaalse vara bilansiline väärtus ja osatähtsus põhivaras vaadeldava perioodi jooksul tõusnud ning suurima osa immateriaalsest varast moodustab firmaväärtus (Nordeconis 97% ja Merko Ehituses 65%). Mõlemas ettevõttes oli Eestis 2008. a lõpus alanud majanduskriisist hoolimata immateriaalse vara bilansiline väärtus kõrgeim aastatel 2008-2009. Nordeconis oli immateriaalse vara osatähtsus suurim aastal 2011 (49,77%) ja Merko Ehituses aastal 2009 (4,40%). Nordecon Ehitus on hea näide selle kohta, et immateriaalse vara bilansilise väärtuse suurenemine ei pruugi kaasa tuua osatähtsuse suure-

nemist. Nimelt 2007. a soetus ei omanud nii suurt mõju immateriaalse vara osatähtsusele, sest proportsionaalselt suurenes samal aastal ka materiaalse põhivara bilansiline väärtus.

Baltika ja Silvano Fashion Group tegelevad rõivatootmise ja müügiga, kuid ka nende immateriaalse vara osatähtsus on väga erinev. 2012. a oli Baltikas see 51,04% ja samal aastal Silvano Fashion Group-is kõigest 2,22%. Baltikas on kümnendi jooksul osatähtsus tõusnud, kuid Silvano Fashion Group-is on see langenud. 2003. a oli osatähtsus nendes ettevõtetes ligilähedane. Mõlemas ettevõttes olid 2012. a arvel järgmised immateriaalse vara liigid: litsentsid ja tarkvara, kaubamärgid ja ettemaksud ning Baltikas lisaks ka firmaväärtus. Silvano Fashion Group-is oli immateriaalse vara bilansiline väärtus suurim 2007. a ning hakkas järgnevatel aastatel firmaväärtuse allahindluste tõttu oluliselt vähenema. Baltikas on hoolimata majanduskriisist firmaväärtuse bilansiline väärtus tõusnud (soetatud osalusi ja kaubamärke).

Skano Group ja Harju Elekter on tootmissettevõtted, kus toodetakse mitmesuguseid asju. Nende puhul on kindlasti sarnasus see, et suurem rõhk on materiaalsel põhivaral kui immateriaalsel varal. Skano Groupis moodustas immateriaalne vara 2012. a 0,23% ja Harju Elektris 1,05%. Mõlemas ettevõttes on immateriaalse vara osatähtsus ja erinevat liiki varaobjektide arv väga väike ning Skano Group-i puhul on immateriaalse vara osatähtsus vaadeldaval perioodil vähenenud.

Analüüsi tulemused näitavad, et Tallinna Börsi põhinimekirjas olevate ettevõtete immateriaalse põhivara osatähtsusel oli viimase kümnendi jooksul pigem tõusev trend. Mitme ettevõtte puhul oli osatähtsus küllaltki kõikuv ja oleks vale teha ühest järeldust, et osatähtsus on selle perioodi jooksul ainult suurenenud. Pea kõigi ettevõtete puhul on immateriaalse vara bilansiline väärtus suurenenud ja enamikus ettevõtetes on toimunud ka osatähtsuse suurenemine. Immateriaalse vara osatähtsust mõjutavad ettevõtte tegevusvaldkond ning kontserni kuuluvate ettevõtete suurus ja tegevusvaldkond. Käesolevas töös on vaadeldud 5% nendest ettevõtetest, kes 2012. a esitasid majandusaasta aruande lähtuvalt IFRS-ist, kuid täpsemate tulemuste saamiseks tuleks kindlasti valimit suurendada. Huvitav oleks antud analüüsi jätkata ka järgnevatel aastatel suurema arvu ettevõtetega.

KOKKUVÕTE

Viimase paarikümne aasta jooksul on paljude majandusüksuste konkurentsieeliseks saanud immateriaalne vara ja selle oskuslik kasutamine eesmärkide saavutamisel. Immateriaalsete varaobjektide kõrval saab aina suuremat tähelepanu intellektuaalne kapital. Seega on patentide ja autoriõiguste kõrval väga tähtsale kohale tõusnud töötajate teadmised ja oskused.

Immateriaalset vara on defineeritud mitmeti, kuid selle põhiomadused on definitsioonides enamasti sarnased. Immateriaalseks peetakse eristatavat mitterahalist vara, millel puudub aineiline vorm. IAS 38 kohaselt peab immateriaalne põhivara vastama kolmele kriteeriumile: eristatavus, valitsev mõjuvõim ja tulevane majanduslik kasu. Nendes kolmes kriteeriumis seisnebki immateriaalse vara ja intellektuaalse kapitali suurim erinevus. Nimelt ei kajastata paljusid intellektuaalset kapitali esindavaid väärtusi immateriaalse vara koosseisus, kuna majandusüksusel puudub nende üle valitsev mõju. Erinevalt immateriaalsest varast intellektuaalne kapital ei oma sageli kasu ainult selle soetanud majandusüksuse jaoks ning oodatav tuluperiood ei pruugi olla limiteeritud mõne seaduse või lepinguga.

Standardid seavad majandusüksuste raamatupidamisele piiranguid ja majandusüksuste jaoks on oluline kõigist nõuetest täpselt aru saada, eriti veel olukordades, kus mõne muu standardi kasutamine annaks teistsuguse tulemuse. Majandusüksuste majandustulemuste võrdlemisel tuleks seda samuti arvesse võtta. Kuna võib olla keeruline mõista kõiki muudatusi ja nõudmisi, siis soovitab autor vajadusel kindlasti konsulteerida selle ala spetsialistidega. Seetõttu peaks majandusüksus õigusaktidele vastavate tulemuste saavutamiseks tegema tihedat koostööd audiitorite ja muude oma ala spetsialistidega, et näiteks vara väärtuse võimalik langus saaks nõuetekohaselt kajastatud. Euroopas kehtivat rahvusvahelist standardit on aastate jooksul kooskõlastatud USA standardiga, kuid endiselt on palju erinevusi nende kahe standardi vahel.

Majandusüksuse raamatupidamislik väärtus ja turuväärtus erinevad paljudel teadmismahukatel majandusüksustel mitmekordselt, kuna majandusüksuse turuväärtus on midagi

enamast, kui lihtsalt majandusüksuse omakapitali väärtus bilansis. Paljudes majandusüksustes on praegu olukord, kus see osa üksuse väärtusest, mida ei kajastata majandusüksuse bilansis, on suurem kui see osa, mida kajastatakse. Probleemid tekivad nendes majandusüksustes immateriaalse vara kajastamisega, mis tegelevad väga spetsiifilises valdkonnas. Raamatupidamist reguleerivad õigusaktid on väga üldistavad ja seega on keeruline neid rakendada spetsiifiliste immateriaalsete varaobjektide puhul. Probleemi aitaks leevendada konkreetseid valdkondi reguleerivate raamatupidamisstandardite koostamine, mis looks ühtsed alused ning pakuks lahendusi bilansilise- ja turuväärtuse vahelise erinevuse vähendamiseks.

2013. a alguses jõustunud IFRS 13 asendas eri standardites oleva õiglase väärtuse mõõtmise juhendid ühtsete põhimõtetega, defineerides õiglase väärtuse, esitades selle mõõtmise alused ning reeglid avalikustamise kohta. Uus õiglase väärtuse mõõtmist reguleeriv standard lihtsustab õiglase väärtuse mõõtmist, kuid majandusüksus peab valima sobivamad mõõtmismeetodid. Vajadusel tuleb olla valmis õiglase väärtuse hindamismeetodi valikut igati argumenteeritult kaitsma.

Töös on immateriaalse vara mõõtmise meetodid liigitatud nelja rühma. Otsese intellektuaalse kapitali meetodite puhul hinnatakse immateriaalse vara rahalist väärtust selle osade kindlaks tegemise kaudu, peale mida saab neid ka otseselt hinnata. Turupõhise lähenemisviisiga meetodite puhul arvutatakse majandusüksuse turuväärtuse ja aktsionäridele kuuluva omakapitali väärtuse vahe, mis näitabki immateriaalse vara väärtust. Tulemuskaardi meetodite puhul tehakse kindlaks immateriaalse vara komponendid ja luuakse indeksid, mis seejärel kirjeldatakse tulemuskaardi või graafikuna. Vara kasumlikkuse arvutamisel põhinevate meetodite puhul leitakse majandusüksuse vara kasumlikkus, mida seejärel võrreldakse tegevusvaldkonna keskmise vara kasumlikkusega.

Ei ole üht konkreetset meetodit, mis aitaks leida vastuse kõigile küsimustele ja iga eesmärgi saavutamiseks tuleb valida sobilik meetod. Suurt kasu annab majandusüksusele juba uue meetodi arendamine ja juurutamine, sest seeläbi saadakse majandusüksusest kui tervikust parem ülevaade. See tagab parema arusaamise intellektuaalse kapitali rollist majandusüksuse tegevuses. Samuti on väga keeruline välja töötada ühist meetodit, mis sobiks rakendamiseks kõigile majandusüksustele. Erineva (ja sageli ka sama) tegevusvaldkonna majandusüksustele ei pruugi ühesugused nõuded sobida. Immateriaalse vara uurimine ja meetodite arendamine jätkub seni, kuni on leitud üldtunnustatud meetod, sest majandusüksuse jaoks on oluline teada, kuidas ja mida peab tegema, et immateriaalse vara väärtust suurendada või vähendada.

Antud teemat on eestikeelsetes allikates veel küllaltki vähe käsitletud, seega on magistritöö kasutatav ka teema õpetamisel. Töös on käsitletud nii Ameerikas kehtivat ASC 350, Euroopas laialt levinud IAS 38 ja Eestis rakendatavat RTJ 5. Töö teises peatükis on tutvustatud 16 immateriaalse vara väärtuse mõõtmise meetodit ning selgitatud, miks on väärtuse mõõtmine oluline ning millised probleemid võivad väärtuse mõõtmisel kerkida. Autori andemetel on selline materjali esitus Eestis esmakordne. Lisaks sellele on antud soovitusi, milliseid meetodeid majandusüksuse eesmärkidest tulenevalt võiks kasutada.

Töö eesmärk oli välja selgitada, kas ülemaailmne immateriaalse vara osatähtsuse suurenemine põhivaras on aset leidnud ka Eestis. Kolmandas peatükis tehtud analüüs näitab, et Tallinna Börsi põhinimekirjas olevate ettevõtete immateriaalse vara bilansiline väärtus on ettevõtetes pigem tõusnud ja osatähtsus põhivaras näitab samuti tõusvat trendi. Immateriaalse vara osatähtsus oli viimase kümnendi jooksul osades ettevõtetes küllaltki kõikumine, seega oleks vale teha ühest järeldust, et osatähtsus on selle perioodi jooksul ainult suurenenud. Immateriaalse vara osatähtsust mõjutab ettevõtte tegevusvaldkond (ka kontserni kuuluvate ettevõtete tegevusvaldkond). Tehtud analüüs annab aimdust, et immateriaalse vara osatähtsus põhivaras on Eesti ettevõtetes muutunud, kuid täpsemate tulemuste saamiseks tuleks kindlasti valimit suurendada. Ka ei saa selle valimi põhjal teha üheseid järeldusi tegevusvaldkonniti, sest Tallinna Börs on väike ning seal esindatud ettevõtted on väga mitmesugustest tegevusvaldkondadest. Täpsemate tulemuste saamiseks tuleks antud analüüsi jätkata ka järgnevatel aastatel ning suurema arvu ettevõtete puhul.

Teadmismahukates majandusüksustes pööratakse üha enam tähelepanu immateriaalsele varale, sest see võib anda konkurentsieelise muude majandusüksuste ees. Seega on oluline, et kõik olulised immateriaalse vara objektid kajastatakse vastavalt õigusaktides kirjeldatule. Samuti mängib üha suuremat rolli intellektuaalne kapital, mida sageli ei saa bilansis kajastada, sest see ei vasta vara tunnustele. Kuna ei saa eeldada, et kogu info kajastatakse bilansis, siis oleks lahenduseks intellektuaalse kapitali väärtuse kajastamine majandusaasta aruande lisades. Seejuures ei saa ära unustada intellektuaalse kapitali väärtuse mõõtmise keerukust ning samuti konkurentsieeliseid, mida intellektuaalne kapital majandusüksuse jaoks võib omada. Ei saa eeldada, et majandusüksus peab kohustuslikus korras avaldama informatsiooni konkurentsieeliste kohta.

VIIDATUD ALLIKAD

- Aasaru, H. (2013). Apple ja Google tõrjusid Coca-Cola kalleima kaubamärgi kohalt. http://eesti.info/uudised/uudis.php?uudis=Apple_ja_Google_t%F5rjusid_Coca_Cola_kalleima_kaubam%E4rgi_kohalt&uid=1691215 (26.12.2013)
- Accounting Standards Codification number 350 - Intangibles – Goodwill and other. <https://asc.fasb.org/topic&trid=2144416> (21.03.2014)
- Accounting Standards Codification number 805 – Business Combinations. <https://asc.fasb.org/topic&trid=2303972> (21.03.2014)
- Aho, S., Stahle, S., Stahle, P. (2011). A critical assessment of Stewart's CIV method. - *Measuring Business Excellence*, vol. 15, no. 4, pp. 27-35.
- Alliksaar, I. Kuidas põhivara ära sulab? <http://www.director.ee/kuidas-phivara-ra-sulab/> (17.11.2013)
- Alver, J., Alver, L. (2011). Majandusarvestus ja rahandus: leksikon. I, A-L. Tartu: Deebet.
- Andriesson, D. (2005). Implementing the KPMG Value Explorer. Critical success factors for applying IC measurement tools. - *Journal of Intellectual Capital*, vol. 6, no. 4, pp. 474-488.
- Carrasco, G. A. (2011). Accounting insufficiency in the valuation of rights to exploit the performance of professional players in football clubs. A case study. 34th Annual Congress of the European Accounting Association.
- Bontis, N. (2000). Assessing Knowledge Assets: A Review of the Models Used to Measure Intellectual Capital. www.business.mcmaster.ca/mktg/nbontis/ic/publications/-bontisijmr.pdf (10.11.2013)
- Daum, J. H. (2003). Intangible assets and value creation. Chichester: J. Wiley & Sons.
- Delaney, P. R., Nach, R., Epstein, B. J., Budak, S. W. (2003). Wiley GAAP 2004: interpretation and application of generally accepted accounting principles. Hoboken (New Jersey): J. Wiley & Sons.
- Elliott, B., Elliott, J. (2004). Financial accounting and reporting. 8th ed. Harlow: Prentice Hall: Pearson Education.

- Himma, M. 2014. Kümnend EL-i tööturul: vähene noorte tööpuudus, suurimad erinevused meeste ja naiste palkades. <http://uudised.err.ee/v/majandus/8547915d-26b1-43a5-b89d-26fc9f9db868> (03.05.2014)
- Iazzolino, G., Laise, D., Migliano, G. (2014). Measuring Value Creation: VAIC and EVA. – *Measuring Business Excellence*, vol. 18, Iss.: 1, pp. 2-2.
- IFRS and US GAAP: Similarities and Differences. (2013). PricewaterhouseCoopers.
- IFRS Compared to US GAAP: An Overview. (2012). KPMG.
- International Accounting Standards 38 – Intangible Assets. Vastu võetud 03.11.2008 Komisjoni määrusega (EÜ) nr 1126/2008 kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 1606/2002 (ELT 29.11.2008 L 320/1).
- International Accounting Standards 36 – Impairment of assets. Vastu võetud 03.11.2008 Komisjoni määrusega (EÜ) nr 1126/2008 kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 1606/2002 (ELT 29.11.2008 L 320/1).
- International Financial Reporting Standard 13 – Fair Value Measurement. Vastu võetud 03.11.2008 Komisjoni määrusega (EÜ) nr 1126/2008 kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EÜ) nr 1606/2002 (ELT 29.11.2008 L 320/1).
- International Financial Reporting Standard for Small and Medium-sized Entities (IFRS for SMEs). Vastu võetud 01.07.2009.
- Jurczak, J. (2008). Intellectual Capital Measurement Methods. - *Economics and Organization of Enterprise*, vol 1 (1), pp. 37-45.
- Graham, L. (2009). Accountants' Handbook. 11th ed. New York: J. Wiley & Sons.
- Guenther, D. A. (2005). Financial reporting and analysis. Boston: McGraw-Hill.
- Kalvet, M. Koostati maailma kõige väärtuslikumate mängijate sümbolne koosseis. <http://sport.postimees.ee/1264158/koostati-maailma-koige-vaartuslikumate-mangijate-sumbolne-koosseis>. (14.11.2013)
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Arco Vara.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Baltika.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Ekspress Grupp.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Merko Ehitus.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Nordecon.

- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Olympic Entertainment Group.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Premia Foods.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Silvano Fashion Group.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Skano Group.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Tallink Grupp.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Tallinna Kaubamaja.
- Konsolideeritud majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Tallinna Vesi.
- Larson, K. D., Wild, J. J., Chiappetta, B. (2005). *Fundamental accounting principles*. 17th ed. Boston: McGraw-Hill.
- Lönnqvist, A., Kianto, A., Sillanpää, V. (2009) Using intellectual capital management for facilitating organizational change. – *Journal of Intellectual Capital*, vol. 10, no. 4, pp. 559-572.
- Majandusaasta aruanded. (2003-2012). AS Harju Elekter.
- McCutcheon, G. A. (2008). EVVICA™, a valuation model for intellectual asset-rich businesses", - *Measuring Business Excellence*, vol. 12 iss: 2, pp.79-96.
- Meeldivaim bränd Eestis on jätkuvalt Kalev. (2013). <http://www.emor.ee/meeldivaim-brand-eestis-on-jatkuvalt-kalev/> (26.12.2013)
- Milost, F. (2007). A dynamic monetary model for evaluating employees. - *Journal of Intellectual Capital*. vol. 8, no. 1, pp. 124-138.
- Nikolai, L. A., Bazley, J. D. (2003). *Intermediate accounting*. 9th ed. Mason (Ohio): Thomson South-Western.
- Raamatupidamise Toimkonna juhend nr 5 - Materiaalne ja immateriaalne põhivara. Vastu võetud 01.01.2013 - RTL 2011, 3, 46.
- Rimmel, G., Dergard, J., Jonäll, K. (2012). Human resources disclosure in Danish intellectual capital statements. – *Journal of Human Resources Costing & Accounting*, vol. 16, no. 2, pp. 112-141.
- Rodov, I., Leliaert, P. (2002). FiMIAM: financial method of intangible assets measurement. - *Journal of Intellectual Capital*. vol. 3, no. 3, pp. 323-336.
- Romanovitch, J. Spordimaailma varade risk ja määramatus. <http://www.e24.ee/-959908/spordimaailma-varade-risk-ja-maaramatus/> (16.11.2013)

- Schroeder, R.G., Clark, M.W., Cathey, J.M. (2009). *Financial accounting theory and analysis: text and cases*. Hoboken (New Jersey): J. Wiley & Sons.
- Sveiby, K. E. (2010). *Methods for Measureing Intangible Assets*.
<http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm> (20.10.2013)
- Tan, H. P., Plowman, D. Hancock, P. (2008). The evolving research on intellectual capital. - *Journal of Intellectual Capital*, vol. 9, no. 4, pp. 585-608.
- The numbers game. *Ernst & Young Reporting Magazine*. Issue 3. [http://www.ey.com/-Publication/vwLUAssets/Reporting_magazine_July_2012/\\$FILE/Reporting-magazine_Issue-3.pdf](http://www.ey.com/-Publication/vwLUAssets/Reporting_magazine_July_2012/$FILE/Reporting-magazine_Issue-3.pdf) (14.11.2013)
- The World's Most Valuable Brands. http://www.forbes.com/powerful-brands/list/#-page:1_sort:0_direction:asc_search: (26.12.2013)
- Zwart, A. FiMIAM: Financial Method of Intangible Assets Measurement. http://www.12manage.com/forum.asp?TB=intangible_assets&S=2 (26.12.2013)

SUMMARY

INTANGIBLE ASSETS: ACCOUNTING APPROACH

Kairi Leppenen

Over the past two decades intangible assets have become a competitive advantage for many companies. Skilful use gives an advantage over competitors. Beside traditional intangible assets like patents and copyrights more attention is paid to intellectual capital like employee's knowledge and skills.

The intangible assets have had relatively little attention in Estonian literature. Therefore this master thesis could be used as a base for subject about intangibles in universities. First chapter briefly describes Accounting Standards Codification no 350 (ASC 350) that is implemented in USA. International Accounting Standard no 38 (IAS 38) and local Estonian accounting standard number 5 overview are also covered. Majority of companies can choose what kind of standard they wish to implement and using different standards could give different results. Chapter one provides also the most relevant and biggest differences between above mentioned three standards.

Second chapter concentrates on why measuring intangible assets value is important and what kind of problems can arise during it. Sixteen methods for measuring the value of intangible assets are introduced. In addition, recommendations are also given to what methods could be used in according to achieve the company's goals. In third chapter the change in dynamics of intangible assets in Estonian companies in last ten years is analysed.

Accordingly to IAS 38 intangible assets should meet three criteria: identifiability, control over a resource and existence of future economic benefits. The biggest difference between intangible assets and intellectual capital lies in the control over a resource. Many intangible assets are not recognized in balance sheet because the company has no significant

influence over them. In contrast to the intangible assets, intellectual capital can give benefits to many companies, not only to the company who bought it. For intellectual capital the expected return period is not limited by any law or contract.

As more and more companies operate globally it is important for business managers to make choice between the various standards that could be implemented in accounting. Standards impose number of restrictions and requirements to company's accounting and it is important to understand precisely all requirements, especially in situations where the use of different standard would give a different result. Since it can be difficult to understand all the changes and demands, the author suggests to consult with specialists in this area, to gurantee following of all requirements. International Financial Reporting Standards that are widely used in Europe, have been changed many times to make it similar to US Generally Accepted Accounting Standards but there are still differences between these two standards while identifying and measuring intangible assets.

The market value and company's accounting value may differ many times in knowledge intensive companies because the company's market value is much more than just the value on the company's equity on the balance sheet. Problems arise when recognitioning intangible assets in companies that are operating in very specific business areas with specific intangible assets. Accounting standards are very abstract and it is difficult to implement them while using specific intangible assets. The problem could be solved with issuing accounting standards for specific areas, which would create a common base. This could help to bring accounting value closer to market value.

Intangible assets measurement methods are divided into four groups and described in the second chapter. Firstly, direct intellectual capital methods that estimate the monetary value of intangible assets by identifying its various components. Secondly, market capitalization methods that calculate the difference between a company's market capitalization and its stockholders' equity as the value of its intellectual capital or intangible assets. Thirdly, scorecard methods where the various components of intangible assets or intellectual capital are identified and indicators and indices are generated. The results are reported in scorecards or as graphs. Fourthly, return on assets methods where the result of company return on assets is found and compared with its industry average. Amount that exceeds the average could derive an estimated value of its intangible assets or intellectual capital.

None of introduced methods could fulfill all purposes. Company must select method depending on purpose, situation and audience. Development and implementation of a new method could give a company a major benefit, as it may help managers to understand the functioning of the company as a whole. It gives better overview about all intangible assets and intellectual capital that are used in business operations. An exploration and development of intangible assets measurement methods will continue until there are developed generally accepted methods.

The purpose of this master thesis was to determine whether the global increase in the share of intangible assets in the fixed assets has also taken place in Estonia. Author analysed thirteen company's annual reports from the period 2003-2012 that are listed in the main list of Tallinn Stock Exchange. Accordingly to the analytical results in third chapter it can be said that intangible assets balance sheet value increased and the share of intangible assets in fixed assets was also showing an upward trend. The share of intangible assets in some companies was quite variable in last decade so it would be wrong to make a clear conclusion that the share only increased. Intangible assets share in fixed assets is also affected by the field where company is operating. The analysis carried out gives an indication that the intangible assets dynamics in Estonian companies have changed but more companies should be analysed to get accurate results. As Estonian Stock Exchange is relatively small and companies are highly divided between different operating fields, it was difficult to make any fundamental conclusions. Therefore further research among Estonian companies could give more substantial results.

In knowledge-intensive companies there is more and more attention paid to intangible assets because they may provide a competitive advantage over the other companies. Thus, it is important that all intangible assets are recognized in accordance with the legislation described in first chapter. Intellectual capital is also playing an increasing role but it is often not reflected in balance sheet because it does not meet the characteristics of the assets. It can not be expected that all the information is recorded in the balance sheet and the solution would be that the value of intellectual capital is recorded in the annual report notes. However, we can not forget the complexities of measuring the value of intellectual capital as well as the competitive advantage that the intellectual capital may bring to company. Treatment of intangible assets must consider that any company is keen on keeping its commercial secrets, therefore the disclosure of them is delicate matter.

LISAD

Lisa 1. Maailma väärtuslikumad brändid (seisuga november 2013)

Koht	Brändi nimi	Brändi väärtus (miljardit \$)	1-aastane väärtuse muutus (%)	Brändi tulu (miljardit \$)	Ettevõtte reklaam (miljonit \$)	Tegevusvaldkond
1	Apple	104,3	20	156,5	1100	Tehnoloogia
2	Microsoft	56,7	4	77,8	2600	Tehnoloogia
3	Coca-Cola	54,9	9	23,5	3342	Karastusjoogid (beverages)
4	IBM	50,7	5	104,5	1339	Tehnoloogia
5	Google	47,3	26	43,5	772	Tehnoloogia
6	McDonald's	39,4	5	88,3	788	Restoranid
7	General Electric	34,2	2	132,1	-	Mitmesugused tööstusharud (diversified)
8	Intel	30,9	-4	53,3	2	Tehnoloogia
9	Samsung	29,5	53	181	4398	Tehnoloogia
10	Louis Vuitton	28,4	16	9,4	4211	Luksuskaubad
11	BMW	27,9	6	77,6	-	Autotööstus
12	Cisco	27,0	3	48,6	218	Tehnoloogia
13	Oracle	26,9	4	37,2	85	Tehnoloogia
14	Toyota	25,6	17	186,6	3970	Autotööstus
15	AT&T	24,2	0	126,4	2910	Telekommunikatsioon
16	Mercedes-Benz	23,5	8	90,9	-	Autotööstus
17	Disney	23,1	21	22,0	2500	Vaba aeg
18	Wal-Mart	21,7	7	299,5	2300	Jaemüük
19	Budweiser	21,1	14	9,9	-	Alkohol
20	Honda	21,1	1	115,2	3048	Autotööstus
21	SAP	19,6	28	20,3	-	Tehnoloogia
22	Verizon	19,3	0	115,8	2381	Telekommunikatsioon
23	Gillette	18,3	9	8,0	9300	Pakendatud tarbekaubad
24	NIKE	18,2	14	23,7	2745	Rõivad

Lisa 1. järg

25	Pepsi	18,1	13	13,3	2200	Karastusjoogid (beverages)
26	American Express	18,0	5	33,8	2890	Finantsteenused
27	Nescafe	17,7	2	10,7	-	Karastusjoogid (beverages)
28	L'Oréal	16,9	16	10,6	8707	Pakendatud tarbekaubad
29	Marlboro	16,6	9	23,6	483	Tubakatooted
30	H&M	16,1	12	18,3	-	Jaemüük
31	Hewlett-Packard	15,3	-16	119,9	1	Tehnoloogia
32	HSBC	15,2	0	104,9	-	Finantsteenused
33	Amazon.Com	14,7	44	60,6	2	Tehnoloogia
34	Visa	14,2	12	10,4	-	Finantsteenused
35	Siemens	13,7	1	100,6	-	Mitmesugused tööstusharud (diversified)
36	Facebook	13,7	4	5,1	67	Tehnoloogia
37	ESPN	12,9	12	10,4	2500	Meedia
38	Gucci	12,1	1	4,7	-	Luksuskaubad
39	Nestle	11,8	18	11,3	-	Pakendatud tarbekaubad
40	Frito-Lay	11,6	6	11,1	2200	Pakendatud tarbekaubad
41	IKEA	11,5	5	35,5	-	Jaemüük
42	Danone	11,1	13	13,3	-	Pakendatud tarbekaubad
43	Audi	10,9	1	55,2	-	Autotööstus
44	Ford	10,6	34	130	4000	Autotööstus
45	Coach	10,5	1	5,1	103	Luksuskaubad
46	Fox	10,2	20	11,7	2200	Meedia
47	UPS	10,2	13	54,1	-	Transport
48	Home Depot	10,1	12	74,8	831	Jaemüük
49	Accenture	9,7	10	30,4	-	Äriteenused
50	Thomson Reuters	9,6	-10	7,2	-	Meedia
51	Pampers	9,6	12	10,4	9300	Pakendatud tarbekaubad
52	Zara	9,4	11	13,5	-	Jaemüük
53	Hermès	9,3	20	4,5	234	Luksuskaubad

Lisa 1. järg

54	J.P. Morgan	9,1	-30	43,1	-	Finantsteenused
55	Kraft	9,1	-10	7,1	640	Pakendatud tarbekaubad
56	Wells Fargo	9,0	-14	91,2	578	Finantsteenused
57	Canon	8,7	-11	41,8	998	Tehnoloogia
58	Kellogg's	8,7	-6	7,1	1120	Pakendatud tarbekaubad
59	Ebay	8,5	14	6,3	1100	Tehnoloogia
60	Caterpillar	8,5	21	65,9	-	Rasketehnika
61	Adidas	8,4	23	14,5	-	Rõivad
62	Volkswagen	8,1	16	145,7	-	Autotööstus
63	Nintendo	8,0	-39	7,6	-	Tehnoloogia
64	Colgate	7,9	7	3,9	1792	Pakendatud tarbekaubad
65	Bank of America	7,7	-9	83,3	1873	Finantsteenused
66	Shell	7,6	5	467,2	-	Nafta ja gaas
67	Mastercard	7,4	8	7,4	775	Finantsteenused
68	Rolex	7,4	14	4,5	-	Luksuskaubad
69	Red Bull	7,3	16	6,3	-	Karastusjoogid (beverages)
70	Prada	7,1	23	3,4	193	Luksuskaubad
71	Philips	7,1	14	31,9	1144	Mitmesugused tööstusharud (diversified)
72	Nokia	7,0	-55	38,8	-	Tehnoloogia
73	Lexus	7,0	1	18,7	3970	Autotööstus
74	Chanel	7,0	13	4,4	-	Luksuskaubad
75	Heineken	7,0	7	6,0	-	Alkohol
76	Starbucks	6,9	9	13,0	-	Restoranid
77	Allianz	6,9	5	130,8	-	Finantsteenused
78	Nissan	6,9	17	108,5	2749	Autotööstus
79	Goldman Sachs	6,8	-15	41,7	-	Finantsteenused
80	Sony	6,6	-20	69,5	4260	Tehnoloogia
81	Hyundai	6,5	21	49,7	1947	Autotööstus
82	Exxon Mobil	6,4	18	420,7	-	Nafta ja gaas
83	John Deere	6,4	14	36,2	177	Rasketehnika
84	Dell	6,4	-23	56,9	833	Tehnoloogia
85	Boeing	6,4	12	81,7	-	Lennundus
86	Ralph Lauren	6,4	28	6,4	217	Rõivad

Lisa 1. järg

87	Chase	6,3	-9	56,8	-	Finantsteenused
88	Lancome	6,2	13	4,0	8707	Pakendatud tarbekaubad
89	Santander	6,0	-2	57,3	855	Finantsteenused
90	Ericsson	5,9	-35	34,6	-	Tehnoloogia
91	FedEx	5,8	10	44,3	424	Transport
92	Subway	5,7	17	18,1	-	Restoranid
93	ING	5,7	8	118,7	722	Finantsteenused
94	Credit Suisse	5,7	-9	42,0	-	Finantsteenused
95	Porsche	5,7	16	17,8	-	Autotööstus
96	Heinz	5,6	2	4,4	314	Pakendatud tarbekaubad
97	AXA	5,6	10	149,3	-	Finantsteenused
98	MTV	5,6	-7	3,1	1205	Meedia
99	Burberry	5,5	13	3,0	-	Luksuskaubad
100	Estee Lauder	5,4	15	4,4	2798	Pakendatud tarbekaubad

Allikas: (The World's Most Valuable Brands)

Lisa 2 Tehnoloogia vahendaja meetod

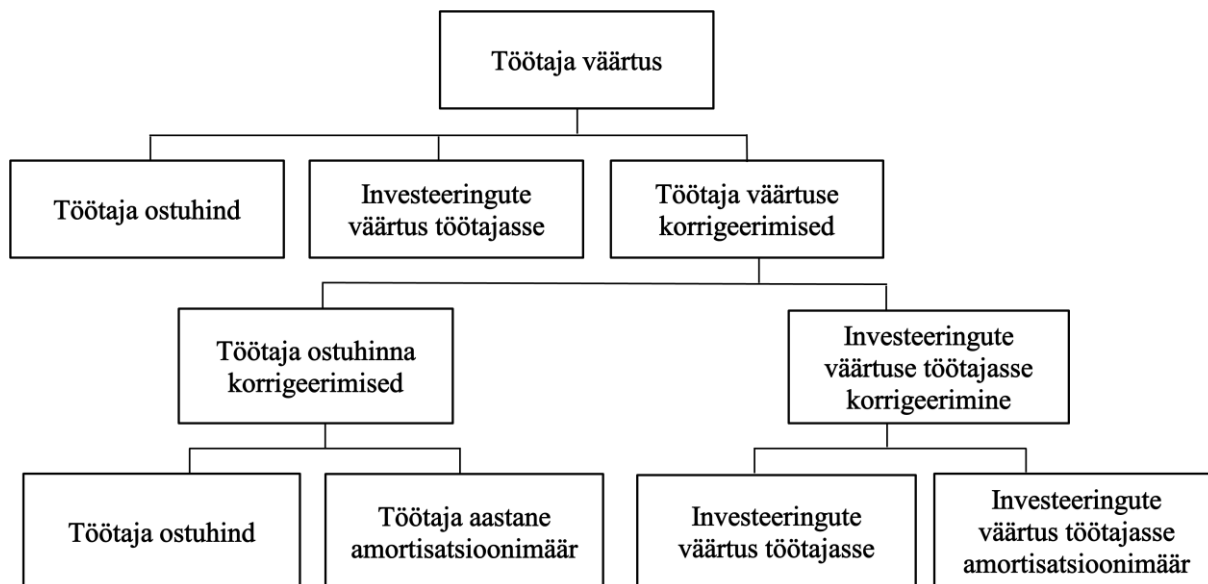
Viis intellektuaalse kapitali näitaja näidisküsimust (Bontis 2000, 11):

- Kas iga töötaja teab oma tööülesandeid ja kuidas need aitavad kaasa majandusüksuse eesmärkide saavutamisele?
- Kas majandusüksuses hinnatakse investeeringutasuvust (*ROI*) ning teadus- ja arendustegevust?
- Kas majandusüksuses teatakse oma kaubamärgi väärtust?
- Kas majandusüksuses on välja töötatud mehhanism, et koguda töötajate soovitusi ning selle abil tõhustada üksuse äritegevust?
- Kas majandusüksuses saadakse aru innovatsiooniprotsessidest ja julgustatakse kõiki töötajaid nendes osalema?

Kakskümmend auditiküsimuse näidist (Bontis 2000, 11-12):

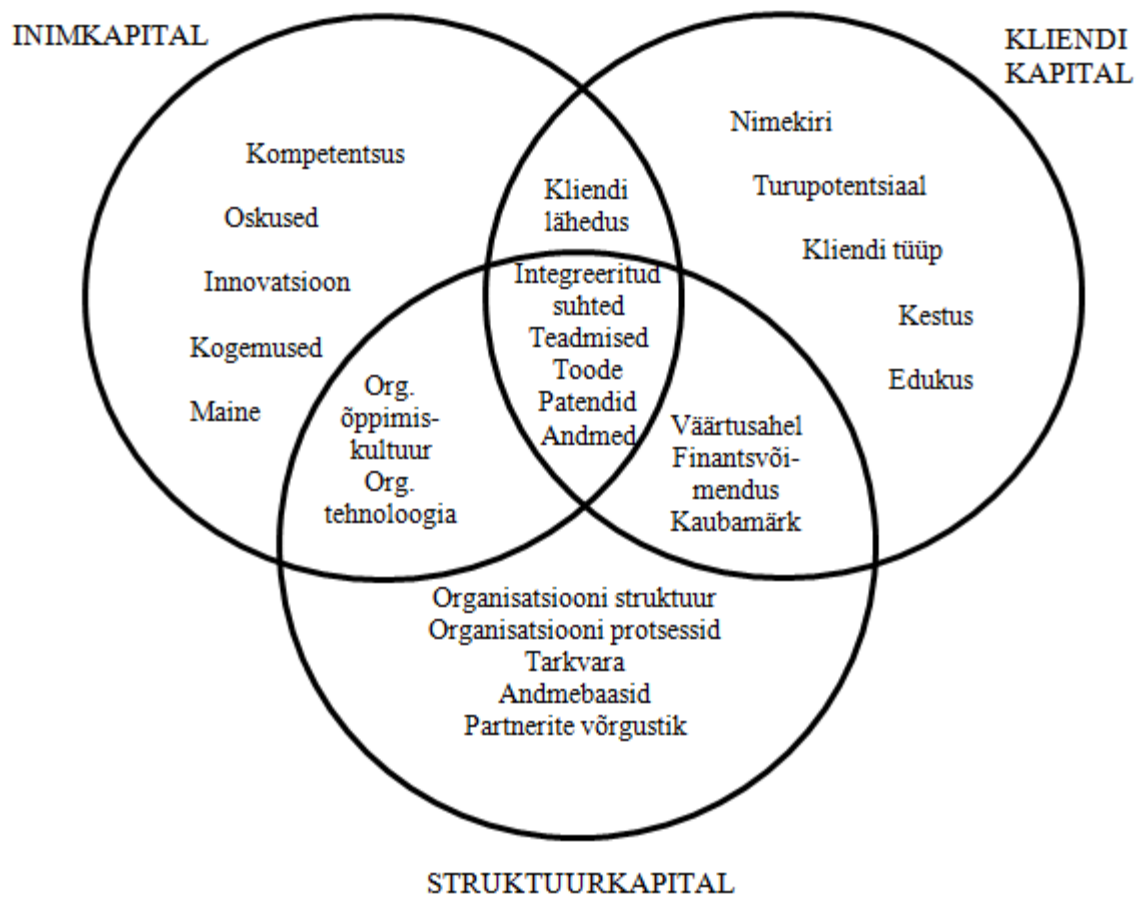
- Mis on iga-aastane kulu, et kaubamärki kaitsta?
- Milline on tõenäosus, et äritehing kliendiga kordub?
- Millist tähendust omab firma nimi finantsettevõtete ja investorite silmis?
- Milline on majandusüksuse jaoks optimaalne mahajäämus?
- Kuidas majandusüksus jälgib ja leiab võimalusi, et partneritega koostööd teha?
- Mil määral on majandusüksuse poolt omatavad patendid optimaalselt ära kasutatud?
- Millised autoriõigused, mille omanikuks majandusüksus on, annavad üksusele väärtust?
- Kas projekteerimise õigus annaks majandusüksusele mingi konkurentsieelise teatud valdkonnas?
- Kus hoitakse ärisaladuse kokkuleppeid majandusüksuses?
- Kas majandusüksus annab nõu või konsulteerib töötajaid haridusküsimustes?
- Kuidas majandusüksuse töötajad teavad, et kunas on aeg omandada uusi kutsealaseid oskuseid/teadmisi?
- Millistele erilistele teadmistele majandusüksuse tegevus tugineb?
- Kuidas isiksuse testidest saadud tulemusi majandusüksuses kasutatakse?
- Kuidas planeeritakse kasutada tööga seonduvaid oskuseid tulevikus?
- Millise aja jooksul keskmiselt on teadmised majandusüksuse jaoks aktuaalsed ja kasulikud?
- Kas juhtimisfilosoofia on vara või kohustus?
- Kas majandusüksuse kultuur soodustab majandusüksuse eesmärkide saavutamist?
- Milline on töötajate arvu ja arvutite arvu suhe majandusüksuses?
- Kas andmebaasides saab teha päringuid, et rahuldada kasutajate vajadusi?
- Mis otstarbel kasutatakse majandusüksuses e-maili, internetti ja kodulehte?

Lisa 3. Dünaamiline rahalise väärtuse meetod

Allikas: (Milost 2007, 128)

Lisa 4. Finantsmeetod immateriaalse vara mõõtmiseks – FiMIAM

Allikas: (Rodov, Leliaert 2002, 333)

Lisa 5a. Immateriaalse vara jälgimise meetodi mõõdikute näited

Mida mõõdetakse?	Väline struktuur	Sisemine struktuur	Inimeste kompetentsus
Kasv ja uuendamine	<ul style="list-style-type: none"> • orgaanilise mahu kasv • turuosa kasv • rahulolevad kliendid • kvaliteedi indeks 	<ul style="list-style-type: none"> • investeeringud IT-sse • R&D-le pühendatud aeg • personali suhtumise indeks juhtidesse, kultuuri ja klientidesse 	<ul style="list-style-type: none"> • pädevuse roll müügis - suurendada klientide arvu • käive müügipersonali kohta • pädevuse käive
Efektiivsus	<ul style="list-style-type: none"> • kasum kliendi kohta • käive töötaja kohta 	<ul style="list-style-type: none"> • abipersonali osakaal • käive müügipersonali kohta 	<ul style="list-style-type: none"> • muutused lisandväärtuses töötaja kohta • töötaja osakaalu muutus

Allikas: (Bontis 2000, 14)

Lisa 5b. Immateriaalse vara jälgimise meetodi indeksite näited

Immateriaalsete varaobjektide professionaalse kompetentsuse mõõtmiseks sisaldab indeks (Bontis 2000, 15):

- kasv/uuendamine: sellel elukutsel töötatud aastate arv, haridustase, koolitus- ja hariduskulud, juhtide hindamissüsteem, professionaalne käive, kompetentsust tõstvad kliendid (*competence-enhancing customers*);
- efektiivsus: professionaalide osakaal majandusüksuses, professionaalide mõjujõud, lisandväärtus ühe professionaali kohta;
- stabiilsus: keskmine vanus, staaž, suhteline palgatase, erialane voolavus.

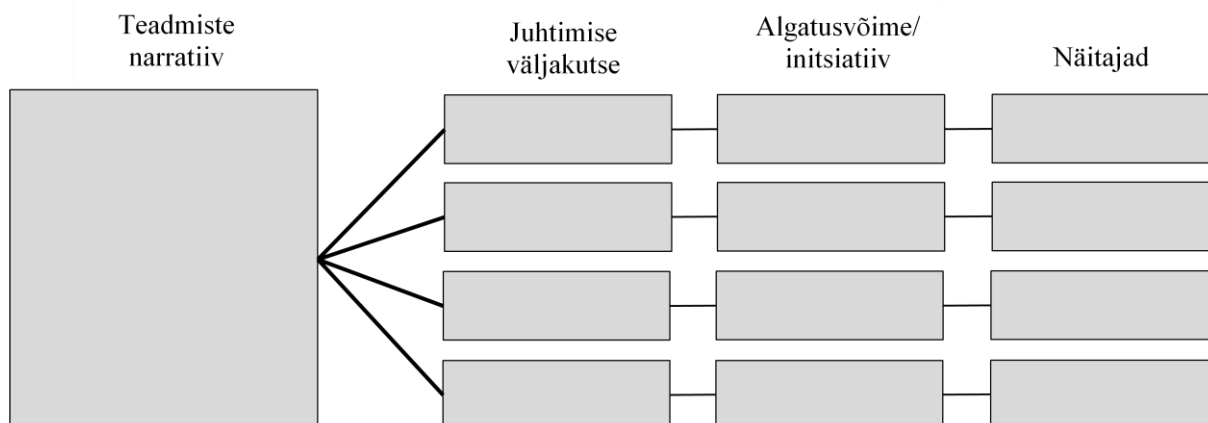
Immateriaalsete varaobjektide sisemise struktuuri mõõtmise indeks (Bontis 2000, 15):

- kasv/uuendamine: investeeringud sisemisse struktuuri, investeeringud infotöötlussüsteemidesse, klientide kaasamine (panus) sisemisse struktuuri;
- efektiivsus: abipersonali osakaal, müügitulu abipersonali kohta, väärtuste ja suhtumise mõõtmised;
- stabiilsus: majandusüksuse vanus, käive abipersonali kohta, uustulnukate arv.

Immateriaalsete varaobjektide välise struktuuri mõõtmise indeks (Bontis 2000, 15):

- kasv/uuendamine: kasumlikkus kliendi kohta, organisatsiooniline kasv (*organic growth*);
- efektiivsus: rahuolevate klientide indeks, kasumi/kahjumi indeks, müügitulu kliendi kohta;
- stabiilsus: suurklientide osakaal, vanuseline struktuur, pühendunud klientide osakaal, tellimuste sagedus ja kordus.

Lisa 6a. Taani juhendid – joonis

Allikas: (Rimmel et al 2012, 117)

Lisa 6b. Taani juhendid – maatriks

Hindamis- kriteeriumid	Mõju Mis juhtub?	Tegevused Mis on tehtud?	Ressursid Mis on loodud?
	Töötajad		
Kliendid			
Protsessid			
Tehnoloogiad			

Allikas: (Rimmel et al 2012, 118)

Lisa 7. Loetelu mitmesugustest meetoditest

Loomise aasta (umbkaudne)	Meetodi nimetus (inglise keeles)	Peamine(sed) eestvedaja(d)	Kategooria
2009	ICU Report	Sanchez 2009	SC
2008	EVVICA™	McMcCutcheon (2008)	DIC
2008	Regional Intellectual Capital Index (RICI)	Schiuma, Lerro, Carlucci (2008)	SC
2007	Dynamic monetary model	Milost (2007)	DIC
2004	IAbM	Japanese Ministry of Economy, Trade and Industry	SC
2004	SICAP		SC
2004	National Intellectual Capital Index	Bontis (2004)	SC
2004	Topplinjen/Business IQ	Sandvik (2004)	SC
2003	Public sector IC	Bossi (2003)	SC
2003	Danish guidelines	Mouritzen, Bukh & al. (2003)	SC
2003	IC-dVAL™	Bonfour (2003)	SC
2002	Intellectus model	Sanchez-Canizares (2007)	SC
2002	FiMIAM	Rodov & Leliaert (2002)	DIC/MCM
2002	IC Rating™	Edvinsson (2002)	SC
2002	Value Chain Scoreboard™	Lev B. (2002)	SC
2002	Meritum guidelines	Meritum Guidelines (2002)	SC
2001		Caba & Sierra (2001)	SC
2001	Intangible assets statement	Garcia (2001)	SC
2001	Knowledge Audit Cycle	Schiuma & Marr (2001)	SC
2000	Value Creation Index (VCI)	Baum, Ittner, Larcker, Low, Siesfeld, and Malone (2000)	SC
2000	The Value Explorer™	Andriessen & Tiessen (2000)	DIC
2000	Intellectual Asset Valuation	Sullivan (2000)	DIC
2000	Total Value Creation, TVC™	Anderson & McLean (2000)	DIC
1999	Knowledge Capital Earnings	Lev (1999)	ROA
1998	Inclusive Valuation Methodology (IVM)	McPherson (1998)	DIC

Lisa 7. järg

1998	Accounting for the Future (AFTF)	Nash H. (1998)	DIC
1998	Investor assigned market value (IAMV™)	Standfield (1998)	MCM
1997	Calculated Intangible Value	Stewart (1997)	MCM
1997	Economic Value Added (EVA™)	Stern & Stewart 1997	ROA
1997	Value Added Intellectual Coefficient (VAIC™)	Pulic (1997)	ROA (doesn't quite fit any of the categories)
1997	IC-Index™	Roos, Roos, Dragonetti & Edvinsson (1997)	SC
1996	Technology Broker	Brooking (1996)	DIC
1996	Citation- Weighted Patents	Dow Chemical (1996)	DIC
1995	Holistic Accounts	Rambøll Group	SC
1994	Skandia Navigator™	Edvinsson and Malone (1997)	SC
1994	Intangible Asset Monitor	Sveiby (1997)	SC
1992	Balanced Score Card	Kaplan and Norton (1992)	SC
1990	HR statement	Ahonen (1998)	DIC
1989	The Invisible Balance Sheet	Sveiby (ed. 1989) The "Konrad" group	MCM
1988	Human Resource Costing & Accounting (HRCA 2)	Johansson (1996)	DIC
1970's	Human Resource Costing & Accounting (HRCA 1)	Flamholtz (1985)	DIC
1950's	Tobin's q	Tobin James	MCM

Allikas: (Sveiby 2010)

Lisa 8. Arco Vara AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	51 865	64 457	93 433	144 272	227 784	125 943	88 148	67 789	57 219	31 229
Käibevara	15 156	14 470	25 746	38 554	147 510	87 343	64 995	45 901	31 687	16 570
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>29,22%</i>	<i>22,45%</i>	<i>27,56%</i>	<i>26,72%</i>	<i>64,76%</i>	<i>69,35%</i>	<i>73,73%</i>	<i>67,71%</i>	<i>55,38%</i>	<i>53,06%</i>
Põhivara	36 709	49 987	67 686	105 718	80 274	38 600	23 153	21 888	25 532	14 659
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>70,78%</i>	<i>77,55%</i>	<i>72,44%</i>	<i>73,28%</i>	<i>35,24%</i>	<i>30,65%</i>	<i>26,27%</i>	<i>32,29%</i>	<i>44,62%</i>	<i>46,94%</i>
Edasilükkunud tulumaks/põhivara	-	-	-	-	-	-	-	-	250	-
<i>edasilükkunud tulumaks/põhivara</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	<i>0,98%</i>	-
Muud finantsinvesteeringud	-	90	192	4 203	3101	16	998	995	8	-
<i>muud finantsvarad/põhivara</i>	-	<i>0,18%</i>	<i>0,28%</i>	<i>3,98%</i>	<i>3,86%</i>	<i>0,04%</i>	<i>4,31%</i>	<i>4,55%</i>	<i>0,03%</i>	-
Kinnisvarainvesteeringud	29 984	43 560	54 395	94 543	63 912	34 688	21 026	20 093	21 252	14 097
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>81,68%</i>	<i>87,14%</i>	<i>80,36%</i>	<i>89,43%</i>	<i>79,62%</i>	<i>89,87%</i>	<i>90,81%</i>	<i>91,80%</i>	<i>83,24%</i>	<i>96,17%</i>
Kapitaliosaluse meetodil kajastatavad investeeringud	-	-	-	-	-	-	-	1	4	1
<i>kapitaliosaluse meetodil kajastatavad investeeringud/põhivara</i>	-	-	-	-	-	-	-	<i>0,00%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,01%</i>
Bioloogiline vara	405	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>bioloogiline vara/põhivara</i>	<i>1,10%</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nõuded ja ettemaksed	3 243	3 050	1 084	682	2 564	427	403	76	3 058	0
<i>nõuded ja ettemaksed/põhivara</i>	<i>8,83%</i>	<i>6,10%</i>	<i>1,60%</i>	<i>0,65%</i>	<i>3,19%</i>	<i>1,11%</i>	<i>1,74%</i>	<i>0,35%</i>	<i>11,98%</i>	<i>0,00%</i>
Materiaalne põhivara	2 482	2 359	11 146	5 222	9 067	2 672	674	703	934	540
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>6,76%</i>	<i>4,72%</i>	<i>16,47%</i>	<i>4,94%</i>	<i>11,30%</i>	<i>6,92%</i>	<i>2,91%</i>	<i>3,21%</i>	<i>3,66%</i>	<i>3,68%</i>
Immateriaalne põhivara	596	928	868	1 068	1 630	797	52	20	26	21
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>1,62%</i>	<i>1,86%</i>	<i>1,28%</i>	<i>1,01%</i>	<i>2,03%</i>	<i>2,06%</i>	<i>0,22%</i>	<i>0,09%</i>	<i>0,10%</i>	<i>0,14%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Firmaväärtus	1 016	885	835	994	1 531	758	-	pole immateriaalse põhivara lisa		
Arvuti tarkvara	33	43	33	74	99	39	52			
Negatiivne firmaväärtus	-453	-	-	-	-	-	-			

Allikas: (Arco Vara AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 9. Baltika AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	21 051	20 272	24 101	38 116	41 949	49 941	44 862	39 452	34 812	23 516
Käibevara	14 264	12 532	14 494	21 842	23 408	25 275	15 923	14 746	13 100	15 385
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>67,76%</i>	<i>61,82%</i>	<i>60,14%</i>	<i>57,30%</i>	<i>55,80%</i>	<i>50,61%</i>	<i>35,49%</i>	<i>37,38%</i>	<i>37,63%</i>	<i>65,42%</i>
Põhivara	6 787	7 739	9 607	16 274	18 541	24 666	28 940	24 706	21 712	8 131
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>32,24%</i>	<i>38,18%</i>	<i>39,86%</i>	<i>42,70%</i>	<i>44,20%</i>	<i>49,39%</i>	<i>64,51%</i>	<i>62,62%</i>	<i>62,37%</i>	<i>34,58%</i>
Investeering ühissettevõttesse	-	70	15	-	-	-	-	-	-	-
<i>investeering ühissettevõttesse/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>0,90%</i>	<i>0,16%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Edasilükkunud tulumaksu vara	148	278	230	285	377	356	1 054	838	838	637
<i>edasilükkunud tulumaksu vara/põhivara</i>	<i>2,18%</i>	<i>3,59%</i>	<i>2,39%</i>	<i>1,75%</i>	<i>2,03%</i>	<i>1,44%</i>	<i>3,64%</i>	<i>3,39%</i>	<i>3,86%</i>	<i>7,83%</i>
Muu pikaajaline vara	197	181	301	708	732	390	494	780	629	1 088
<i>muu pikaajaline vara/põhivara</i>	<i>2,90%</i>	<i>2,34%</i>	<i>3,13%</i>	<i>4,35%</i>	<i>3,95%</i>	<i>1,58%</i>	<i>1,71%</i>	<i>3,16%</i>	<i>2,90%</i>	<i>13,38%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	-	479	1 738	1 507	719	8 570	6 602	7 069	8 549	-
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>6,19%</i>	<i>18,09%</i>	<i>9,26%</i>	<i>3,88%</i>	<i>34,74%</i>	<i>22,81%</i>	<i>28,61%</i>	<i>39,37%</i>	<i>-</i>
Materiaalne põhivara	5 561	4 942	5 630	10 638	12 980	11 541	16 819	12 121	8 031	2 256
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>81,94%</i>	<i>63,86%</i>	<i>58,60%</i>	<i>65,37%</i>	<i>70,01%</i>	<i>46,79%</i>	<i>58,12%</i>	<i>49,06%</i>	<i>36,99%</i>	<i>27,75%</i>
Immateriaalne põhivara	881	1 788	1 693	3 136	3 733	3 809	3 971	3 898	3 665	4 150
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>12,98%</i>	<i>23,11%</i>	<i>17,62%</i>	<i>19,27%</i>	<i>20,13%</i>	<i>15,44%</i>	<i>13,72%</i>	<i>15,78%</i>	<i>16,88%</i>	<i>51,04%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Litsentsid, tarkvara ja muu	858	898	790	1 098	1 434	1 656	1 540	1 323	965	832
Kaubamärgid	-	-	-	640	600	568	536	504	472	1 039
Ettemaksud	-	-	-	93	86	136	-	23	10	-
Firmaväärtus	23	890	903	1 305	1 613	1 449	1 895	2 048	2 218	2 279

Allikas: (Baltika AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 10. Ekspress Grupp AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	15 399	29 400	39 507	42 588	111 988	109 066	95 100	85 982	81 509	80 299
Käibevara (sh varad lõpetatud tegevusvaldkonnast)	6 982	9 307	13 156	14 381	19 528	18 325	19 669	12 729	12 523	13 545
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>45,34%</i>	<i>31,66%</i>	<i>33,30%</i>	<i>33,77%</i>	<i>17,44%</i>	<i>16,80%</i>	<i>20,68%</i>	<i>14,80%</i>	<i>15,36%</i>	<i>16,87%</i>
Põhivara	8 417	20 093	26 351	28 207	92 460	90 741	75 431	73 253	68 986	66 754
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>54,66%</i>	<i>68,34%</i>	<i>66,70%</i>	<i>66,23%</i>	<i>82,56%</i>	<i>83,20%</i>	<i>79,32%</i>	<i>85,20%</i>	<i>84,64%</i>	<i>83,13%</i>
Investeeringud sidusettevõtjatesse	-	-	2	1	62	19	41	8	-	-
<i>investeeringud sidusettevõtjatesse/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>0,01%</i>	<i>0,00%</i>	<i>0,07%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,05%</i>	<i>0,01%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Nõuded ja ettemaksud (2003-2004 pikajalised finantsinvesteeringud)	14	548	510	621	874	268	364	162	167	365
<i>nõuded ja ettemaksud/põhivara</i>	<i>0,16%</i>	<i>2,73%</i>	<i>1,94%</i>	<i>2,20%</i>	<i>0,95%</i>	<i>0,30%</i>	<i>0,48%</i>	<i>0,22%</i>	<i>0,24%</i>	<i>0,55%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	-	-	80	264	239	789	406	-	-	-
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>0,30%</i>	<i>0,93%</i>	<i>0,26%</i>	<i>0,87%</i>	<i>0,54%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Tähtajaline hoius	-	-	-	-	-	-	-	3 009	98	98
<i>tähtajaline hoius/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>4,11%</i>	<i>0,14%</i>	<i>0,15%</i>
Materiaalne põhivara	8 420	17 373	18 976	18 484	25 877	24 898	22 109	19 138	16 751	14 841
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>100,03%</i>	<i>86,46%</i>	<i>72,01%</i>	<i>65,53%</i>	<i>27,99%</i>	<i>27,44%</i>	<i>29,31%</i>	<i>26,13%</i>	<i>24,28%</i>	<i>22,23%</i>
Immateriaalne põhivara	-17	2 172	6 783	8 838	65 408	64 767	52 511	50 936	51 970	51 450
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>-0,20%</i>	<i>10,81%</i>	<i>25,74%</i>	<i>31,33%</i>	<i>70,74%</i>	<i>71,38%</i>	<i>69,61%</i>	<i>69,53%</i>	<i>75,33%</i>	<i>77,07%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Fimaväärtus	-194	1 939	4 283	6 357	51 297	51 246	40 808	40 303	40 761	41 093
Kaubamärgid	-	-	2 169	2 060	10 800	10 475	9 346	8 955	9 886	9 542
Arenguväljaminekud	63	77	-	-	259	358	275	245	258	317
Kliendisuhted	-	-	-	-	2 010	1 587	1 164	741	397	16
Arvutite tarkvara	-	-	328	355	822	855	739	557	581	456
Ettemaksud	34	11	3	66	220	246	179	135	87	26
Muu immateriaalne põhivara	80	147	-	-	-	-	-	-	-	-

Allikas: (Ekspress Grupp AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 11. Harju Elekter AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	30 874	40 941	44 509	48 428	46 036	38 474	39 507	55 114	52 920	59 609
Käibevara	7 016	9 080	10 457	10 823	15 406	15 939	11 998	14 413	15 445	16 472
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>22,73%</i>	<i>22,18%</i>	<i>23,49%</i>	<i>22,35%</i>	<i>33,47%</i>	<i>41,43%</i>	<i>30,37%</i>	<i>26,15%</i>	<i>29,19%</i>	<i>27,63%</i>
Põhivara	23 858	31 861	34 052	37 605	30 630	22 535	27 509	40 701	37 475	43 137
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>77,27%</i>	<i>77,82%</i>	<i>76,51%</i>	<i>77,65%</i>	<i>66,53%</i>	<i>58,57%</i>	<i>69,63%</i>	<i>73,85%</i>	<i>70,81%</i>	<i>72,37%</i>
Edasilükkunud tulumaksuvara	-	-	-	-	-	-	-	-	35	5
<i>edasilükkunud tulumaksuvara/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>0,09%</i>	<i>0,01%</i>
Muud pikajalised finantsinvesteeringud	12 856	19 065	19 947	22 042	13 756	4 750	9 789	21 539	16 023	21 386
<i>muud pikajalised finantsinvesteeringud/põhivara</i>	<i>53,88%</i>	<i>59,84%</i>	<i>58,58%</i>	<i>58,61%</i>	<i>44,91%</i>	<i>21,08%</i>	<i>35,58%</i>	<i>52,92%</i>	<i>42,76%</i>	<i>49,58%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	5 554	5 553	7 900	8 134	8 554	8 547	8 768	8 711	10 833	10 454
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>23,28%</i>	<i>17,43%</i>	<i>23,20%</i>	<i>21,63%</i>	<i>27,93%</i>	<i>37,93%</i>	<i>31,87%</i>	<i>21,40%</i>	<i>28,91%</i>	<i>24,23%</i>
Investeeringud sidusettevõttesse	1 692	1 587	1 584	1 610	1 404	1 144	619	680	1 177	2 295
<i>investeeringud sidusettevõttesse/põhivara</i>	<i>7,09%</i>	<i>4,98%</i>	<i>4,65%</i>	<i>4,28%</i>	<i>4,58%</i>	<i>5,08%</i>	<i>2,25%</i>	<i>1,67%</i>	<i>3,14%</i>	<i>5,32%</i>
Materiaalne põhivara	3 642	5 532	4 521	5 589	6 707	7 889	7 962	9 350	8 985	8 546
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>15,27%</i>	<i>17,36%</i>	<i>13,28%</i>	<i>14,86%</i>	<i>21,90%</i>	<i>35,01%</i>	<i>28,94%</i>	<i>22,97%</i>	<i>23,98%</i>	<i>19,81%</i>
Immateriaalne põhivara	114	125	100	230	209	205	371	421	422	451
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>0,48%</i>	<i>0,39%</i>	<i>0,29%</i>	<i>0,61%</i>	<i>0,68%</i>	<i>0,91%</i>	<i>1,35%</i>	<i>1,03%</i>	<i>1,13%</i>	<i>1,05%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Arenguväljaminekud	-	32	32	49	49	55	45	54	59	31
Litsentsid	-	-	-	-	-	-	-	-	327	392
Muud	112	93	68	181	160	150	326	367	36	28
Ettemaksed	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Allikas: (Harju Elekter AS majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 12. Merko Ehitus AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	73 234	80 132	141 876	205 446	250 318	246 768	224 584	195 581	220 337	225 048
Käibevara	63 211	64 173	113 580	184 970	219 404	216 030	189 367	151 859	171 619	178 967
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>86,31%</i>	<i>80,08%</i>	<i>80,06%</i>	<i>90,03%</i>	<i>87,65%</i>	<i>87,54%</i>	<i>84,32%</i>	<i>77,65%</i>	<i>77,89%</i>	<i>79,52%</i>
Põhivara	10 023	15 959	28 296	20 476	30 914	30 738	35 217	43 722	48 718	46 081
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>13,69%</i>	<i>19,92%</i>	<i>19,94%</i>	<i>9,97%</i>	<i>12,35%</i>	<i>12,46%</i>	<i>15,68%</i>	<i>22,35%</i>	<i>22,11%</i>	<i>20,48%</i>
Edasilükkunud tulumaksuvara	264	264	559	421	217	1548	2 050	1571	1870	1919
<i>edasilükkunud tulumaksuvara/põhivara</i>	<i>2,63%</i>	<i>1,65%</i>	<i>1,98%</i>	<i>2,06%</i>	<i>0,70%</i>	<i>5,04%</i>	<i>5,82%</i>	<i>3,59%</i>	<i>3,84%</i>	<i>4,16%</i>
Muud pikaajalised laenu ja nõuded	213	1 016	545	542	926	1857	2075	8258	17065	17 188
<i>muud pikaajalised laenu ja nõuded/põhivara</i>	<i>2,13%</i>	<i>6,37%</i>	<i>1,93%</i>	<i>2,65%</i>	<i>3,00%</i>	<i>6,04%</i>	<i>5,89%</i>	<i>18,89%</i>	<i>35,03%</i>	<i>37,30%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	3 379	3 924	2 716	249	470	767	1 058	3 585	2 313	3 566
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>33,71%</i>	<i>24,59%</i>	<i>9,60%</i>	<i>1,22%</i>	<i>1,52%</i>	<i>2,50%</i>	<i>3,00%</i>	<i>8,20%</i>	<i>4,75%</i>	<i>7,74%</i>
Sidus- ja ühissetevõtete aktsiad või osad	1 600	2 265	11 479	12 833	17 446	13 214	11 467	11 053	9 986	7 190
<i>sidus- ja ühissetevõtete aktsiad või osad/põhivara</i>	<i>15,96%</i>	<i>14,19%</i>	<i>40,57%</i>	<i>62,67%</i>	<i>56,43%</i>	<i>42,99%</i>	<i>32,56%</i>	<i>25,28%</i>	<i>20,50%</i>	<i>15,60%</i>
Materiaalne põhivara	4 669	8 421	12 718	5 781	11 051	12 597	17 018	17 747	16 057	14 853
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>46,58%</i>	<i>52,77%</i>	<i>44,95%</i>	<i>28,23%</i>	<i>35,75%</i>	<i>40,98%</i>	<i>48,32%</i>	<i>40,59%</i>	<i>32,96%</i>	<i>32,23%</i>
Immateriaalne põhivara	-102	71	279	650	804	755	1 549	1 508	1 427	1 365
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>-1,02%</i>	<i>0,44%</i>	<i>0,99%</i>	<i>3,17%</i>	<i>2,60%</i>	<i>2,46%</i>	<i>4,40%</i>	<i>3,45%</i>	<i>2,93%</i>	<i>2,96%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Firmaväärtus	-	128	-	-	-	-	891	891	891	891
Tarkvara (2006 ja varem nimetus muu)	21	38	97	170	688	668	571	530	484	422
Ettemaksed	-	78	182	480	116	87	87	87	52	52
Negatiivne firmaväärtus	-123	-173	-	-	-	-	-	-	-	-

Allikas: (Merko Ehitus AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 13. Nordecon AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	23 284	34 028	59 974	88 878	140 089	151 295	120 836	95 241	101 581	111 630
Käibevara	15 219	24 463	38 540	60 193	92 754	100 301	82 729	63 447	71 525	81 210
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>65,36%</i>	<i>71,89%</i>	<i>64,26%</i>	<i>67,73%</i>	<i>66,21%</i>	<i>66,29%</i>	<i>68,46%</i>	<i>66,62%</i>	<i>70,41%</i>	<i>72,75%</i>
Põhivara	8 066	9 565	21 434	28 685	47 336	50 993	38 107	31 794	30 056	30 420
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>34,64%</i>	<i>28,11%</i>	<i>35,74%</i>	<i>32,27%</i>	<i>33,79%</i>	<i>33,70%</i>	<i>31,54%</i>	<i>33,38%</i>	<i>29,59%</i>	<i>27,25%</i>
Pikaajalised finantsinvesteeringud (sidusettevõtte aktsiad ja osad kuni 2006)	172	7	1 362	1 354	7138	7197	26	26	26	26
<i>pikaajalised finantsinvesteeringud/põhivara</i>	<i>2,13%</i>	<i>0,07%</i>	<i>6,35%</i>	<i>4,72%</i>	<i>15,08%</i>	<i>14,11%</i>	<i>0,07%</i>	<i>0,08%</i>	<i>0,09%</i>	<i>0,09%</i>
Nõuded ostjate vastu ja muud nõuded	-	-	687	2 106	-	-	2130	2215	2504	1 554
<i>nõuded ostjate vastu ja muud nõuded/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>3,20%</i>	<i>7,34%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>5,59%</i>	<i>6,97%</i>	<i>8,33%</i>	<i>5,11%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	609	2 398	2 339	381	8 564	7 463	5 623	4 930	4 930	4 930
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>7,55%</i>	<i>25,07%</i>	<i>10,91%</i>	<i>1,33%</i>	<i>18,09%</i>	<i>14,64%</i>	<i>14,76%</i>	<i>15,51%</i>	<i>16,40%</i>	<i>16,21%</i>
Kapitaliosaluse meetodil kajastatud investeeringud	-	-	-	-	-	-	140	99	199	202
<i>kapitaliosaluse meetodil kajastatud investeeringud/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>0,37%</i>	<i>0,31%</i>	<i>0,66%</i>	<i>0,66%</i>
Materiaalne põhivara	6 077	6 299	8 620	14 295	14 172	16 828	13 045	9 038	7 437	8 851
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>75,35%</i>	<i>65,85%</i>	<i>40,21%</i>	<i>49,84%</i>	<i>29,94%</i>	<i>33,00%</i>	<i>34,23%</i>	<i>28,43%</i>	<i>24,74%</i>	<i>29,10%</i>
Immateriaalne põhivara	1 207	861	8 426	10 548	17 462	19 505	17 143	15 486	14 960	14 857
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>14,97%</i>	<i>9,00%</i>	<i>39,31%</i>	<i>36,77%</i>	<i>36,89%</i>	<i>38,25%</i>	<i>44,99%</i>	<i>48,71%</i>	<i>49,77%</i>	<i>48,84%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Firmaväärtus	1 200	841	8 387	9 950	16 765	18 873	16 294	14 851	14 426	14 426
Tarkvara litsentsid	7	20	40	55	44	47	39	15	8	4
Kaubamärgid	-	-	-	543	416	288	487	297	203	104
Arendustegevus	-	-	-	-	237	297	323	323	323	323

Allikas: (Nordecon AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 14. Olympic Entertainment Group AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	24 006	32 578	60 393	147 585	172 812	153 616	113 508	107 696	100 964	109 199
Käibevara	5 387	8 030	16 398	83 126	39 530	29 312	29 978	41 111	46 833	53 792
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>22,44%</i>	<i>24,65%</i>	<i>27,15%</i>	<i>56,32%</i>	<i>22,87%</i>	<i>19,08%</i>	<i>26,41%</i>	<i>38,17%</i>	<i>46,39%</i>	<i>49,26%</i>
Põhivara	18 619	24 548	43 995	64 459	133 283	124 304	83 530	66 585	54 131	55 407
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>77,56%</i>	<i>75,35%</i>	<i>72,85%</i>	<i>43,68%</i>	<i>77,13%</i>	<i>80,92%</i>	<i>73,59%</i>	<i>61,83%</i>	<i>53,61%</i>	<i>50,74%</i>
Edasilükkunud tulumaksuvara	-	-	189	205	229	1077	1 367	1098	1111	1038
<i>edasilükkunud tulumaksuvara/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>0,43%</i>	<i>0,32%</i>	<i>0,17%</i>	<i>0,87%</i>	<i>1,64%</i>	<i>1,65%</i>	<i>2,05%</i>	<i>1,87%</i>
Muud finantsinvesteeringud	1 803	2 110	1 179	1 170	463	1018	3924	927	2937	2 035
<i>muud finantsinvesteeringud/põhivara</i>	<i>9,68%</i>	<i>8,60%</i>	<i>2,68%</i>	<i>1,82%</i>	<i>0,35%</i>	<i>0,82%</i>	<i>4,70%</i>	<i>1,39%</i>	<i>5,43%</i>	<i>3,67%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	221	265	289	2 033	3 382	2 897	1 512	1 414	1 795	1 785
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>1,19%</i>	<i>1,08%</i>	<i>0,66%</i>	<i>3,15%</i>	<i>2,54%</i>	<i>2,33%</i>	<i>1,81%</i>	<i>2,12%</i>	<i>3,32%</i>	<i>3,22%</i>
Muud pikaajalised nõuded	-	-	104	2 720	764	2 895	1 021	949	712	712
<i>muud pikaajalised nõuded/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>0,24%</i>	<i>4,22%</i>	<i>0,57%</i>	<i>2,33%</i>	<i>1,22%</i>	<i>1,43%</i>	<i>1,32%</i>	<i>1,29%</i>
Materiaalne põhivara	15 702	21 233	32 201	49 242	84 321	83 921	46 896	33 135	19 754	19 611
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>84,33%</i>	<i>86,50%</i>	<i>73,19%</i>	<i>76,39%</i>	<i>63,26%</i>	<i>67,51%</i>	<i>56,14%</i>	<i>49,76%</i>	<i>36,49%</i>	<i>35,39%</i>
Immateriaalne põhivara	893	939	10 033	9 089	44 124	32 496	28 810	29 062	27 822	30 226
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>4,79%</i>	<i>3,83%</i>	<i>22,80%</i>	<i>14,10%</i>	<i>33,11%</i>	<i>26,14%</i>	<i>34,49%</i>	<i>43,65%</i>	<i>51,40%</i>	<i>54,55%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Firmaväärtus	719	558	9 710	7 956	39 926	29 471	27 526	27 800	27 055	29 424
Tarkvara ja litsentsid	174	381	320	1 133	2 328	1 385	1 281	1 241	751	759
Lõpetamata projektid (ettemaksed)	-	-	3	-	-	33	3	21	16	43
Rendilepingud	-	-	-	-	1 870	1 607	-	-	-	-

Allikas: (Olympic Entertainment Group AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 15. Premia Foods AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	62 828	68 944	64 118	63 183
Käibevara	24 643	27 613	25 224	25 448
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>39,22%</i>	<i>40,05%</i>	<i>39,34%</i>	<i>40,28%</i>
Põhivara	38 185	41 331	38 894	37 735
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>60,78%</i>	<i>59,95%</i>	<i>60,66%</i>	<i>59,72%</i>
Edasilükkunud tulumaksuvara	354	499	435	473
<i>edasilükkunud tulumaksuvara/põhivara</i>	<i>0,93%</i>	<i>1,21%</i>	<i>1,12%</i>	<i>1,25%</i>
Pikajalised finantsinvesteeringud	96	93	89	131
<i>pikajalised finantsinvesteeringud/põhivara</i>	<i>0,25%</i>	<i>0,23%</i>	<i>0,23%</i>	<i>0,35%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	2 084	2 084	2 084	2 084
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>5,46%</i>	<i>5,04%</i>	<i>5,36%</i>	<i>5,52%</i>
Materiaalne põhivara	15 465	15 087	13 271	12 499
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>40,50%</i>	<i>36,50%</i>	<i>34,12%</i>	<i>33,12%</i>
Immateriaalne põhivara	20 186	23 568	23 015	22 548
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>52,86%</i>	<i>57,02%</i>	<i>59,17%</i>	<i>59,75%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa				
Firmaväärtus	16 971	19 942	19 942	19 942
Kliendilepingud	1 280	818	345	-
Kaubamärgid	914	1 852	1 748	1 649
Load ja liitumistasud	668	627	594	563
Tarkvara litsentsid	270	251	269	187
Ettemaksed	83	78	117	207

Allikas: (Premia Foods AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2009-2012 ja autori arvutused)

Lisa 16. Silvano Fashion Group AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	7 796	6 764	3 317	51 905	69 637	77 238	54 352	65 085	68 485	75 837
Käibevara	3 394	2 838	2 173	39 568	49 989	53 565	39 452	49 974	51 881	55 847
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>43,53%</i>	<i>41,96%</i>	<i>65,50%</i>	<i>76,23%</i>	<i>71,79%</i>	<i>69,35%</i>	<i>72,59%</i>	<i>76,78%</i>	<i>75,76%</i>	<i>73,64%</i>
Põhivara	4 402	3 926	1 145	12 337	19 648	23 673	14 900	15 111	16 604	19 990
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>56,47%</i>	<i>58,04%</i>	<i>34,50%</i>	<i>23,77%</i>	<i>28,21%</i>	<i>30,65%</i>	<i>27,41%</i>	<i>23,22%</i>	<i>24,24%</i>	<i>26,36%</i>
Edasilükkunud tulumaksuvara	-	-	-	-	-	-	1 158	1324	236	231
<i>edasilükkunud tulumaksuvara/põhivara</i>	-	-	-	-	-	-	<i>7,77%</i>	<i>8,76%</i>	<i>1,42%</i>	<i>1,16%</i>
Pikaajalised nõuded (muud nõuded)	75	61	48	150	38	1665	634	32	14	1
<i>pikaajalised nõuded/põhivara</i>	<i>1,70%</i>	<i>1,55%</i>	<i>4,19%</i>	<i>1,22%</i>	<i>0,19%</i>	<i>7,03%</i>	<i>4,26%</i>	<i>0,21%</i>	<i>0,08%</i>	<i>0,01%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	-	-	-	-	1 467	1 479	1 284	1 299	1 430	1 618
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	-	-	-	-	<i>7,47%</i>	<i>6,25%</i>	<i>8,62%</i>	<i>8,60%</i>	<i>8,61%</i>	<i>8,09%</i>
Investeeringud sidusettevõtetesse	-	-	-	5	56	184	139	106	127	164
<i>Investeeringud sidusettevõtetesse/põhivara</i>	-	-	-	<i>0,04%</i>	<i>0,28%</i>	<i>0,78%</i>	<i>0,93%</i>	<i>0,70%</i>	<i>0,76%</i>	<i>0,82%</i>
Müügiootel finantsvara	-	-	-	113	542	557	362	370	424	492
<i>müügiootel finantsvara/põhivara</i>	-	-	-	<i>0,92%</i>	<i>2,76%</i>	<i>2,35%</i>	<i>2,43%</i>	<i>2,45%</i>	<i>2,55%</i>	<i>2,46%</i>
Materiaalne põhivara	3 860	3 381	673	11 011	15 757	18 760	10 753	11 446	14 203	17 041
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>87,69%</i>	<i>86,11%</i>	<i>58,83%</i>	<i>89,25%</i>	<i>80,20%</i>	<i>79,25%</i>	<i>72,17%</i>	<i>75,75%</i>	<i>85,54%</i>	<i>85,25%</i>
Immateriaalne põhivara	467	484	423	1 058	1 788	1 028	570	534	170	443
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>10,61%</i>	<i>12,33%</i>	<i>36,98%</i>	<i>8,57%</i>	<i>9,10%</i>	<i>4,34%</i>	<i>3,83%</i>	<i>3,53%</i>	<i>1,02%</i>	<i>2,22%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Tarkvara	48	18	85	102	557	573	248	163	101	228
Kaubamärgid	285	252	219	248	216	176	68	19	35	29
Lõpetamata projektid	-	94	-	473	164	160	254	352	34	186
Firmaväärtus	134	120	120	235	852	120	-	-	-	-

Allikas: (Silvano Fashion Group AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 17. Skano Group AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	17 959	13 327	9 959	9 792	10 063	10 468	8 488	9 115	15 950	15 471
Käibevara	7 491	8 023	5 129	5 415	5 791	6 043	4 271	4 693	5 057	5 253
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>41,71%</i>	<i>60,20%</i>	<i>51,50%</i>	<i>55,30%</i>	<i>57,55%</i>	<i>57,73%</i>	<i>50,32%</i>	<i>51,49%</i>	<i>31,71%</i>	<i>33,95%</i>
Põhivara	10 468	5 304	4 830	4 377	4 272	4 425	4 217	4 422	10 893	10 218
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>58,29%</i>	<i>39,80%</i>	<i>48,50%</i>	<i>44,70%</i>	<i>42,45%</i>	<i>42,27%</i>	<i>49,68%</i>	<i>48,51%</i>	<i>68,29%</i>	<i>66,05%</i>
Pikaajalised finantsinvesteeringud	92	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>pikaajalised finantsinvesteeringud/põhivara</i>	<i>0,88%</i>	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kinnisvarainvesteeringud	162	1 000	992	658	185	185	185	185	185	185
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>1,55%</i>	<i>18,85%</i>	<i>20,54%</i>	<i>15,03%</i>	<i>4,33%</i>	<i>4,18%</i>	<i>4,39%</i>	<i>4,18%</i>	<i>1,70%</i>	<i>1,81%</i>
Materiaalne põhivara	9 977	4 120	3 722	3 677	4 073	4 239	4 031	4 217	10 692	10 010
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>95,31%</i>	<i>77,68%</i>	<i>77,06%</i>	<i>84,01%</i>	<i>95,34%</i>	<i>95,80%</i>	<i>95,59%</i>	<i>95,36%</i>	<i>98,15%</i>	<i>97,96%</i>
Immateriaalne põhivara	237	184	116	42	14	1	1	20	16	23
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>2,26%</i>	<i>3,47%</i>	<i>2,40%</i>	<i>0,96%</i>	<i>0,33%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,45%</i>	<i>0,15%</i>	<i>0,23%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Arvutitarkvara	237	184	21	7	2	1	1	20	16	23
Kliendivõrgustik			95	35	12	-	-	-	-	-

Allikas: (Skano Group AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 18. Tallink Grupp AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	290 745	441 497	442 727	1 657 329	1 698 190	1 898 291	1 947 238	1 871 315	1 799 542	1 741 831
Käibevara	28 291	43 196	39 256	175 978	160 865	175 310	131 895	130 020	142 858	142 732
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>9,73%</i>	<i>9,78%</i>	<i>8,87%</i>	<i>10,62%</i>	<i>9,47%</i>	<i>9,24%</i>	<i>6,77%</i>	<i>6,95%</i>	<i>7,94%</i>	<i>8,19%</i>
Põhivara	262 454	398 301	403 471	1 481 351	1 537 325	1 722 981	1 815 343	1 741 295	1 656 684	1 599 099
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>90,27%</i>	<i>90,22%</i>	<i>91,13%</i>	<i>89,38%</i>	<i>90,53%</i>	<i>90,76%</i>	<i>93,23%</i>	<i>93,05%</i>	<i>92,06%</i>	<i>91,81%</i>
Edasilükkunud tulumaksuvara	-	-	-	-	9785	12773	13 259	10664	9452	12264
<i>edasilükkunud tulumaksuvara/põhivara</i>	-	-	-	-	<i>0,64%</i>	<i>0,74%</i>	<i>0,73%</i>	<i>0,61%</i>	<i>0,57%</i>	<i>0,77%</i>
Muu finantsvara	26	135	5	527	594	492	490	317	2551	296
<i>muu finantsvara/põhivara</i>	<i>0,01%</i>	<i>0,03%</i>	<i>0,00%</i>	<i>0,04%</i>	<i>0,04%</i>	<i>0,03%</i>	<i>0,03%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,15%</i>	<i>0,02%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	-	-	-	-	300	300	300	300	300	300
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	-	-	-	-	<i>0,02%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,02%</i>	<i>0,02%</i>
Investeeringud kapitaliosaluse meetodil kajastatud investeeinguobjektidesse	128	163	-	578	207	142	-	214	226	245
<i>investeeringud kapitaliosaluse meetodil kajastatud investeeinguobjektidesse/põhivara</i>	<i>0,05%</i>	<i>0,04%</i>	-	<i>0,04%</i>	<i>0,01%</i>	<i>0,01%</i>	-	<i>0,01%</i>	<i>0,01%</i>	<i>0,02%</i>
Pensionifondi vara	-	-	-	2891	-	-	-	-	-	-
<i>pensionifondi vara/põhivara</i>	-	-	-	<i>0,20%</i>	-	-	-	-	-	-
Materiaalne põhivara	249 389	386 725	392 208	1 396 927	1 444 403	1 630 917	1 728 771	1 663 100	1 583 002	1 526 995
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>95,02%</i>	<i>97,09%</i>	<i>97,21%</i>	<i>94,30%</i>	<i>93,96%</i>	<i>94,66%</i>	<i>95,23%</i>	<i>95,51%</i>	<i>95,55%</i>	<i>95,49%</i>
Immateriaalne põhivara	12 912	11 277	11 258	80 428	82 036	78 357	72 523	66 700	61 153	58 999
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>4,92%</i>	<i>2,83%</i>	<i>2,79%</i>	<i>5,43%</i>	<i>5,34%</i>	<i>4,55%</i>	<i>4,00%</i>	<i>3,83%</i>	<i>3,69%</i>	<i>3,69%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Firmaväärtus	12 402	11 066	11 066	11 066	11 147	11 747	11 066	11 066	11 066	11 066
Kaubamärk	-	-	-	57 802	54 886	51 970	49 054	46 138	42 250	39 334
Muu (litsentsid ja IT programmide arenduskulud)	509	211	192	11 560	16 003	14 640	12 403	9 496	7 837	8 599

Allikas: (Tallink Grupp AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 19. Tallinna Kaubamaja AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	51 690	66 121	108 623	162 111	212 742	277 008	254 435	260 211	262 466	287 840
Käibevara	16 874	21 744	23 190	51 430	59 061	70 677	65 135	67 847	74 228	80 255
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>32,64%</i>	<i>32,89%</i>	<i>21,35%</i>	<i>31,73%</i>	<i>27,76%</i>	<i>25,51%</i>	<i>25,60%</i>	<i>26,07%</i>	<i>28,28%</i>	<i>27,88%</i>
Põhivara	34 816	44 377	85 433	110 681	153 681	206 331	189 300	192 364	188 238	207 585
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>67,36%</i>	<i>67,11%</i>	<i>78,65%</i>	<i>68,27%</i>	<i>72,24%</i>	<i>74,49%</i>	<i>74,40%</i>	<i>73,93%</i>	<i>71,72%</i>	<i>72,12%</i>
Pikaajalised nõuded ja ettemaksed	769	788	628	500	181	243	231	141	1041	667
<i>pikaajalised nõuded ja ettemaksed/põhivara</i>	<i>2,21%</i>	<i>1,78%</i>	<i>0,74%</i>	<i>0,45%</i>	<i>0,12%</i>	<i>0,12%</i>	<i>0,12%</i>	<i>0,07%</i>	<i>0,55%</i>	<i>0,32%</i>
Kinnisvarainvesteeringud	-	-	-	-	-	-	3 566	3 566	3 566	3 756
<i>kinnisvarainvesteeringud/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>1,88%</i>	<i>1,85%</i>	<i>1,89%</i>	<i>1,81%</i>
Sidusettevõtjad	347	433	577	730	908	1 119	1 299	1 504	1 550	1 628
<i>sidusettevõtjad/põhivara</i>	<i>1,00%</i>	<i>0,98%</i>	<i>0,68%</i>	<i>0,66%</i>	<i>0,59%</i>	<i>0,54%</i>	<i>0,69%</i>	<i>0,78%</i>	<i>0,82%</i>	<i>0,78%</i>
Ettemaksed	-	-	3 025	2 666	2 383	1 985	1 630	1 272	-	-
<i>ettemaksed/põhivara</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>3,54%</i>	<i>2,41%</i>	<i>1,55%</i>	<i>0,96%</i>	<i>0,86%</i>	<i>0,66%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Materiaalne põhivara	33 760	43 156	81 203	106 785	147 053	191 612	171 900	175 638	172 272	190 298
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>96,97%</i>	<i>97,25%</i>	<i>95,05%</i>	<i>96,48%</i>	<i>95,69%</i>	<i>92,87%</i>	<i>90,81%</i>	<i>91,31%</i>	<i>91,52%</i>	<i>91,67%</i>
Immateriaalne põhivara	-60	-	-	-	3 156	11 372	10 674	10 243	9 809	11 236
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>-0,17%</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>2,05%</i>	<i>5,51%</i>	<i>5,64%</i>	<i>5,32%</i>	<i>5,21%</i>	<i>5,41%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Firmaväärtus	-60	-	-	-	3 156	6 998	6 710	6 710	6 710	6 710
Kaubamärk	-	-	-	-	-	3 392	3 159	2 926	2 692	3 970
Kasulikud lepingud	-	-	-	-	-	982	786	589	393	196
Arendusväljaminekud	-	-	-	-	-	-	19	18	14	360

Allikas: (Tallinna Kaubamaja AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 20. Tallinna Vesi AS vara bilansiväärtuste (tuhandetes eurodes) ülevaade ja osatähtsuste suhtarvud aasta lõpu seisuga

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilansimaht	138 320	142 182	151 701	157 976	163 562	166 778	176 782	183 856	192 069	200 728
Käibevara (sh varad lõpetatud tegevusvaldkonnast)	9 781	10 321	18 128	21 120	23 877	22 203	31 241	33 705	34 936	42 614
<i>käibevara/bilansimaht</i>	<i>7,07%</i>	<i>7,26%</i>	<i>11,95%</i>	<i>13,37%</i>	<i>14,60%</i>	<i>13,31%</i>	<i>17,67%</i>	<i>18,33%</i>	<i>18,19%</i>	<i>21,23%</i>
Põhivara	128 538	131 861	133 573	136 856	139 686	144 575	145 541	150 151	157 133	158 114
<i>põhivara/bilansimaht</i>	<i>92,93%</i>	<i>92,74%</i>	<i>88,05%</i>	<i>86,63%</i>	<i>85,40%</i>	<i>86,69%</i>	<i>82,33%</i>	<i>81,67%</i>	<i>81,81%</i>	<i>78,77%</i>
Ettemaksed materiaalse põhivara eest	547	233	222	179	345	-	-	-	-	-
<i>ettemaksed materiaalse põhivara eest/põhivara</i>	<i>0,43%</i>	<i>0,18%</i>	<i>0,17%</i>	<i>0,13%</i>	<i>0,25%</i>	-	-	-	-	-
Muud pikaajalised nõuded (siduettevõtte aktsiad 2003)	392	-	-	-	-	-	-	-	9583	7 560
<i>muud pikaajalised nõuded/põhivara</i>	<i>0,30%</i>	-	-	-	-	-	-	-	<i>6,10%</i>	<i>4,78%</i>
Lõpetamata varad - v.a. liitumis-ehitused	4 013	6 560	6 058	5 859	3 070	-	-	-	-	-
<i>lõpetamata varad - v.a. liitumis-ehitused/põhivara</i>	<i>3,12%</i>	<i>4,97%</i>	<i>4,54%</i>	<i>4,28%</i>	<i>2,20%</i>	-	-	-	-	-
Lõpetamata torustikud - uued liitumised	5 955	5 092	6 979	7 488	5756	-	-	-	-	-
<i>lõpetamata torustikud - uued liitumised/põhivara</i>	<i>4,63%</i>	<i>3,86%</i>	<i>5,22%</i>	<i>5,47%</i>	<i>4,12%</i>	-	-	-	-	-
Pikaajalised investeeringud	2175	5041	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>pikaajalised investeeringud/põhivara</i>	<i>1,69%</i>	<i>3,82%</i>	-	-	-	-	-	-	-	-
Materiaalne põhivara	114 091	113 756	117 503	119 969	127 375	141 800	142 964	148 179	145 973	149 400
<i>materiaalne põhivara/põhivara</i>	<i>88,76%</i>	<i>86,27%</i>	<i>87,97%</i>	<i>87,66%</i>	<i>91,19%</i>	<i>98,08%</i>	<i>98,23%</i>	<i>98,69%</i>	<i>92,90%</i>	<i>94,49%</i>
Immateriaalne põhivara	1 365	1 180	2 811	3 361	3 140	2 776	2 577	1 972	1 577	1 154
<i>immateriaalne põhivara/põhivara</i>	<i>1,06%</i>	<i>0,89%</i>	<i>2,10%</i>	<i>2,46%</i>	<i>2,25%</i>	<i>1,92%</i>	<i>1,77%</i>	<i>1,31%</i>	<i>1,00%</i>	<i>0,73%</i>
Immateriaalne põhivara liikide kaupa										
Lõpetamata immateriaalne vara	-	-	-	-	-	174	95	119	222	25
Litsentsid ja muu immateriaalne põhivara	1 222	1 016	2 529	2 969	2 755	2 412	2 205	1751	1 355	1 129
Arenguväljaminekud	143	163	282	392	385	190	277	102	-	-

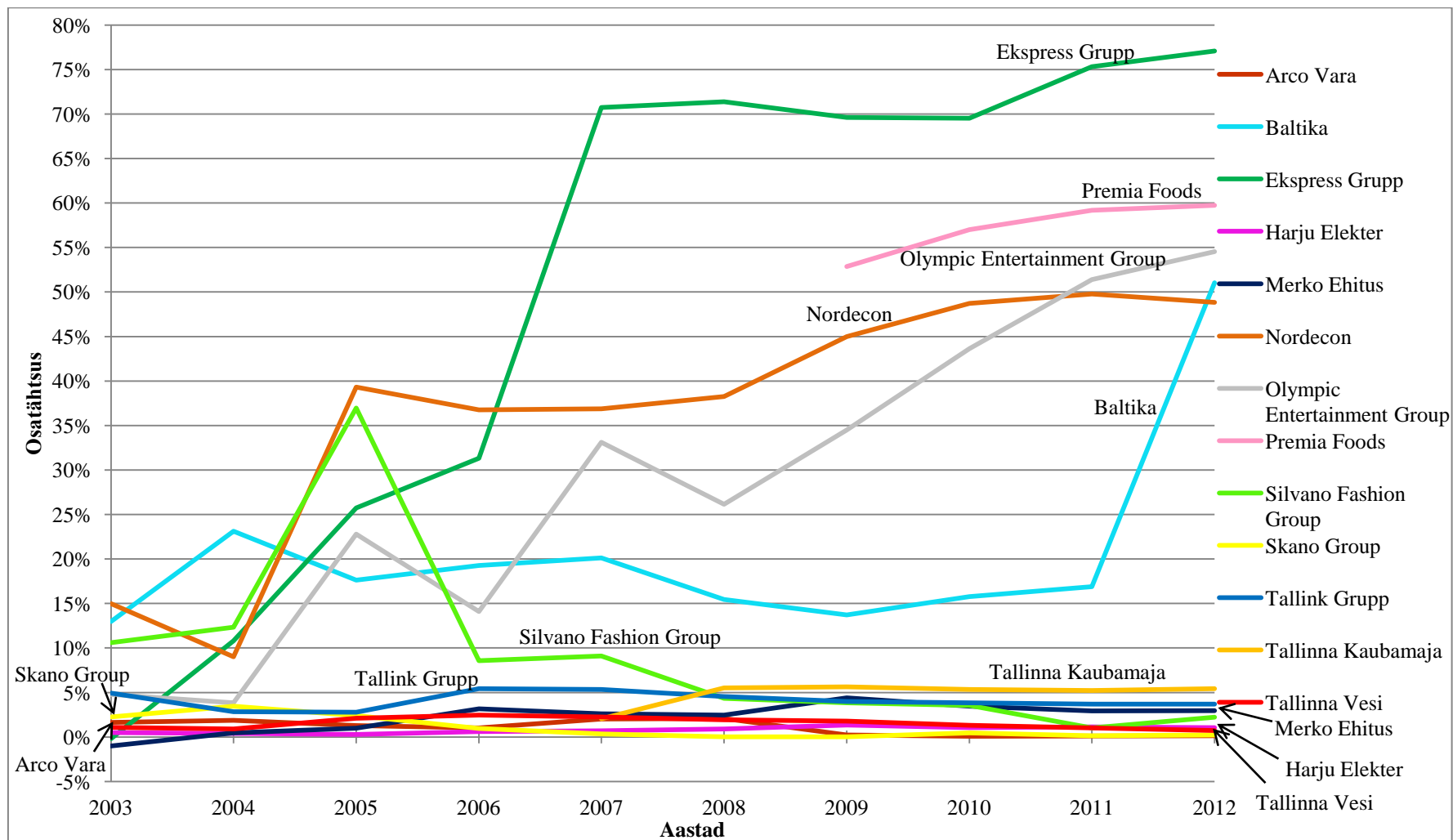
Allikas: (Tallinna Vesi AS konsolideeritud majandusaasta aruanded 2003-2012 ja autori arvutused)

Lisa 21. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras (koondtabel) aasta lõpu seisuga

Ettevõtte nimi	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Arco Vara	1,62%	1,86%	1,28%	1,01%	2,03%	2,06%	0,22%	0,09%	0,10%	0,14%
Baltika	12,98%	23,11%	17,62%	19,27%	20,13%	15,44%	13,72%	15,78%	16,88%	51,04%
Ekspress Grupp	-0,20%	10,81%	25,74%	31,33%	70,74%	71,38%	69,61%	69,53%	75,33%	77,07%
Harju Elekter	0,48%	0,39%	0,29%	0,61%	0,68%	0,91%	1,35%	1,03%	1,13%	1,05%
Merko Ehitus	-1,02%	0,44%	0,99%	3,17%	2,60%	2,46%	4,40%	3,45%	2,93%	2,96%
Nordecon	14,97%	9,00%	39,31%	36,77%	36,89%	38,25%	44,99%	48,71%	49,77%	48,84%
Olympic Entertainment Group	4,79%	3,83%	22,80%	14,10%	33,11%	26,14%	34,49%	43,65%	51,40%	54,55%
Premia Foods							52,86%	57,02%	59,17%	59,75%
Silvano Fashion Group	10,61%	12,33%	36,98%	8,57%	9,10%	4,34%	3,83%	3,53%	1,02%	2,22%
Skano Group	2,26%	3,47%	2,40%	0,96%	0,33%	0,02%	0,02%	0,45%	0,15%	0,23%
Tallink Grupp	4,92%	2,83%	2,79%	5,43%	5,34%	4,55%	4,00%	3,83%	3,69%	3,69%
Tallinna Kaubamaja	-0,17%				2,05%	5,51%	5,64%	5,32%	5,21%	5,41%
Tallinna Vesi	1,06%	0,89%	2,10%	2,46%	2,25%	1,92%	1,77%	1,31%	1,00%	0,73%
Keskmine	4,36%	6,27%	13,85%	11,24%	15,44%	14,42%	18,22%	19,52%	20,60%	23,67%

Allikas: (Autori koostatud lisades 8 kuni 20 toodud andmete alusel)

Lisa 22. Immateriaalse vara osatähtsus põhivaras (joonis) aasta lõpu seisuga

Allikas: (Autori koostatud lisa 21 toodud andmete alusel)